

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN

Az iskola, mint otthon.

Sokan és sokat irtak már a nevelésről. Hiszen mióta az ember ősi vad természetéből kivetkőzve, a ruhát, az értelmiségnek e legrégebb jelét magára öltötte, azóta mindig foglalkoznak a neveléssel is, a körülményekhez és viszonyokhoz mérten. És mégis ez a tudomány soha sem befejezett, mert az emberi tökéletesedésnek e hatalmas eszköze mindig csak fejlődik, de be nem végződik soha. Az ember, a ki a természet örök törvényeit ellesi s fürkésző tekintetével a nagy »mindenség« titkaiba akar behatolni, a ki felfogó értelmi képességével s az ész kritikájával a szellemet, a lelket keresi s azoknak törvényeit állapítgatja meg, a ki alkotni és teremteni is tud: nem képes magára a fejlődő emberre úgy hatni, hogy nevelési elvei s rendszere mindenkorra megálljanak s a bevégeztség jellegével birjanak. És ennek sajátos volta épen az emberi ész végtelen tudásvágyában, telhetetlenségében s ambíciójában rejlik. Így a legtökéletesebb emberi teremtmény örökös fejlődésének állandó törvényeket szabni nem is lehetséges, de nem is volna okszerű.

Maga a történet bizonyítja, hogy az évszázadok és évezredek határvonalai mily eltérő és különböző epochák az ember nevelési rendszerében. Mily más elvek, mily más felfogás csak a régi görögök, rómaiak, a középkor, s az újkor nevelésében! Tovább megyünk; csak a jelen és mult századot vesszük egybe gondolkodás, szellem, nevelési vezérelvek tekintetében, mintha több száz esztendő lelke szólalna meg egy emberöltő alatti változások elért s kivívott sikerében.

S különös, de így van, a sok küzdelmes munka után, a sok bizonytalanság között még csak egy bizonyosat állapíthatott meg a tudomány a nevelés terén, s ez az, hogy *a nevelés feltétlenül szükséges* és minden lehető legjobbnak vélt eszközzel működni kell az embernek embertársa tökéletesebbé tételére.

Nem czélom ez alkalommal hosszas elmélkedésbe fogni a nevelésről, fejtegetni annak kimondhatatlan és messzemenő fontosságát, sem pedig szép, de már önmagukban kivihetetlen ideákkal dobálózni, inkább elmondok egyet-mást a gyakorlati nevelésről, s az is-

koláról, mint a gyermek fejlődése melegágyáról, mint a család legmegközelítőbb hasonmásáról, mint az igazi »otthon«-ról.

De mielőtt tulajdonképeni tárgyamra rátérnék, nem tartom szükségtelennek néhány szót szólni általában a nevelésről, s a határozott rendszer szükségességéről.

Mi a nevelés czélja? Legrövidebben s talán a legegyszerűbben így felelhetünk e kérdésre: az, hogy az *embert emberré tegye*. Az embert, a tökéletlent, öntudatlant, tökéletessé s teljes lényének tudatos urává emelje. Az állattól csak elnevezésben különböző embert, a szó legnemesebb értelmében vett emberré tenni, ez a nevelés legszebb feladata. Ez általánosságban mondott czélja a nevelésnek könnyen vezethetne bennünket arra a téves hitre, hogy hátha legjobb lenne sutba dobni minden nevelési elméletet s szabadon, a nevelők s oktatók legjobb belátása szerint, a legjobbnak vélt eszközökkel tetszés szerint fejleszteni az ifjú hajlékony lelkét. És ez még gondolatnak is rettenetes. Egyéni kísérletezéseknek s e kísérletek esetleges meg-hiusulásának tenni ki a növendéket, egyenes vétek volna. Mindaddig, míg az ember tökéletlenséggel küzd, senki sem igényelheti magának azt a jogot, hogy teljesen függetlenül mindentől, egyéni belátása szerint, határozott rendszer nélkül neveljen. Olyan lenne az ily nevelés, mint a börze; vagyont is nyerhet valaki, de koldussá is lehet. Olyan lenne, mint a terv nélkül épített palota; esetleg kitűnő lakóház, esetleg siralmas rom. Itt nincs helye szerencsejátéknak, de csak a tiszta előre látás, a számító, tervszerű munka érvényesülhet. Az emberek, a szakfériak összessége által megállapított, s a társadalomtól, mint közvéleménytől, megerősített s a kor viszonyaihoz képest legjobbnak tartott rendszereket s nevelési elveket aztán mindenki kötelezőül kell, hogy ismerje. Természetesen épen a neveléstudomány fejlődésével karöltve jár az a körülmény is, hogy a fennálló nevelési rendszerek és elvek bármelyikéhez szabadon szólhasson hozzá akárki s a kor haladásával, a társadalom követelményeivel párhuzamban tökéletesbítettessenek azok.

Ma már hazánk és a külföld legkiválóbb paedagogusai egyetértének abban, hogy a nevelésnek, a terv-

szerű nevelésnek a családból kell kiindulnia. Ott az igazi kikelete a gyermeki szívnek, a hol a bölcső ringott. Ott az igazi ős termő talaja nemzetünk teremő Geniuszának, a hol apa és anya gyermekük nevelésének fontos tudásától áthatva, közös megegyezéssel, békében, szeretettel, jó akarattal végzik a nevelést, azt a felséges munkát, melynél nemesebb embernek e földi életben nem jut. Fájdalom, ma még az iskola s a társadalom nem értik eléggé egymást. Pedig az előbbi az utóbbi szívéből nőtt ki, s az utóbbi az előbbi keblén nevelkedett. Az iskola a társadalom testének teste, lelkének lelke. Az iskolák felállításának s fenntartásának gondja tulajdonképp a társadalomé s nem az államé. Kormányunk a legnagyobb buzgósággal fáradoz e téren, a társadalom nem úgy. Ennek csak igényei és követelései vannak az iskolával szemben, de sem elég erkölcsi segítséget, alapot nem ad neki a jó családi neveléssel, sem anyagilag nem buzgólkodik ez irányban. Látjuk, tudjuk a bajokat, részben az iskola hibás; de látjuk, sejtjük, hogy éppen a mai iskola, a mai nevelési irány megfogja teremteni előbb-utóbb a maga társadalmát s megfogja erősíteni a maga alapját a családban.

Az iskolában — úgy az elemi, mint a középiskolákban — ma már nemcsak tanítunk, hanem nevelünk. Ezt a célt pedig másképpen elérni nem lehet, csak úgy, ha igazi otthont teremtünk növendékeinknek az iskolában. Nem kis feladat, sőt végtelen nehéz, de megvalósítható. S mivel mi még nem állunk ott, hogy minden család képes legyen a kellő nevelési alapot tagjainak megadni, az iskola hivatása utána pótolni azt is, a mit amaz elmulasztott. Olyanformán van az iskola tanítványai legnagyobb részével, mint azzal a tanulóval a mester, a ki betegség vagy hanyagság miatt irni-olvasni nem tanult meg jól, holott már önerején kellene tanulnia. Mit tehet mást a szegény tanító, hozzáfog, megtanítja irni-olvasni s azután egyébre is. Ezért nehéz ma az iskola helyzete; ezért, mert beiratáskor nagyon kevés percet visz magával az egészséges családi nevelés gyümölcsét. De ezért is fontos és tiszteletreméltó az a munkakör, melyben a mai iskola végzi feladatát. S végül ezért kell határozott, tervszerű módor és minden áron otthont, nevelő házat teremteni az iskolában.

Hadd lássa meg az a tanuló, hogy az iskolában is otthon van. A családi nevelés eredményét legközvetlenebbül használja fel a kisdéd-óvó s az elemi iskola. Az előbbi már-már végig küzdi nemes hivatását sikerrel, mert a gyöngéd női kezek érintésétől, a biztató nyájias szavaktól megerősödik a család fészkeből kiröppenő s először félve remegő kis gyerek. De az iskola túlszufaltsága miatt s a sok ferde családi nevelés miatt összekerülő, sokféle helytelen s rossz gyerek társaságában nem képes a vezetőnő a kellő családi színezetet megadni s bizony megtörténik, hogy a ki elég tiszta lélekkel ment oda be, nem jön vissza úgy többé a család körébe. Az elemi iskola azonban, a legbuzgóbb igyekezet dacára is, csak némileg közelítheti meg a családi nevelést mai szervezete s rendszere mellett. Mindaddig, míg a népiskolában a tanító személyisége nem a tiszta néptudatot képviseli s a míg a társadalom és állam ezek ügyét úgy anyagilag,

mint erkölcsileg nem emeli és rendezzi, különös tekintettel a helyi viszonyokra, a családi otthon megalapítására, a tradicionális érzület fejlesztésére s ébrentartására, mindaddig nem képes és nem fog a népiszkola s általában az elemi iskola kellő sikert elérni az igazi nevelés terén.

Nem céloim ez általános megjegyzéseken kívül hosszasan foglalkozni jelenleg az elemi és népiszkolák ügyével. A helyett inkább rátérek a középiskolára s a célnak lehetőleg megfelelően egy pár rövid összefoglalást igyekszem tenni a középiskoláról, mint olyanról, melynek célja általános műveltséget biztosítani a tovább haladásra. Természetes, főképen protestáns középiskoláinkra s internátusainkra való tekintet vezérelhet leginkább e kérdésben bennünket.

(Folytatjuk.)

Néhány szó a népiskolai vallás-tanítás tananyagáról és annak beosztásáról.

A vallás-tanításnak, ha ez egyfelől saját célját elakarja érni, másfelől a népnevelés haladó irányával összhangban akar lenni: elengedhetetlen követelménye, hogy az érzelem nemesítésére irányuló törekvése mellett az értelem fejlesztés törvényeit is tiszteletben tartsa. Ha mi a vallás-erkölcsi élet nevében megvárjuk, hogy az iskolai tanítás maga egészében és részleteiben egyaránt vallás-erkölcsi szellemmel bírjon viszont jogosan követelheti meg minden iskola, hogy a vallás-tanítás is álljon összhangban az értelem kívánalmaival, hittételek értelem nélküli bemagoltatása helyett. Csak az ily irányu vallás-tanítás lehet különben is biztos alapja annak a vallásos életre szoktatásnak, mely első rendű követelményül kell, hogy álljon ma mindnyájunk előtt. És ez biztosítja, hogy a mire külsőleg is szoktatjuk a vallás-tanítással kapcsolatban a gyermekeket: az nem marad reájok nézve értetlen, üres külsőség, hanem belső, vezérlő életelvé lesz.

E célhoz pedig — felfogásom szerint — a népiskolában kizárólag a történelmi forma az alkalmas út. Ez vezet be legbiztosabban a gyermek értelemvilágába, de ez ragadja meg leginkább ugyanakkor érzelmi világát is. Vallás-erkölcsi eszméket nem sikerül az azokról szóló meghatározások közlésével plántálni be a gyermeki szívekbe; de annál könnyebben, ha azok mintegy testet öltve mozognak történelmi alakok és eseményekben. És éppen azért vezet e forma legtermészetesebben a vallás igazságaira is, mert az értelem fejlesztésnek is ez a legbiztosabb eszköze. A történelmi formának pedig a népiskolai vallás-tanításban tartalmát a szent írásból kell első sorban — és így a szűkebb körben mozognak egészen — vennie.

Ezek szerint a népiskolai vallás-tanításnak már alapvető fokozatán, a hol a történelmi forma a maga valóságában nem alkalmazható alkalmazandó az ezen formára előkészítő módszer.

Világosabban kitűnnek irányelveim az egyes osztályok tananyagának feltüntetésében, a mivel kapcsolatban rámutatok itt ott az eltérő véleményekre is

I. osztály

A mindez ideig utolsó hatályu, 1878-iki »Tanterv és Útasítás» szerint ez osztályban a családi életből kiinduló beszéd és értelem-gyakorlati előkészítés után az *ó-szövetségnek a családi életre vonatkozó történetei* veendőek fel. Ezekon felül: imák, erkölcsi mondások, példabeszédek.

En ezt itt elérhetetlen soknak, megbirhatatlan nehéznek és a további tanítás szempontjából épen károsnak tartom. A bibliai történeteknek felvétele itt egyfelől igen nehéz, másfelől ösznekuszálja és nagy részt meghiusítja azok későbbi tanításának sikerét.

Az első osztályban elégnék tartom kellő kifejtéssel, beszéd és értelemgyakorlati levezetésekben kiindulva természetesen családi életből — isten édes atyai fogalmára — azután a különböző kis imák tanítása mellett ugyanazon módszerben az imádkozás mi-benlétére vezetni a gyermekeket. Majd az Istenhez való imádkozásból az istentisztelettel ismertetni meg és ezen összeköttetésben bevezetni és megtanítani az ünnepeket, Jézusnak az ünnepkörrel öszszeeső rövid élettörténetével kapcsolatban. Végül ha a felsoroltak teljesen feldolgozva vannak, rámutatva, hogy a jó Isten előtt nem elég csak az imádkozás, hanem teljesíteni is kell az ő parancsolatait: átlehat térni — az eddigi *hittaninak* mondható részről az *erkölcstanira* — a tiz parancsolatra.

II. osztály.

Ez azonban a körülményekhez képest maradhat a második osztályra is. Itt már — esetleg a beszéd- és értelem-gyakorlati levezetések mellőzésével ismétlendő az imádságok, ünnepek és ha feldolgozva voltak a parancsolatok (ellen esetben azon módszerben itt dolgozandók fel). Ezután, azon tapasztalatból indulva ki, hogy bizonyos szabály formában az emlékezésbe bevésott intések legtöbb embernek még öreg korában is fülébe csengnek és az életfolytatásra irányt szabnak: elengedhetlennek tartom a régi jó erkölcsi-regulák tanítását. E tekintetben nem elégítik ki a szükségét egyes röpke erkölcsi mondások, példabeszédek, mert azok a gyermekek öszszeségére az egész életet átható benyomást nem nyernek, hogy úgy szóljunk: különösebb rátermettség nélkül. Mint pl. az adomák tárházává csak némely, erre különös hajlammal bíró, ember válik, míg a legtöbb ember emlékezetéből hamar oda lesznek azok: úgy repülnek el a legtöbb gyermek fejéből a röpke mondások, példabeszédek. De különben is ezekkel az általános beszéd- és értelem gyakorlatok, vagy az iskolai olvasmányok során a nem special valóstanításnál is eléggé meg van a foglalkozás.

Legcélszerűbbnek találom azért itt a Páncél-féle, különböző idői és helyi vonatkozásu erkölcsi regulák felvételét, tanítását. Ezek kissé hosszabbak és összefüggésök által maradandólag bevésődnek a gyermek lelkébe; másfelől eléggé kiterjeszkednek az élet különböző viszonyaira.

Mikor így az imák, ünnepek, parancsolatok, és regulák — hogy úgy mondjuk — a hit és erkölcsi élet elméletének elemeibe a gyermekeket bevezették: akkor a gyakorlatra térünk át kis történetek felvétele által. Minthogy itt még nem a fokozatos történeti fej-

lődés rendjén állunk: a felveendő történetek lehetnek a szent írásból, állat, — sőt akár a növényvilágból, de elengedhetetlen már itt is bizonyos következetesség az emberi erények és bűnök visszatükröztesésében.

Mikor ezekben a II. osztály tananyagát megjelöltem, kifejeztem ez által azt is, hogy nem értek egyet a 78-iki útasítás azon eljárásával, mely az *ó szövegségi szent történetekből* kapkod ki, elég önkényesen, néhány történetet a II. osztály tananyagául.

En az I. és II. osztályban a bibliai történetek rendszeres bevitelét nem helyeselhetem, mert a tárgyi csoportosítás szerint a történeti összefüggésből kikapkodott történetek megtanulása a gyermekekre nézve sokkal nehezebb; ezen felül a későbbi kifoltozás még zavarba hozza épen a gondolkodni tudó gyermeket.

(Folytatjuk.)

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1899. szept. 23

Elnökölt: Br. Bánffy Dezső, egyházkerületi főgondnok aa Jelen voltak: Dr. Bartók György, püspök, Simó Lajos, egyhker. főgondnok, Kenessey Béla, főjegyző, Parádi Kálmán, Szász Dénes, Deésy Gyula, Becsek Lajos, Sándor János, Lészay Ferencz, Dr. Sárkány Lajos, ig.-tanácsosok, Deák József, pénztárnok, Maksay János, számvevő, Dr. Deák Albert, ügyvéd és Dr. Kádár János, titkár. ügyis, mint jegyző.

Elnök aa. az ülést megnyitva, bejelentette, hogy Zeyk Dániel, főgondnok úr öméltósága távolmaradását gyöngékedésével kimentette. Sajnálattal tudomásul vételett.

Tárgysorozat rendjén felolvastatott az igazgató-tanácsi ügykezelés egyszerűsítése és olcsóbbu tétele tárgyában kiküldött bizottságnak terjedelmes jelentése, mely az ügykezelés lehető egyszerűsítésével és a különféle tiszteletdíjak megszüntetésével közel 2500 frtnyi évi megtakarítást jelez lehetőnek. Minthogy azonban a javaslat részleteihez, egyszeri felolvasásra, kellő tájékozottsággal hozzászólni nem lehetett: elrendeltetett annak sokszorosítása s a tagoknak előre leendő megküldése.

Hasonlóan határozott ig.-tanácsunk ugyane bizottságnak a körlelkészek memorandumára vonatkozó véleményes javaslatára nézve is, minthogy ebben is oly elvi határozatok vannak proponálva, melyek csak kellő előtanulmány után vitathatók meg behatóan. Mindkét munkálat tehát csak az ig.-tanács legközelebbi ülésén fog érdemi elintézés alá jutni, hogy azután az illetékes hatóságok véleményeinek kikérésével, a jövő évi rendes egyházkerületi közgyűlés elé terjeszthetők legyenek.

Örvendetes tudomásul vette, ezután ig. tanácsunk ama bejelentést, hogy hetei Bakó Ferencz, lovag aa, a szeretetház javára, 1000 frtot adományozott alapítványul.

Tudomásul szolgált az ügyvédi bejelentés, mely szerint a néh. Radák Ádám br. hagyatéka ügyében nem sikerült a békés kiegyezés az örökös társakkal, minél fogva a hagyaték per alá kerül.

Hozzájárult ig. tanácsunk elnök aa. ama javaslatához, hogy az őszi rendkívüli közgyűlés november hó 7-én tartassék meg s egyuttal kijelöltettek annak fontosabb tárgyai.

Vizsgálat alá vette ig.-tanácsunk az egyházkerületi közgyűlés idejének megváltoztatása tárgyában beérkezett egyházmegyei és kollégiumi véleményeket s az azokban fölhozott indokok alapján elhatározta, hogy a közgyűlések rendes határidejéül november hó első felét fogja ajánlani, oly módon, hogy a kezdő nap mindig szombatra essék, hogy így a papszentelési ünne-

pély a második napon, tehát az összes közgyűlési tagok jelenlétében, legyen megtartható.

A kis-enyedi egyházközség indokolt kérésére kiúttalt ig.-tanácsunk 2300 frtot az egyház központi kezelés alatt álló alapjából, birtokvásárlási célokra.

A kolozsvári kollégium ama jelentése, mely szerint tornacsarnoka építési költségeinek fedezésére 7000 frtnyi összeget saját közalapjától vett kölcsön, jóváhagyó tudomásul vétetett.

Dr. Gidófalvy István, kir. közjegyző és egyházközségi főgondnok aa. annak értesítését, hogy a hitel-szövetkezetek szervezése és igazgatása körül ref. egyházi alkalmazottjaink segítségét és támogatását is igénybe veszi, helyeslő tudomásul Ig.-tanácsunk szívesen látván papjainkat és tanítóinkat e fontos intézmény terjesztése és vezetése körüli munkálkodásukban, mind addig, amíg azt főkötelességük legcsekélyebb hátránya nélkül végezhetik.

Számvevő aa. terjesztette elő ezek után a nagyzsombori gazdaság utolsó évi számadását, valamint az öt évi házi kezelés végeredményeit föltüntető kimutatásokat, melyeket Ig.-tanácsunk, Szász Dénes, Lészay Ferenc és Sárkány Lajos aaból alakított bizottságnak adott ki, szíves felülvizsgálás és valamelyik következő ülésen leendő előterjesztés végett.

Örvendetes tudomásul szolgált Parádi Kálmán aa. jelentése, mely szerint, egészsége helyreállá folytán tanügyi-előadói teendőit ismét átvette. Egyúttal őszinte köszönetet szavazott Ig.-tanácsunk dr. Török István kollégiumi tanár aanak, ki a helyettesítést, 4 hónapon keresztül, kiváló pontossággal és szakértelemmel végezte.

A nagyenyedi póttanfolyamon képesített elemi iskolai tanítók okleveleinek elismertetése ügyében elfogadta Ig.-tanácsunk a nagyenyedi kollégiumi előjáróság felirati tervzetét, mely a tanfolyam megtartásának szükségességét s a képesítés körül követett eljárás kényszerűségét meggyőzően fejtegeti s a fennforgott kivételes helyzetre tekintettel kiadott okleveleknek is illető tanítók által jelenleg elfoglalva tartott állomásokra való képesítő hatással leendő elismertetését kéri.

Tárgyalta, ezek után, Ig.-tanácsunk az orbai egyházmegye indítványát, mely a tanárválasztásoknál a jelölést megszüntetni kéri s miután maga is abban a meggyőződésben van, hogy jelenlegi tanárválasztási szabályaink több intézkedése már elavultnak tekinthető: körlevélben kérdést intézett az összes egyházmegyékhöz, kollégiumokhoz és püspöki egyházakhoz az iránt, hogy mennyiben és mily irányban látják szükségesnek az említett szabályzat módosítását?

Jóváhagyta Ig.-tanácsunk a kajántói egyházközség felekezeti iskolájának államosítására vonatkozó határozatokat; ajánlattal terjesztette illetékes helyére a kendői tanító korpótlék iránti kérését és Jánosi Gábor szászvárosi beteg tanár aa. nyugdíjazási folyamodását; végül több apróbb gazdasági ügyet intézett el s ezzel a tárgysorozat kimerítettén: az ülés eloszlott. r. s.

A Magyar Protestáns Irodalmi Társaság közgyűlése Debrecenben.

(Folytatás.)

A diszközgyűlés végeztével kezdetét vett a tagok közgyűlése. Az 1898 évi pénztári szárszámadás és az 1899 évi költségelőirányzat helybenhagyatott, illetőleg megállapítatott. Ebből megtudtuk, hogy a Társaság összes vagyona 53.000 frt 80 kr. Mult évi bevétel 4633 frt 19 kr.; kiadása 4388 frt 52 kr volt, így pénztármaradványa: 244 frt 67 kr. — A Károli-alap bevétel 1510 frt 65 kr.; vagyoni állása 1499 frt 20 kr. — A Hercegszöllősi-kánonok kiadási-alapja 394

frt 24 kr. — A bibliai lekszikon alapja 1050 frt. — Az 1899 évi költségvetés szükséglete 6168 frt. előirányzott fedezete 5666 frt 50 kr.; a hiány tehát 501 frt 50 kr.

Elszomorító hatásu volt a költségvetés deficitje, de különösen az, hogy e hiányt legnagyobb részében a hátralékos tagdíjak okozzák. A tagdíjhátralék közel 8000 frt, melynek évi kamata a deficitet majdnem elenyésztetné. A baj okát lehetetlen itt is sokat hánytorgatott szegénységünkre tolni, sokkal nagyobb szerepet játszik a »nemtörődömség«, a kötelezettség érzetének hiánya. A hátralékosok megsürgetésére az esperes urak felkértek, de ha eredménye ennek sem lenne, a Társaság kénytelen lesz utasítani ügyészét a törvényes lépések megtételére. A baj alháriítására Szuhay Benedek indítványára az esperes urak új taggyűjtésekre kérének fel, a Hornyánszky kiadó-cég pedig újabb % engedményeket ajánlott fel.

Az ez évi egyháztörténelmi monografia *Sámuel Aladár* »Bod Péter élete és művei« lesz. Örvendünk hogy ez uttal egy erdélyi lelkész az erdélyi ref. egyház egyik legkimagaslóbb alakjáról, Bod Péterről irt műve kerül sorra, a melyet Szalai Károly budapesti főgimn. és Széchy Károly kolozsvári egyet. tanár urak vizsgáltak felöl.

A »Koszoru« füzeteinek terjedéséről örvendetes jelentés tétetett s a lelkészek és tanítók felkértek a minél buzgóbb terjesztésre Ismételténközönetet szavazott a közgyűlés Hegedüs Sándor elnöknek, hogy tetemes áldozattal, évi 500 frttal lehetővé teszi e füzetek megjelenését és terjedését. Helyeslő tudomásul vétetett, hogy a Koszoru füzetekből iskolai jutalomkönyvek is állítottak egybe, aránylag elég olcsó áron 30, krjával.

Zoványi Jenő interpellációjára a Hercegszöllősi kánonok kiadására vonatkozólag titkár jelenti, hogy e vállalat a kiadás rendezésével megbizott *Mokos Gyula* késedelme miatt van évek óta függőben. A választmány megbizott a sajtó alá rendezés megsürgetésével s meghatalmaztatott, hogy ha annak kellő eredménye nem lenne, más emberre bizhassa a kivitelt.

Titkár jelentést tesz a b. e. *Szász Domokos* püspök 1000 frtos alapítványa folytán a Társaság munkaprogramjába felvett Kálmán-fordításról. A Kálmán Institúciója népiesebb első kiadásának fordításával még a néhai alapító megbizta volt *Nagy Károly* theol. tanárt és revizorokul felkértek volt *Eröss Lajos* és *dr. Bartók György*. A munka nagy részben készen, befejezéséhez közel, de az eredeti költségvetés 2000 frtnyi kiadásához a Társaságnak fedezete nincsen. — Ferenczy Gyula tanár lelkesen szól a munka érdekében s a Társaság legelső rangu feladata közé számlálja, hogy Kálmán magyar nyelven megszólaltassa. — Hegedüs Sándor lehetségesnek tartja a meglévő alap teljes felhasználásával és könnyen megnyerhető könyvkiadó cég támogatásával a munka kiadását. A választmány megbizatik, hogy ez irányban lépéseket tegyen.

Hosszabb tárgyalás folyt a »Bibliai Lexikon« kérdése felett. Titkár jelenti, hogy a munka a Calwerféle »Bibel-Lexikon« alapján készülné s a kliséket a társaságtól igen jutányosan meg is kapták Hanem a munka kiadására 10 ezer forint kellene — s ez hiányzik. Ez összeg előteremtésének módzataihoz többen is hozza szóltak: Gyurác püspök, Radácsi György, Fejes István. — Végre is abban történt megállapodás, hogy a Társaság is — hasonlóan a tiszáninneri egyh. kerülethez megkeresi az egyh. kerületeket, hogy a parokhiális könyvtárak felállítására ügyében mozgalmat indítson s ez által prot. theol. tudományos művek megjelenését lehetővé tegye. A bibliai lexikon kiadását pedig — a mit a felszólalások során ismételtén és váltakozva sokan neveztek »magyarázatos bibliának« — elhatározta s a módzatok megállapításával a választmányt bizta meg.

A megüresedett választmányi helyekre egyhangulag beválasztottak: Dr. Bartók György erdélyi ref. püs-

pök, Simonffy Imre polgármester, Farkas József theol. tanár, Zoványi Jenő lelkész, Prayr Sándor theol. tanár.

Gyurác elnök alapszabály módosítási indítványa egyhangúlag elfogadotván, a világi alelnökség helyébe kreált „társelnökségre” egyhangú nagy lelkesedéssel Hegedüs Sándor választotta meg.

György Endre indítványára Révész Imre munkáinak gyűjteményes kiadásához a Társaság erkölcsi támogatását ajánlotta fel.

Szász Károly püspök indítványára a Társaság köszönetét fejezte ki, a magyar biblia-revizio munkája körül kifejtett érdemeiért az angol bibliaterjesztő társaságnak, dr. Duka Tivadarnak, Szász Károly püspöknek, Radácsi Györgynek s általában a munkában résztvevő tagoknak.

A jövő gyűlés Pozsonyban fog tartatni, a jelen gyűlésről pedig „Emlékkönyv” adatik ki.

Ezek voltak az utolsó határozatok, a mi után az elnökség és tagok kölcsönös köszöntéseivel a tagok közgyűlése is véget ért.

Adja Isten, hogy a szép s lélekemelő gyűlésnek oly lelkes folytatása legyen az egyházi élet terén való munkálkodás felpezsdítésében, mint a mily lelkes, barátságos, békés folytatása volt a fehér asztalnál Debrecenben!

J.

Egyházi élet.

A küüllői egyházmegyéből.

Küüllői ev. ref. egyházmegyénk közgyűlése Augustus hó 29 én tartatott meg Dicső-Szent-Mártonban Szokátnal népes vott ez a közgyűlés. Számot tevő papikarunkból indokolatlanul hárman maradtak távol. Szép számmal volt képviselve a világi elem, élükön Méltóságos *Kabos Ferencz* fő gondnok és M. K. *Nagy Pál* gondnokokkal. Ott láttuk, ifj. Apáthi Péter, Zeyk Endre, Dr. Boér Elek, Könczei Kálmán, megyei főorvos, Dr. Báthory Béla, Dr. Szőcs Mózes, Frics Rezső, Fekete György, Csinádi István stb. világi képviselő urakat.

Esperes elnök aa. megnyitójában kegyeletes szavakkal emlékszik meg főtiszteletű mlgos Szász Domokos püspök elhunytáról, — kiemelve elévülhetlen érdemeit, — kinek emlékére egyházmegyénk ezúttal gyászünnepélyt is tart. Rövid vonásokba jelezte azokat a fontosabb, megoldásra váró feladatokat, melyek az egyházkerületek egyetemét foglalkoztatják.

Megnyitó után, harangok hívására templomba siettünk, megtartani *Szász Domokos* felett a gyászünnepélyt; a mikor is nt. *Nemes Árpád* esperes mondott mindenkit megható, szívhez szóló imát.

Utána Kovács Árpád medgyesi körlelkész tarott a megboldogult emlékéhez méltó, gondolatokban gazdag emlékbeszédet.

Úgy az ima, mint a beszéd sokszorosan megérdemelnék a nyomdafestéket, volt is szó erről, de az egyházmegyei pénztár üres, — szegények vagyunk — s így azok kinyomatása csak pium desiderium marad. —

Gyászünnepély után sietett vissza mindenki a tanácskozó terembe, hogy meghallgassuk az érdekes és sok tekintetben tanulságos esperesi jelentést. Valóban e jelentés hűtükre volt az egyházmegye beléléteinek.

Minden egyes egyház, vallás-erkölcsi, — vagyoni-

ügyi, — tanügyi, hitoktatási állapotára és vallásos énekek tanítására kiterjeszkedett. Őszintén, nyíltan feltárva a helyzetet, kiemelve az elismerésre méltókat, megróva a megrovandókat.

Az egész jelentés bizonyosságot tesz az Esperes fáradhatatlan munkássága s nagy akaraterejéről. Nagy figyelemmel hallgatták mind végig, s annak végeztével zajosan megéljenezték a minden dicsőre méltó embert. Megható jelenet volt, midőn az esperesi jelentés méltatása közben dr. Boér Elek világi képviselő indítványára, az esperes személyét érte méltatlan bántalmak és rágalomokkal szemben, a közgyűlés egyhangúlag teljes bizalmát és elismerését fejezte ki Nt. Nemes Árpád esperes urral szemben, miért nevezett köszönetét nyilvánította, — újlag is kifejezést adott annak, hogy legjobb erőit mindig az egyházmegye és érdekeinek fogja szentelni.

Kiemeljük esperesi jelentéséből az egyházi alapok rendezésére irányuló nemes törekvését — a kepe megváltó és iskola-alapok szoros elkülönítését, — valás és vallásos énekek tanításának szigorú ellenőrzését.

A halaszthatatlan építkezések szorgalmazását. Végül azon elfogadott indítványokat, melyekkel b. e. Szász Domokos emlékének jegyzőkönyvileg megörökítése, — özvegyéhez részvétírat küldése — az egyházkerület új püspöke főtiszteletű dr. Bartók György és választott főjegyzője nt. Kenessey Béla uraknak üdvözlő felírat megküldése czéloztatott.

Az egyházmegyei tanács működéséről főjegyző Zajzon János aa. tette meg magvas és sok gondnal, nagy fáradtsággal egybe állított jelentését.

Tanügyi jelentést Józsa Ferenc tanügyi előadó úr tartott. Jelentése statisztikai adatokat sorolt föl, — s a körüi lelkészek tevékenységére terjeszkedett ki, — egyebekben utalt az esperesi jelentésre, — a melyben az összes figyelemre méltó tanügyi mozzanatok elősorolva voltak.

Az országos közalap és orsz. özv.-árvai alapról esperes aa. tette meg jelentését, — kijelenti egyidejűleg azt is, hogy túlságos elfoglaltatása miatt, ezen alapok kezelését folyó év végével az egyházmegye új pénztárnokának fogja átadni, mit a közgyűlés jóváhagyó tudomásul vett.

A lemondás folytán megüresedett számvevői, tanügyelőadói, jegyzői és levéltárnoki állások töltettek be.

Aljegyző és számvevő lett Józsa Ferenc küüllői, tanügyi előadó Orbán Gábor balavásári, levéltárnok Hegyi Károly dicső-szt.-mártoni lelkész.

Megüresedett nt. Kovács Elek lelkész-társunk lemondása folytán, lelkész-jelölőbizottságunkban 1, a feyelmi bíróságban 1 hely. Mind két állásra Lakatos Áron héderfaji lelkész lett megválasztva.

Ezután igazgató-tanácsi leiratok tárgyalattak. A 2035—1899. sz. körlevél alapján élénk eszmecsere után, közgyűlés egyhangúlag azt a véleményt nyilvánította, hogy jövőre a rendes egyházkerületi közgyűlések minden év november hava első felében tartassanak.

A 2920—1899. sz. leíratra a Szeretetház ügyében kiküldött bizottság javaslatát tette bírálata tárgyává, s ehhez képest a javaslat a) és c) pontját változtatlanul elfogadta, a b) pontra nézve annyi változtatást tett, a hozzájárulás arányára nézve, miszerint a lelkipász-

torok az egyházközségek osztályozása szerint 1—2—3—4 forintot fizessenek a Szeretetház céljaira, ez utóbbi osztályba sorozva a főgimnáziumok rendes tanárait is.

A 2929—1899. sz. körlevél értelmében főtiszt. és mélt. dr. Bartók György püspök afának az országos ref. lelkészi özvegy-árvai gyámintézet áldásaiban nem részesülő papi özvegyek és árvák segélyezésének lehető fokozására irányuló javaslatát tárgyalta.

Az ismert javaslatot közgyűlésünk tejtartalmulag egyhangu határozattal elfogadta.

Még az orbai egyházmegyének két indítványa felett mondatott vélemény. Az egyik indítvány azt célozza, hogy a tanárjelölő bizottságok a tanári állásokra folyamodók képesítettsége felett mondjanak jövőre véleményt csak, s a mennyiben az illetőknek megvan qualificatiojuk, ezek közül a közgyűlés szabadon válassza az egyes szaktanárokat.

Közgyűlésünk méltányosnak és igazságosnak találja, hogy senki se zárassék ki a választhatók sorából, ha bírnak erre a folyamodók jogcímrel, s ez okon a jelzett indítványt egyhangulag elfogadta.

A másik indítvány, tekintettel a megváltozott viszonyokra, a tanárok létszámát gymnasiumonként kerületi közgyűlésen két-két tagra célozza leszállítani.

Minthogy itt szerzett jogokról van szó, s ezzel egyidejűleg más fontos egyházalkotmányi kérdések revíziójára is szükség van, bár az aránytalanságot közgyűlésünk látja, ezúttal e kérdés elbírálásába nem bocsátkozik, azt a napirendről leveszi, várva revízió tekintetében az Igazgató-tanáctól a kezdeményezést.

Ezzel a közgyűlés tárgyai kimerítettén, elnöklő esperes szíves köszönetet mondott a megjelent közgyűlési tagoknak, a részvételt remélve és kérve jövőre is, a gyűlést általános éljenzések között bezárta.

Délután 3 óra volt már, midőn a fehér asztalhoz ültünk, hol — szükségtelen mondanom — egymást érték a szebbnél szebb pohárköszöntők. Nemes esperes a királyért, Kabos főgondnok dr. Bartók György püspökért, Zayzon főjegyző a gondnoki karért. Kabos főgondnok és Gáspár János lelkész az esperesért, Csató Gábor vendég a ref. papságért, Hegyi körlelkész a világi képviselőkéért, Nemes esperes az időközben megjelent királyi tanfelügyelőért emeltek poharat.

Szinte elfeledém azt a dicséretre méltó dolgot, hogy a gyűlés folyama alatt, a minden szépért, jóért, üdvösért lelkesülő, tevékeny dr. Boér Elek világi képviselő úr ingyenes szolgálatát ajánlotta föl nemcsak a közügyért, de egyeseknek is, a hol csak a szükség kívánja. Miért zajos éljenzések közt köszönetet mondott a közgyűlés.

A késő esti órákban oszlott szét a társaság, azon meggyőződés és tudattal, hogy egyház megyénk vezetése erős kezekbe van letéve.

Vajha, mig ismét egybe jöhetnénk közgyűlésre, köztünk, kik a békesség apostolainak mondatunk, sőt egész egyházmegyénkben helyre állna a békesség, egyetértés és szeretet. Adja Isten minél előbb!

Egy ott volt veterán.

TÁRGZA.

I m a.

(Az 1889-ik év augusztus 31-én Nagy-Enyeden végzett theologusok 10 éves találkozója alkalmával mondotta *Bartha Lajos* aranyosgyéresi lelkész.)

Gondviselő Istenünk, jóságos atyánk! Ime, kiket elhívtál e helyről, hogy a talentumok szerint szolgáljuk országodat a te egyszerűtöd anyaszentegyházában, — kiket elküldöttél hirdetni az ígét alkalmas avagy alkalmatlan időben, — kiket a te szolgálatodnak gyönyörűséges igájával terheltél meg — visszatértünk Sionol magaslatára.

Alig folytattuk a ránk bizott munkát, máris visszavágytunk ide, hol boldog álmoképek jelenetei változatoságában láttuk messi jövendőnket, vissza az édesanya kebelére; mintha most is hallanám dajkáló szavait...

Hiszen csak az imént szálltunk el innen a viszontlátás boldog reményével; hiszen csak tiz rövid éve, hogy elhangzott ajkainkon a búcsudal.

Tiz év egy porszem az idő végtelenségének homok óráján; egy pillantása mindeneket számontartó örökkévalóságodnak! Oh, de munkára rendelt életünknek számottevő fontos része ez: hiszen az ifjúság viruló remény-bimbóit fakasztó tavaszában indultunk a rögös útnak és ime életünk munkában szorgalmaskodó heves nyarában térünk vissza ide, mintegy megkérdezni dajkáló anyánkat, ha vajjon méltók vagyunk-e jóvoltához,

több százados mult dicsőséges emlékei által megszentelt nagy nevéhez.

Tiz év! Én Isteneim, mennyi tapasztalat, mily sok változatos tanulság; a munkásság mezején mennyi illatos virág, de mennyi szűrő tövis, mennyi öröm, de mennyi öröm is

Olyan jól esik érző lelkünknek, ha a szerzett tapasztalatok színgazdag bokrétáját hozzuk magunkkal az édes anya kebelére. Ugyan hová vihetnők méltóbb helyre? Ugyan hol tekinthetnénk be az elshant évek tanulságos történetébe méltóbb helyről, mint innen anyaszentegyházunk eme kimagasló pontjáról, hol egykoron reményeink fátyolán keresztüli fürkészttük jövendőnk következeit.

Visszatekintünk a nyugvó pontról és szemünk önkénytelenül könnyelábad. Vidámbb és sötétebb hangulat könnye ez Urunk: a multé, mely mögöttünk maradt. Mert ha önsorsunkra nézünk, váltakoztak ott a világosabb színek a sötétebbekkel és hasonló változatok hullámaikat verik fel az emlékezetbe elmerülő lelkünkben. Ha ezen nagymultu intézetre tekintünk és szerettük itt azoknak nemes alakját, jóságos arcát, kiknek ajkiról egykor oly meggyőzően szállott az ige számunkra: ime Uram, csak egyetlen egy él azok közül, és az intézményt, mely hivatva volt teremteni papokat, ihletett lelkü prófétákat, tudós írásmagyarázókat, nem, találjuk A vihar, mely épen az eltöltött évtized alatt tombolt át az intézet felett és megtépte azt és megrecsegettette oszlopait; kitepte kebeléből a féltettet és elszárguldott vele egy másik magaslatra. Mi fájó szívvel, könnyes szemekkel néztünk utána, bár ott is a

mienk maradt, bár ott is rajta csüggünk, de nekünk viruló ifjúságunk drága emlékei e helyen szentelték meg, e helyen fűztek hozzá eltörülhetlen jelekkel.

E nemes intézet már kikgyógyulni látszik a keserű vesztést, már behegedtek a vihartépte sebek és ime osztja áldó szeretetét, melynek kísérő figyelme alatt egykor mi is oly boldogok valánk.

Jó Istenünk, szerető édes Atyánk, kérünk téged, terjeszd ki áldásaidnak bőséges mértékét ez intézetre továbbra is, hogy az itt viruló közmívelődési intézmények tovább viruljanak, fokozott erőben fejlődjenek, legyen ez időtlen időnkig hajléka az igaz tudománynak, mely hozzád vezet, bátyája a minden szabadság szülőanyjának, protestáns anyaszentegyházunknak!

Azokat, kik itt országod határai terjesztésén buzgón fáradoznak, áldd meg továbbra is a kitartásnak és lelkesedésnek meg nem lankadó erejével, hogy sokaknak szerezhessenek lakozást a te országodban, mindeket, a kik itt megjelennek, az igazságra vezéreljenek.

A kik pedig a munkában megfáradva innen pihenni tértek a te dicsőségesebb hajlékidba, azok számára kérjük, oh, kegyelem atyja, a te országod legtekéletesebb jutalmait. Engedd, hogy jóságos lelkük örködjék e hely felett, hová a földi életben lelkük kapcsolva volt, örökös szellemük ereje pedig meglássék a késő unokákon is.

Oh, szent fogadásoknak őrizője, jó atyánk, jövel önlelkeddel, megszentelő erőddel mihozzánk is egyen-egyen, kik a megjelölt napon a te szent nevedben összegyűltünk. Te megsegítettél bennünket, hogy fogadásainkhoz híven, eljőjjünk szentségednek eme helyére. Te napokat toldottál napjainkhoz, hogy meggyőződve atyai jóságod teljességéről, járjunk szüntelen előtted. Ne vond meg, kérünk, továbbra sem jóvoltodat a te szolgálóidtól, hogy teljességében lássék meg azokon jóságos kegyelmed. Adj nekünk életet, ezztendőket a mi éveinkhez, hogy szellemi országod szolgálatában hívséggel sáfárokodhassunk.

De vannak Uram, a kik csupán lélekben vannak közöttünk és test szerint nem jöhettek el, azok számára is atyai áldásaidat kérjük szívünk teljességéből.

Áldj meg Istenünk mindnyájunkat, áldd meg hozánk tartozóinkat minden szellemi és anyagi javaiddal, hogy ne lássanak szükségét a te szolgálóidnak fiai és leányai. Áldd meg édes hazánkat, szeretett anyaszentegyházunkat, annak minden hívő lelkét, hogy fejlődjék és virágozzék abban a vallásos hit, az igaz tudomány a te dicsőségedre. Amen.

B e s z é d.

Mondatott N.-Enyeden, tízéves papi találkozó alkalmával,
1899. aug. hó 31-én.

Kedves Barátaim! Az Isten dicsőségére elhangzott szép ima után, legyetek üdvözölve általam mindnyájan, kik hívő szavunkra eljöttetek, hogy tíz év után egymásnak baráti jobbot nyújtsunk. És legyen üdvözölve ez a kedves Alma-Mater, a Bethlen-főiskola, mely minket szárnyainkra bocsátott, mint anya-madár felnevelt magzatait. Tíz évnek emléke újul meg most lelkemben. Mily kicsiny idő ez az éveknek örök forrásában, a hol

nincsen kezdet és nincsen végezet: nekünk pedig, a kik megszámláljuk a mi éveinket, ime egy határok, egy találkozó pont, honnan a multaknak édes emléke száll meg, az ifjú éveknek fényűgára ragyog körül. E fényben, e dicsőségben lelkem megfürdik, megifjúl újra és önkénytelenül is felkiáltok: »Jó mi nekünk itt lakozunk! Építsünk három hajlékot«, három erős várat: egyet a *barátság*nak, egyet az *élő hit*nek, egyet a *hálának*.

* * *

Tíz éve, hogy kiszállottunk e falak közül, építeni amaz országot, mely változatlan és örök, mert alapja: az igazság és szeretet, s kormányzója: a lélek, az Istennek mindeneket éltető és megszentelő szent lelke. E nemes, e főlemelő munkában az idő, az élet mindenikünkre rányomta bélyegét, e rövidke tíz év alatt is. Az ifjúból férfi lett; a férfiből családapa, s mindenikünkől lekipásztor. Minden parányi hely, melyet elfoglaltunk, minden kicsinyke kör, melybe beléptünk, újabb jogokat, a jogok újabb köteleességeket, a köteleességek pedig erős felelősséget róttak ránk. Oda lett, mint egy tündér álom, szétozlott az ifjúság gondtalan ideje!

Akkor, e falak között, gyűjtögettük az ismereteknek drága kincseit: ma e kincseket kell osztogatnunk másoknak; akkor minket vezettek: ma nekünk kell vezéreknékné lennünk; a mi gondunkat akkor más vette fel: most mi vesszük fel sokaknak gondját, hogy a mi kicsinyeink közül egy is el ne vesszen. Ime, a férfi, a ki küzd, fárad, harcol; ime, az élet, mely a küzdelemben főlemel, vagy alásújt; arcunkra nyomja az emberi méltóság nemes vonásait, vagy megbélyegez, a szerint, a mint tudatával bírunk emberi mivoltunknak hivatásunk fontosságának. Oh, bizony, küzdelem közt szép az élet!

De, ah, e küzdelemben, e harcban én is, te is, mindenikünk sebet kapott: egy bajtársunkat meg éppen elrabolta a kérlelhetetlen halál. Legyen áldott az ő emlékezete! És a kik eljöttünk, egyiknél az élet gondok, másiktól talán az ősz hajfürtök mutatják a változást, s ha tagadnók is, hirdetik, hogy a test a múlandóság törvényei alá van vetve. És a rajtunk kívül álló világ is megváltozott. A kik minket az ígért földéire vezettek, a mi szeretett tanáraink, fájdalom, már rég pihennek az anyaföld porában. Legyen áldott az ő emlékezete is! És a fakultás is, melynek kebelén nagyra nőttünk, azóta helyet cserélt. Itt is, ott is új és ismeretlen arcok. De megmaradt és még ragyogóbb fényben, nagyobb varázs-erővel áll előttünk ez az anyaintézet, ez a főiskola, hirdelve a protestáns szellem örök dicsőségét; és mi nálunk, mi bennünk is megmaradt az, mi e szellemből nőtt ki: az őszinte, a *tiszta barátság*, mely ez iskola falai között összefűzött.

Ez a nemes érzület hozott össze most is, hogy tíz év multával egymásnak baráti jobbot nyújtsunk — és egy pillanatra feledve a jelent, — elmerengjünk a multak emlékei. Fogjunk azért újból kezét és pecsételjük meg szívünkben e nemes érzelmet; s ha barátok voltunk ez iskola falai között, a szegénységben, a nélkülözésben, a tanulásban, az örömben: legyünk barátok az életben is; barátok: a munkában, a célban, a szük-

ségben. Építsünk egy hajlékot a *hű, az igaz barátság*nak, mert e hajlék erős vára lesz az istenországának is, melynek munkásai vagyunk!

* * *

Azonban, kedves barátaim, ha összejövetelünk csupán a barátságunk lesz megpecsételése: egy, önmagában nemes ugyan, de még mindig önző cselekedetet végeztünk, és a gondolatot, az eszmét, mit egy ilyen találkozó magában rejt, nem merítettük ki. Egy országának, az istenországának vagyunk mindnyájan munkásai, s mint ilyeneket, a barátság mellett, *közös hitnek* is össze kell kapcsolni. Építsünk azért szívünkben még egy hajlékot az *élő hit* számára, hogy ez a hajlék, ez a templom legyen erős vára az *anyaszentegyháznak*. Az apostolokat az istenországának igazságába vetett rendületlen hit kapcsolta a nagy mesterhez; ez a hit volt ama varázs-erő, mely az üldözések alatt is összetartotta és lelkesítette, hogy elvégezhessek a feladatot, mely rájuk bízott. Nekünk is erre a varázs-erőre, a *hitnek erejére* van szükségünk, ha az anyaszentegyháznak buzgó munkásai akarunk lenni. Már pedig erre neveltünk, erre hívtunk el — fájdalom — már csak néhai tanáraink által. Azt a szellemet tehát, melyet ez intézet falai között tőlük magunkba szívtunk, megtagadnunk soha sem szabad, mert e szellem a vallásos buzgóságnak, az élő hitnek, a kitartásnak, a lelkesedésnek szelleme. E nélkül a prófétai palástot vállainkra nem vehetjük, e nélkül az anyaszentegyháznak harcosai nem lehetünk. Pedig a korszellem int, sürget, hogy derekunkat jól felövezzük, mert, ime, két hatalmas tábor áll előttünk: egyik a társadalmi rendet, jogot, törvényt, egyházat lábban tipró *hitetlenek*, másik a felekezeti gyűlölettel teljes *ultramontánok* tábor.

Nekünk prot. papoknak kell megküzdenünk mindkettővel; nekünk kell a vallásos érületnek csírát elhinteni a népek szívében és meggyőzni a világot arról, hogy a vallás egy nélkülözhetetlen társadalmi tényező mely nélkül nem egészséges a tudomány, nem ideális a művészet, nem igazságos a politika, s céltévesztett az emberi élet. Nekünk kell megmutatni, hogy a Krisztus evangéliuma nem botrány és nem bolondság, hanem »*Istennek hatalma minden hívők idvességére; mert az Istennek igazsága az által jelentetik meg hitből hitbe, miképpen meg vagyon írva. Az igaz ember hitből él!*« Építsünk azért hajlékot az élő hitnek, annak a hitnek, mely a Krisztus evangéliumából nőtt ki, mely a bűnöst idvességre vezérli, a beteget meggyógyítja, a meghaltat föltámasztja, a ruhátalant felruhazza és a vakoknak szeme világát visszaadja; annak az élő hitnek, mely eszményt ad az életnek, mely kizárja magából a haragot, a gyűlöletet, a máglyát, a vérpadot és egyedül csak *szeretni* tanít; szeretni: Istent, hazát, nemzetet, szabadságot!

»Szegények vagyunk, kevesen vagyunk? Gondoljunk csak Krisztusra és az apostokra. Ők is szegények voltak, kevesen voltak! Szegények vagyunk, kevesen vagyunk? Gondoljunk Lutherre és Kálvinra, kik szintén szegények voltak, kevesen voltak. Szegények vagyunk, kevesen vagyunk? Emlékezzünk csak Dévai B. Mátyásra, Szenci M. Albertre. Nem voltak-e ők is szegények, nem voltak-e ők is kevesen? Ha ezekre gondo-

lunk: erősek vagyunk hitben, szeretetben, kitartásban, buzgóságban.« Építsünk azért erős hajlékot az evangéliumi protestáns hitnek, és lakozzunk állandóan abban, hogy a Krisztus is mibennünk lakozzék!

* * *

Még egy dolgot mondok csupán. Egy igen szép és találó hasonlat az *iskolákat az egyház veteréni kertjének* nevezi. Az van kifejezve e hasonlatban, hogy az egyházi életnek előkészítője, ápoló melegágya: az *iskola*. Az édes anya védő szárnyai mellett, az iskola az a kedves Alma-Mater, mely nemcsak védelmez, hanem ápol és nevel is; nemcsak kebelére fogad, hanem a léleknek eledelét is adja. Református iskoláink védő szárnyai alól kerültünk ki mi is; ott szívtuk lelkünkbe a haladásnak, a fölvilágosodásnak, a szabad gondolkodásnak áldott levegőjét: hűtlen lehetünk-e tehát a dajkáló, a nevelő anyához? Avagy hűtlen lesz e a fecskemadár fészkehez, a miért egy időre elhagyja? Nem felkeresi e ismét tavasz megnyíltával, hogy újból enyhet találjon abban?

Református iskoláinkat az élőhitből folyó áldozatkész szeretet teremtette meg. Ennek a szeretetnek megfogynak ma sem szabad. Egy *Bethlennek*, egy *Rákócynak*, egy *Apafinak*, egy *Mikónak*, egy *Kuun Kocsárdnak* és annyi jeleseknek nagy alkotásait megvédeni, gyarapítani, szívén hordani, minden jó kálvinista embernek kötelessége. Mi sem vonhatjuk ki magunkat e kötelesség alól. A kegyelet, a hála adóját rójuk le akkor, midőn alkotóinak nevét példaként emlegetjük, jeleseinek emlékét megbecsüljük és azt a szellemet, mely keblünket nagy tettekhez hevítette, ma is hirdetjük, ma isápoljuk, mert e szellem megteremtője a nemzeti érületnek, szabadságnak, honszerelemnek; e szellem forrása az evang. hitnek, melegágya a valódi műveltségnek és a humanizmusnak!

Építsünk azért még egy *harmadik* hajlékot is és ez a hajlék legyen a *hálának, a szeretetnek hajléka* ezen intézet iránt, melynek egykori akadémiaja szárnyaira bocsátott. Hisz talán mi vagyunk az utolsók, kik lelkészi minőségben együttesen kerestük fel Rójjuk le azért a kegyelet adóját, mert ebben mutatjuk ki, hogy az a szellem, mely ez intézetet áthatja, bennünk is él és megtermi nemes gyümölcseit. És rójuk le a kegyelet adóját elköltözött, nagynevű tanáraink iránt is, kik fölnyitották előttünk az evangéliumnak gazdag bányáit, lelkünkbe csepegtették a szabad vizsgálódásnak, függetlenségnek és a kötelességtudásnak eszméit!

Ha ezt tesszük, bizonyára az Urnak fényes dicsősége velünk lesz mindig

E fényben, e dicsőségben lelkem újból éled, hisz remél szeret, és én szüntelen csak azt sovárgom vajha lakozhatnám e hármashajlékban életemnek minden idejében!

Ezzel mostani összejövetelünket megnyitottnak nyilvánítom.

Vajda Ferenc.

Irodalom

Szász Domokos Emlékezete. Ima és emlék beszéd. Írták és a szilágyszolnoki ev. ref. egyházmegye közönsége által 1899. aug. 13-án Szilágycsehben ren-

dezett emlékünnepeyen elmondták *Viski Pál*, esperes, az ima szerzője és *Bartha Dezső*, egyhmi főjegyző, az emlékbeszéd szerzője. Kinyomatott az egyházmegyei közgyűlés határozatából.

Szerencsés gondolat a Szász Domokos püspök emlékéhez fűződő istentiszteletek alkalmával tartott imákat és beszédeket külön füzetekben adni ki s így is megörökíteni a néhai nagy ember tetteit, valamint a mai nemzedék elismerését, háláját. Aztán a füzetek népünk között is könnyebben terjeszthetők és szükséges is, hogy terjesztessenek; mert a nagyok emlékezete nem tétlen, de mindig munkás. Mi több ily emlékbeszédet kaptunk közlés végett; de az összes egyházmegyékben tartott emlékestentiszteletek beszédei közül a legkiválóbbakat is lapunk szűktere s az aktualis mozzanatok szükséges szemmeltartása miatt alig közölhetjük. Az a helyes eljárás, melyet a szilágy-szolnoki egyházmegye követ, midőn a néhai püspök emlékéhez fűződő istentiszteleteken elmondott imát és beszédet külön füzetben adja ki.

Viski Pál imája tartalmas, emelkedett, ünnepélyes. Az emlékbeszéd oly szerzőről tesz bizonyosságot, kinek belátása mély, ítélete helyes, lelkesedése tiszta. Szerző kezei között a termékeny textus (Jak. II., 26.) nem szárad el, de gazdagon hajt ki. Találólóg van feltüntetve a hit és cselekedet összefüggése. Szász Domokos tevékenységének, nagy tetteinek lélektani nyitját találja meg szerző, mondván: »azért tudott oly erősen akarni és akarátának érvényt szerezni, mert mélyen megvolt győződve az ő isteni küldetéséről.« Szerző szépen és helyesen jellemzi az egyes alkotásokat s óhajtandó, hogy ne halványuljon el a Szeretetház rendeltetésében az a nem csekély jelentőségű szempont sem, mely a Szeretetház növendékeit Anyaszentegyházunk intenzívebb szolgálatára szemeli ki. A füzet 16. lapján ismét igen jól sikerült szerzőnek Szász Domokos sok irányu, konkrét munkáját egy elvi jelentőségű törekvésbe foglalni össze: »felvirágoztatni az anyaszentegyházat szellemileg és annak virulását beláthatlan időkig biztosítani« stb.

Ez emlékfüzet méltó szövétnekként világít a néhai nagy ember sírja fölött.

Értesítés és kérelem. »*Kis tanulók Hit és Erk.-tana*« népiskolák I. és II. osztálya számára »*Vezérkönyv a kis tanulók Hit és Erk.-tanához*«, »*szövetségi szent történetek*« III. V. osztály számára, »*Új szövetségi szent történetek*« V. VI. osztály számára című népiskolai vallásnevelési könyveim október hó közepére meg fognak jelenni Midőn erről lelkész társaimat és általán a hitoktató urakat értesítem: tisztelettel kérem egyszer mind, hogy növendékeink ily könyvekkel felszerelt kegyeskediének dolgozataim megtekintéséig függőben hagyni, hát ha ezeket a bevezetésre alkalmasoknak fogják találni. Zágon, 1899. szept. 26. *Bodor János.* ref. lelkész.

Különfélék rovata.

Tisztelettel és sürgősen kérjük föl mindazokat, kik lapunk előfizetési árával hátrálékban vannak, hogy tartozásaikat beküldeni sziveskedjenek.

Nekrológ. *Az özvegy papné halála.* (Emlékezés özv. Nagy Sándorné, volt alsó-rákosi lelkésznére). Egy nemes lelkű nőt, a valódi papnéknak eszményképét tettük örök nyugalomra szeptember 9-én Sz.-Údvarhelyen. Az egzházi élet e képében, a lelkipásztorok e lapjában, hol élet és halál visszatükröződnek, ő helyet érdemel. 1890-ben elhalt férjének, az akkori Protestáns Közlönyben, állítottam szerény emléket, most itt kérek parányi helyet, hol rövid ideig bár fennra-

gyogjon az emlékezet csillaga; mert erre ő érdemet szerzett.

Papné volt, valódi papné. Sokaknak igen csekély e cím. Nekünk jelentőségteljes, magas. Azt jelenti e szerény cím, hogy szeretetben és hűségben, hitben és erkölcsben és az ezekből folyó köteleességekben: a tisztaság és rendszeretben a szorgalom és takarékoságban, szóval *mindenben példánykép, minta, a község előtt százak, ezrekre nézve az a nő, kit e szép címmel illetnek „tiszteletes asszony“.*

Demokratikus gondolkozású vagyok, de e címnek oly magas méltóságot tulajdonítok, hogy tartalmilag korunk bármely czimzése sem mond többet ennél; mert az egy jelentőségű e szóval *anya*. Nagy Sándorné ilyen nő, ilyen papné volt, férje hiveinek édes anyja, anyala. Megjelenése bizalomkeltő, bátorító, tanácsadó, vigasztalásért hozzájok a papi lakásra menő hivek jó szívből eredő, jóságos kedves szokat hallottak mindig és rendet, tisztaságot, szorgalmat láttak. Sokat betegeskedő férje mellett élete az önfeláldozatnak, türenek, békességes türenek láncolata volt, melyhez a érje halála után tragikus sors fűződött. Egyetlen, eszes szép, kedves fia Nagy Sándor a Ludoviceum kiváló növendéke. az anyának létreménye büszkesége 18 éves korában meghalt. Egyedül maradt az édes anya. Édes anya, gyermek nélkül! Érzitek-e e szónak súlyát?

Fia halála után csak mint árnyék járt e földön. De élni kellett, küzdeni kellett a létért, melynek többé semmi becsé nem volt előtte. Óh, beh rettenetes nem akarva élni! De élni kell, mert Istenünk által adott életünket nem dobhatjuk el. Élt és küzdött; tanulóknak lakást és kosztot adva tartotta fenn magát.

Szeptember 7-én, 45 éves korában, felejtethetlen férje s drága gyermekéhez tért. Emléke a szerető testvérek és rokonoké, de példája, mely vonzott, lelkesített, tanított, *a közé, a mindig élő társadalomé,* melyben a „leg halkabb szó, legparányibb tett el nem vész“, hanem hullámveréseik szíveket mozdítanak s akaratokat irányítanak. Példája, erkölcsileg nemesítő irányban sokakra hatott — a gyülekezetben s a társadalomban s így a lelkipásztori munkálkodásban s a jó eredmény kiküzdésében részes volt. Hű küzdő vala, az élet koronájából is egy fénysugár őt is megilleti. Emléke legyen áldott! *Incze Lajos.*

Katholikus sajtót támogató egyesület alakult Pozsonyban, de az egész országra kiterjedő működési körrel. Az egyesület alapszabályait a belügyminiszter jóváhagyta. Az utóbbi 5 év alatt 3 katolikus napilap, harmincz katolikus hetilap alakult, a közélet minden terén érvényesíteni a katolikus szellemet, mi pedig a protestáns sajtót terjesztjük-e, támogatjuk-e?

Az »Erdélyi Protestáns Lap« f. évi 38-dik számában »*Dr. Bartók György püspöki körutja*« című tudósításban igénytelen személyem is meg lévén nevezve a kézdivásárhelyi ev. ref. egyházközség által a Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úr nevére teendő szeretetházi alapítvánnyal kapcsolatlan, részint a magam igazolása, részint az érdekelték megnyugtatósa végett, tisztelettel helyet kérek becses Lapjában a következő soraimnak.

A Főtiszteletű és Méltóságos Püspök Úr tiszteletére rendezett közebéden (hol gyűjtés történt) jelen levők csekélységemet, mint indítványozót, bizták meg a fentebb említett célra eszközendő gyűjtéssel s én annak bevégezése után T. Czirmai Zoltán, papjelölt ural ki szíves volt a gyűjtésnél segíteni — nyomban összszámítottam az eredményt s arról pár szóval be is számoltam a szíves adakozóknak; a begyűlt összeget pedig ellennyugtatóval mellett átszolgáltattam egyházközségünk algondnoka, Tek. Turóczi László urnak, a ki erről részemre a következő nyugtatót állította ki:

„Nyugta.

73 frt. — azaz hetvenhárom o. é. forintról, melyet tekintetes Rákosi József. áll. isk. tanító ur a méltóságos és főtiszteletű Dr. Bartók György püspök úr tiszteletére rendezett társas-ebéd alkalmával az erdélyi protestáns szeretetház javára eszközölt eredményeképen, valósággal átadott kezemhez, elismerem.

K-Vásárhely, 1899. szeptember 3-án. *Turóczi László*, ev. ref. egyh.-közs. főgondnok

Az érdekeltek és érdeklődők teljes megnyugtató végeztéséért csupán még körümenyt leszek bátor felemlíteni: 1., hogy ez összeg a 9002. sz. betéti könyv szerint elhelyeztetett a kézdivásárhelyi Takarékpénztárban; 2. hogy az egyes adományok névleg is nyugtázhatók fognak, Nagytiszteletű Szerkesztő Úr szíves engedelmével, — e b. lapban.

K-Vásárhely, 1899. szeptember 27-én. *Rákosi József*, áll. isk. tanító.

A tiszántúli egyházkerület őszi közgyűlése Sárospatakon szept. 26. és 27. napján folyt le. A közgyűlés megemlékezett *Bernáth Elemér* 25 éves kitűnő egyházi hivataloskodásáról és *Maklár Pap Miklós* és *Soltész Ferenc* 25 éves termékeny tanári pályájáról. *Mocsáry Lajos* világi tanácsbíró helyébe *Szentimrei Gyula* választotta. A parokhiális könyvtárakra vonatkozó szabályzat elfogadtatott s megküldetik hasonló intézkedés végett a többi ref. és luth. egyházkerületeknek is. „A theol. tanári nyugdíj-intézet ügyében az illetékes tanári kar felterjesztése a Novák Lajos dékán tollából elfogadtatott s a kerület felhívja a konventet, hogy a sárospataki theol. tanári nyugdíj-intézetre adjon 2000 frt segélyt évenként egy bizonyos ideig, vagy tegyen lépéseket, hogy az orsz. tanári nyugdíj-intézetbe az ev. ref. theol. tanárok is bevételjenek.“ Kétségtelen, hogy ez a megoldás a legbiztosabb, a legjobb. Intézkedett a közgyűlés, hogy mindazon esetben, mikor állami, vagy bármely felekezeti tanintézetek igazgatósága vallásnevelésünk céljára a ref. növendékek névsorát nem volna hajlandó kiszolgáltatni, a lelkészek jelentést tegyenek, hogy e jelentések alapján a miniszternél panasz emeltesse. — A kultuszminiszternek ref. jogakadémiáink többségét tengődésre s aztán kímülésre szorító tervezete a közgyűlésen méltó oppositot támasztott. Kimondatott, hogy a jogakadémia ügyében a főgondnok s püspök vezetése alatt egy nagy küldöttség fog a miniszterhez menni. E küldöttség az egyes országos pártokat is meg fogja keresni. A tiszántúli közgyűlésnek a veszélyeztetett ref. jogakadémiák ügyében kifejezett álláspontja a prot. öntudatunk tekintélyes és régvárt megnyilatkozása. Végül a domesztikai kérvények intéztettek el oly módon, hogy az egyházakat 13,032 frtra, a lelkészeket pedig 5600 forintra ajánlja a kerület.

Jézusitaellenes mozgalom tört ki Spanyolországban. E mozgalomra újabb adók kiróvása adott alkalmat. A spanyol törvények szerint egyház, pap, szerzetesrend mind adómentes, s így az adóterhet a már kiszipolyozott nép hordozza. A jézuiták birtokában pedig sok pénz van. A jézuiták csak közelebről is, a spanyol amerikai háború idején sok pénzt szereztek az ő kezükben levő „Compania Transatlantica“ szállítási üzlete révén. Kivált Barcelonában volt a lázadás nagyobb mérvű. A spanyol lázadás az életösztön fellobbanása a jézuitákkal szemben.

Nyilvános számadás és köszönet A maros-Ugrai templom és torony-alap javára folyó évi július hó 22-én rendezett nyári táncvigalom tiszta jövedelméről tulhalmozott teendőim és azon körülmény miatt, hogy többen szíves felülfizetéseiket a bál után teljesítették, csak most számolhatok el következőkben: A jelzett célra bevétel 505 frt 70 kr. Kiadott 164 frt 25 kr. Maradt tiszta jövedelem 341 frt 45 kr. Felülfizettek: Kolozsvár István 1 frt, Balla Gyula áll. főnök 2 frt 50 kr, Szigeti Soma 2 frt 50 kr, dr. Boér Elek ügyvéd 4 frt, L. Gyárfás Lajos kir. tanácsos 9 frt, Dobai József 50 krt, gróf Haller Györgyné 39 frt, gróf Hal-

ler György 9 frt, gróf Ladokovszki Ferenc 4 frt, Nagy Jenő 20 krt, Viski Elekné 50 krt, Bedőházi Pál gazdatiszt 4 frt, Rédiger Béla pénztárnok 50 krt, Kovács Lajos csapói állomás főnök 1 frt, gróf Bethlen Balázs orsz. gyűl. képviselő főgondnok 10 frt, báró Kemény Ákos orsz. gyűl. képviselő főgondnok 25 frt, gróf Mikes Árminné 5 frt, Májai Domokos körjegyző 1 frt, Tollas Dénes gazdatiszt 1 frt, Ravasz Miklós 2 frt, Tódor János körjegyző 2 frt, Elek László főisp. titkár 1 frt, Demény Dánielné 50 krt, Miske Elek főszolgabíró 4 frt, ifj. Moóré Károly ref. pap 50 krt, Sándor János főispán és neje 10 frt, Pataky Károly áll. tan. 50 krt, Balogh Gergely gazdatiszt 1 frt 50 krt, Kabos Ferenc orsz. gyűl. képviselő főgondnok 10 frt, Mátyás Sámuel 5 frt, Simén Endre körj. 1 frt, Jenei Jenő gyógyszerész 1 frt, Darányi Ignátz földm. v. miniszter 5 frt, Koncz Domokos gazdatiszt 1 frt. Szántner Lajos 5 frt, Zajzon János ref. pap 1 frt, Lakatos Áron ref. pap 3 frt, Kispál Bálint frt. br. Bánffy Mihályné 2 frt, Nagy Sámuel vendéglősné 10 frt, Krausz Márton bérlő 1 frt, Vics László 2 frt, Trattner Sámuel budapestről 1 frt, Breider Ármán N.-Váradról 1 frt, Herczeg G. Budapest 1 frt, ifj. Szabó Ferenc kereskedő 1 frt, Turóczi Benedek 10 frt, Felszegi Sándor ker. anyakönyvi felügyelő 10 frt. Hegyi Sándor ref. pap 1 frt, Deésy Zoltán alispán isk. főgondnok 10 frt, Z. Knöpfler Elek egyh. főgondnok 25 frt. Hegyi Károly ref. pap 2 frt. Báró Solymosy László 20 frt. Tolnay Reginál 10 frt. Báró P. Horváth Artur 5 frt. Báró Rothenthal Henrichné 20 frt. Gróf Haller Geróné 5 frt, Gróf Bethlen István 20 frt, Gróf Toldalagi László 15 frt, Nemes Árpád ref. esperes és neje 3 frt, Apáthy Péter orsz. gyűl. képviselő egyh. gondnok 5 frt.

Egyházam nevében hálás köszönettel adózom az összes részt vevők és szíves felülfizetőknek, de különösen ki kell emelnem *Gróf Haller György úr és neje Gróf Bethlen Ilona*, e ritka buzgalmu és áldozatkész urnőnek szíves jóságát, kik készséggel rendelkezésünkre bocsátották a maros-ugrai grófi Haller palotát, annak mellékhelyiségeit és a gyönyörű szép kertét, mely által lehetővé tették a minden tekintetben szép sikerű estély megtartását. Fogadják e helyen is hálás köszönetünket többször tanúsított áldozatkészségükért.

A m.-ugrai ref. egyház nevében.

Maros-Ugra, 1899. szept. hó 5-én. *Nemes Árpád*, ref. pap esperes.

Hivatalos rész.

3455—1899. NYILVÁNOS NYUGTÁZÁS.

B. e. Szász Domokos püspök aa. emlékének megörökítésére és a Szeretetházra ismét a következő egyes adományok folytak be:

1. Lovag Hetei Bakó Ferenc aa. alapítványa a Szeretetház-alap javára	1000 frt — kr.
2. Dr. Vályi Gyula egyetemi tanár	5 —
3. Sebesi Ákos segesvári kir. körjegyző	10 —
4. Sándor János esperes	2 — >
5. Bedő Károly	1 —
6. Sipos Gábor ügyvéd	5 —
7. Gaál Gyula széki eh. főgondnok aa.	29 > — >
8. Nagy-Enyedi Bethlen-kollégium VII. osztályu növendékeitől	2 > 65
9. Váró Ferenc tanár. . . .	10 —
10. Báró Bánffy Zoltánné	5 —
11. Tattias Ferencné	1 —
12. Békési Teréz	1 —

Összesen. 1071 frt 65 kr

azaz: egezerhetvenegy frt hatvanöt kr.

Fogadják a nemes szívű adakozók Ig.-tanácsunk őszinte köszönetét.

Kolozsvárt, 1899. szeptember hó 27-én.

Kádár János dr.
titkár.

Bartók György dr.
elnök.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN

I m a,

1899. október 6-án.

Örökké való Isten, népeknek és nemzeteknek megtartó, kormányozó Istene! szent házadba jöttünk, hogy a vallás oltáránál, legtisztább érzelmeinkből áldozunk e nap emlékezetének. Oh mert nagy, oh mert mély jelentőségű nap ez a te népedre Atyánk! magyarok Istene! Véres nagy áldozatoknak, de egyszersmind megváltásnak napja ez! Nagypénteki gyászérzés fogja szívünket el. Oh, mert ma 50 esztendeje vesztek a bitón és golyó által el nemzetünk derék fiai, mert szerettek a hazát, — mint szent fiadnak meg kellett halni a keresztlen, mert szerette az emberiséget.

Ime jó Atyánk! lelkünk előtt, az emlékezet által, e pillanatban sötét képek vonulnak el. Visszaborzadva szemléljük a zsarnokság kísérteties alakját, a mint a nemtelen boszú könyörtelenségével oltogatja a haza hű fiainak életét. Látjuk meggyalázva a honszerelemnek, — durva, sáros lábakkal a földre tiporva a szabadságnak magasztos eszméjét. És látjuk a hősokeket, kik nyílt csatán a jog és igazság védelmében osztogattak halált: láncra verve, hideg verejtékkel homlokukon, a hazáért való kétségbeesés sápadtságával arcukon — — hóhér kezéből fogadni a halált.

De ime jó Atyánk, mintha csak kegyelmed varázsfénye lövelne, a lefolyt felszázad messzeségéből, azokról a sáppadt arcokról felénk! Oh nem, nem gyalázat: dicsőség sugárzik azokról felénk; nem éjszakának sötétsége borúl, — de reggel világossága dereng reánk.

Szent áhitattal csodáljuk Uram bölcsességedet, hatalmat, melyben a teremtett világnak legfenségebb rendjévé tetted, hogy nehéz harcok, kínzó tusák — olykor az úgy látszó megsemmisülés hamvaiból lángolhasson fel az igazság; hogy véráztatta földön tenyészék a szabadság virága, hogy csak nagy áldozatok árán lehessen megváltása, örökkévalósága minden szent eszmének.

Szent hitünk világánál a te jóságodat, kegyelmedet látjuk Uram, a Golgota nagy áldozatában, midőn szent fiadnak, a tökéletesnek, az ártatlannak keresztjéről árasztád alá a megváltást, az üdvösséget a bűnös

világra. Eként működő kegyelmedet ismerjük fel, oh magyarok Istene, nemzetünk Golgotájának áldozataiban is, kiket a vad zsarnokság meggyalázásából megdicsőtél, a szabadság megváltóivá emelél.

Oh Uram! nemzeti kincsünknek, a »megszentelt fájdalomnak« érzetében is, jóságodat magasztalva ismerjük el, hogy a mint a Golgota keresztjéről üdvnek, — úgy az aradi vesztőhely bitófáiról nemzet megújulásnak és szabadságnak záloga áradott felénk; Oh, mert bár igaz, hogy a zsarnokság égrekiáltó vérengzésétől a megdőbbszent nemzetre egy időre a gyász sötétsége, a fájdalom némasága, a félelem kétségbeesése nehezült. — mint a hogy szent fiad keresztje alól ijedve szaladtak szét és rejtőztek el a kétségbeesett tanítványok: de a te jóságod, megtartó Istenünk, a szivek parázsa alatt élteté a szabadság megváltott eszméjét és lassanként erős hitté élesztette a szózi biztatást: »az nem lehet, hogy annyi szív hiában onta vért.«

Nem, te nem hagytad jó Atyánk, hogy hiában való legyen annyi áldozat: felhoztad hazánknak egére annyi sötét felhő után, a kiengesztelődésnek, a békének szelid fényü napját. Mindenható kezed hajlítja népéd felé bizalommal, szeretettel a királynak szívét és te tanítottad meg, Uram, ezt a nemzetet, hogy ha feledni nem is, de őszintén elfedezni tudja a méltatlanul vett fájó sebeket.

És midőn ma a nagy áldozatokra megilletődéssel emlékezünk és ezekben a te kegyelmednek csodálatos útait ismerjük fel: hatalmad előtt magunkat megalázva esedezünk hozzád, oh Uram! biztosítsd számunkra e nagy áldozatok gyümölcseit. Oh, add áldásul ezeket e sokat szenvedett nemzetre, hisz Te tudod, oh mindenható Isten, mennyire »megbűnhődte már e nép a multat s jövődöt«. Tanítsd a megdicsőített hősoke példájában igaz hazaszeretetre e hon minden fiát és tündököltessd ez érzést a maga tiszta fényében, nehogy azt többé valaha félre értessék. Tedd e nemzet fiait továbbra is kitartókká a trón iránti hűségben, megértetvén, hogy te tőled vannak a földi hatalmasságok is. És tedd a népnek atyjává mindenkor azokat, kiket a trónra hív kegyed, szívökbe írván, hogy Te a népek boldogítására és nem elnyomására adod a hatalmat. Hordozd hazánk felett a jog és igazság, a szabadság és előhaladás fénylő

napját; és tedd ennek fentartójává a törvény tiszteletét, nevednek félelmét és a tiszta erkölcsöket. Ne engedj enyészni e nemzet lelkében kettős váltságod érzetét: hadd legyen a megdicsőített hősök emlékezete fényben e hon határi közt és a te nevednek dicsőítése töltse be az eget és földet nemzetségről nemzetségre, ámen.

Bodor János,
zágoni ref. pap.

Az iskola. mint otthon.

(Folytatás.)

Az az érdekes és a régi paedagógiát oly sokszor foglalkoztató kérdés, hogy vajjon a családi vagy a nyilvános nevelés előbbvaló-e és sikeresebb e ma már lényegében — úgy hisszük — nem képezheti víta tárgyát Kétségtelen, hogy a szó igazi értelmében vett családi nevelés messze fölötte áll minden iskolai nevelésnek. Híszzen az iskolai nevelésnek is legeszményibb célja: megközelíteni a családi nevelést. Csakhogy ez a házi nevelési ideál oly magas és nehezen érhető utól, hogy sikeres kivitele ritka. Nem az a nevelés ez, a hol egyházi nevelő minden pedáns szekaturáját, ki kell állaniok a növendékeknek, s viszont, a hol négy fal között, mint üvegházban a növények, nevelkedik fel az ifjú, mindig ugyanazon megszokott körben, a nélkül, hogy önérzete, jelleme, társulási érzéke, világismerete kifejlődnék; nem, hanem az, a hol hivatásának élő, minden modorságtól ment, nevelőnek született egyén működik egy tiszta életű, kifogástalan művelt családi szentélyét s növendékét engedi vele egykorú, jellemes barátokkal is időzni, lassanként bevezetvén őt így nem csak a tudományokba, hanem a tiszta világnézetbe, a társadalomba, az életbe is. Ismételjük, ez a legszebb, ez a mai viszonyok között legnehezebb nevelési rendszer.

Nem egyszer fordult elő, hogy magát az internátusi rendszert a leghevesebben megtámadták s minden rossznak okozójául, a ferde életmód melegágyául tüntették fel. Ez nem igaz. Csak annyi igaz belőle, hogy ha az internátus jó, akkor áldás, ha rossz, még akkor is jobb a rossznál s a semminél.

Örvendetes dolog, nálunk protestánsoknál százados jó szokás az Erdélyben, hogy a gimnáziumot internátus nélkül nem szívesen látjuk. És ez a maga rendjén van. Ne vegyünk más példát, csak tekintsünk azokra a tanulókra, a kik szegénységük mellett kiszorultak az internátusból s magánházaknál kénytelenek szállást fogadni. Jó családhoz nem mehetnek; pénzükből sem telik, de el sem fogadják, mert a ki nincs rá szorúlva, nem vesz bajt a nyakába. Fogadnak hát szállást ott, a hol kapnak. Egy szegény iparos, a kinek családjában sok olyan szabad, a mi nem művelt emberhez illő s egyáltalában nem jellemfejlesztő és szépérezknevelő; egy kétes özvegy, a hol az erkölcsiségből nem kap leckét a tanuló s jóízlése nem fejlődik; egy üresen maradt, elhagyott szoba, a hova 4—5 tanuló bekvártélyoz s szabadon tehet akármit, a hol a rossz fiú nem tanul a jótól, hanem a jó biztosan elromlik. Ez a hü kép, ez a valóság. Semmi rend, semmi fegyelem, semmi útbaigazítás, semmi biztató szó, rossz koszt, tisztátalanság, betegség stb. stb. Ez a melegágya a rossznak!

Miért adják ma egészen vagyonos, sőt dúsgazdag emberek is gyermeküket internátusba? Miért nem viszik családhoz, ha tehetik? Azért, mert a fennálló viszonyok szerint legnyugodtabban ott hagyják gyermeküket. Mindaddig, a míg a család és a házi nevelés nem reformálódik, valósággal *nélkülözhetetlen az internátus*, épen az iskolának, mint az otthonnak érdekében, épen a társadalomért s az iskola jövődöbeli nagy munkájának sikere szempontjából.

Milyen legyen az internátus? Otthon. Ház, a mely csak abban különbözik az édes szülői háztól, hogy sok-sok gyerek lakik benne, a mennyit otthon együtt sohasem láttunk. Templom, hol nemcsak az Istent dicsérjük, de tanulunk. Jól tudjuk, hogy mily eredeti s a maga nemében pátatlan szellem uralkodott a régi kálvinista iskolákban s különösen azoknak internátusaiban. Ha a mai kor szemüvegén keresztül vizsgáljuk azokat, szinte csodálattal telünk el, hogy oly sok küzdelmes időn át akkora elhagyatottság s szegénység közepette mint virágoztak a tudomány ez ősi fészkei. Az iskola primitív berendezése, a tudós professzor úrnak kényelmes elszigetelődése az ifjúságtól, a szegénység, a gyarló tanítási rendszer, mind nem volt elég ok arra, hogy az igazi társulási szellem, az összetartás, a tiszta protestáns szabad gondolkodás útát ne törjön magának e bajokon át, s neveljen derék honpolgárokat, hű hazafiakat, az egyház, a család s a tudomány eszméjéért lángoló férfiakat. És ez fényes bizonyítéka marad mindörökké annak, hogy az igazi szorgalom, törekvés, a tudománysszomj, az iskola iránti hagyományos tisztelet, az önzetlen baráti összetartás, az önművelés nagy dolgokra képes. Csakhogy azok más idők voltak s maga a társadalom kevés igényű. Ám azért levett kalappal áldjuk emléküket, s tiszteljük e derék alma matereket, mert úttörők voltak azok, nemes hivatásuk mellett, hogy a tiszta protestáns szabad szellemben folytatott nevelés nyomdokaikon haladhasson s kiizmosodjék.

Ha rossz és elhanyagolt az internátus, akkor csak menedékház, csak szükséges rossz, de nem áldásosan működő nevelőintézet. Az internátus milyensége pedig legtöbbit függ a vezetőktől. Már az magában, ha egy intézet előljárósága s tanári kara tiszta tudatában van az internátus messzemenő fontosságának, s fennen hangoztatja, hogy a tulajdonképeni nevelés ott és nem a tantermekben történik: elég biztosíték arra, hogy törekvéssel s vállvető munkával a mi protestáns kolégiumaink internátusai is, minden szegénységük s kezdetlegességük dacára, nemes hivatásukat betöltsék.

Vezető szellem, a mely tiszta nemes és humánus; határozott irány, mely eszményül a családi nevelést veszi: ezek a mai internátus jelszavai.

A jó internátusban minden tanuló jól érzi magát. Olyan sajátságos az emberi természet, hogy a szigorú, de atyai, a következtés és célirányos eljárást — ha először nehezére is esik — könnyen megszokja úgy gyakorolni, mint eltűnni. Olyan sajátságos a gyermeki lélek, hogy a túlszigorú, örökké zord és inkább őrmester, mint paedagogus természetű nevelőjétől fél, a tárgyát megtanúlja, de szívében megborzaszad tőle s gyűlöli; a pajtáskodó, engedékeny, léha vezetőjét eleinte szereti, de később kigúnyolja s pellengérré állítja; a komoly,

atyai jóssággal, meleg bensőséggel teljes tanítóját pedig szereti attól tanul tudást, érzést, jellemet, azt nagyra tartja s azért mindenre kész

(Vége következik.)

Nehány szó a népiskolai vallás-tanítás tananyagáról és annak beosztásáról.

(Folytatás)

III—IV. osztály.

Elvem tehát az, hogy a III. osztály előtt a rendszeres bibliai történet tanítás mellőzendő; akkor pedig egész rendszeresen és pedig történeti és nem tárgyi kapcsolatban haladva, a III—IV osztályban egész gyönyörrel haladhatunk a már fejlettebb gyermekekkel az ó-szövetségi szent történeteken át. És feltétlenül állítom, hogy történeti folytonosságban tisztább látókört nyer a gyermek e két osztályban ezekből, mintha a tárgyi beosztással 4 osztályra szaggatjuk szét elébb csak innen onnan véve fel történeteket és a hézagokat évenként töltve ki. A tanítás sikere kizárja ez ugrálást. A hit és erkölcsi igazságok pedig a történeti folytonosság mellett is épen úgy elvonhatók; holott ha ezekből előre akarjuk a tanítandó történetek rendjét megállapítani a tanítás legbiztosabb támaszát vetettük el magunk alól.

Jól tudom, hogy sokan vannak, a kik az ó-szövetségi történeteket egyszerűen mellőzni kívánják. Én egészen ellenkező véleményben vagyok. A vallás-erkölcsi életnek anyagi kincse önthető ezeken át a gyermeki szívekbe, hogy ezt nem kicsinyelhetjük. Én egészen ellenkező véleményben vagyok. A vallás-erkölcsi életnek anyagi kincse önthető ezeken át a gyermeki szívekbe, hogy ezt nem kicsinyelhetjük. És habár ez külsőleg csak a zsidó nép történetének látszik is: e történetet a vallás-erkölcsi élet nyilvánulásai által és ennek rendszeres áttanításából bizony felismeri és átérzi a legtöbb gyermek az isteni gondviselésnek átvonulását egységesen is, azon egyes hit- és erkölcsi tanulságokon felül, melyek az egyes történetekből vonhatók el. Aztán van-e ez ideig szó az ó-szövetség excononialisáról?! Ha pedig szentkönyvünknek ismerjük el és valljuk ezt: lehetetlen a népiskola keretébe beilleszthető méretben ne nyújtanunk annynyi tartalmi ismertetést erről is, a mennyi a szent történetek alakjában nyújtható. Kétségtelen és természetes is, hogy a felnőttek előtti igehirdetés- és biblia magyarázatban nagyobb súlyt helyezünk az evangéliumra, de ez ismét épen egy ok arra, hogy legalább az iskolában nyújtsuk a nyújthatót. És én merem állítani, hogy a mint a mozaismus volt a tőke, a melybe az evangélium beoltatott: úgy a vallás tanításban is az ó-szövetség alapján sokkal könnyebb a gyermeki lelkekbe tovább építeni istenországának igazságait.

Így én a 78-iki útasítással szemben, mely már a III. osztályban áttér az új szövetségre is és azt a III., IV., V. osztály tananyagául szaggatja, nem épen szerencsésen és épen indokolhatólag fel: a III—IV.

osztályban az ó-szövetségi szent történeteken tartom élvezetendőknek, történeti folytonosságot tartva, a gyermekeket így sokkal könnyebben, mondhatni folytonos kíváncsi érdeklődéssel haladnak a gyermekek és oly alap vettetik lelkökben, a melyre ismét sokkal könnyebben építhetni Jézus életének és tanításának és ezekben vallásának ismertetését. Az egyes történetekhez így is oda fűzhető — és épen oda is fűzendő — a levonható hit és erkölcsi igazság. Az anyag megválasztásának és beosztásának pedig olyannak kell lennie, hogy az teljesen feldolgozható legyen, hadd ismerje fel a gyermek, hogy kerek egészét nyer tanulmányában.

V—VI. osztály.

Csakis az V. osztályban megyünk át az új szövetségi szent történetekre, ez képezvén — folytatólag kiegészítve az egyház rövidbe foglalt történetével — az V—VI. osztály tananyagát.

Jézus élettörténetében és tanításában fokozatosan tárul fel az igaz ker. hit, úgy hogy az új szövetségben való buzgó átvezetés a ker. hit- és erkölcsant is feltárja a gyermekek előtt tartalmilag — ha nem is systematice. Én a lehető történeti folytonossághoz itt is ragaszkodom és ha nem tulajdonítok is ennek nagy fontosságot: nem helyeslem azon újabban szokásos tárgyalási módot, mely elébb végig halad Jézus külső élettörténetén és azután külön tárgyalja tanítását, példázatait, jótéteményeit és csodatetteit. Nem helyeslem pedig azért, mert Jézus tanítása és cselekvése történetileg úgy szövődnek be az ő pályájába, hogy annak épen derekát képezik és a didaktikai előnyök mellett csak a minden széttagolást mellőző, lehető kronologiai rend által demonstrálható az is, a mire oly gyakran szoktunk hivatkozni, hogy Jézus tanítását *élte is*, másfelől élete *is tanítás* volt. Azért itt is — eltérőleg a 78-iki útasítástól is — helyesebbnek tartom e történeti rend megtartását.

A mi az egyes történeteket illeti, azoknak úgy az ó-, mint az új szövetségben, a gyermeki felfogáshoz illő, a szent iráshoz alkalmazkodó, jelentős pontokban szószerinti idézetekkel — de ezekkel mégis túl nem terhelve — szerkesztetteknek kell lenni. Nagyon lényeges az is, hogy se igen hosszú, se igen rövid ép oly káros, mert tartalmatlannak látszik és érdektelen lesz a gyermek előtt.

Végül rövid egyháztörténelem egészítné ki a mindennapi iskola eddig felsorolt tananyagát. Az új szövetségi szent történetek kapcsán teljesen kidomborítható az igaz keresztyénség képe, a maga külső tisztult alakulásában és istentiszteletével. A rövid egyháztörténelemnek tehát azon visszaesés főbb mozzanatait kell feltüntetni, a melybe a római egyház jutott és a mely szükségessé tette és mintegy létrejönni kényszerítette a reformációt. Majd feltárni röviden a reformációt küzdelmeivel, ezekben a hit megújulását, az isten lélekben és igazságban imádásának helyreállítását; a megtisztított hitnek mindenfelé s különösen hazánkban elterjedését és végül anyaszentegyházunk szervezetének rövid ismertetését. Így meggyőzni e végig vezetéssel és ekkor erre nyíltsággal rá is mutatni, hogy anyaszentegyházunk az igazi evangéliumi ker. egyház.

Nem a római egyház egyedül üdvözítő hatalommal való hiu dicsekedésének viszhangja ez, hanem: a megszilárdított belső meggyőződés megnyilatkozása.

(Folytatjuk.)

Egyházi élet.

A Kolozs-kalotai egyházmegyéből.

Egyházmegyénk ez évi, rendes közgyűlését október hó 1-én és 2-án tartotta meg Bánffy-Hunyadon. Le-folyásának vázlatos és kiemelkedő részleteit a következőkben adjuk.

Emlékeset.

A közgyűlést megelőző, szokásos isteni tisztelet ez alkalommal nagy püspökünk *Szász Domokos* emlék ezetének vala szentelve, s így érthető a részvét, mely szokatlan nagy számban; a hangulat, mely komoly méltóságban nyilatkozott meg. Gondnokaink közül *Gyarmathy* Zsigmond és *Hóry* Béla, papjaink és képviselőink pedig igen szép számmal jöttek el, hogy minél impozánsabban adjunk kifejezést ama mély tiszteletnek, őszinte szeretetnek, melylyel életében körülvevők, halálában áldjuk, nevét, emlékét kegyelettel őrizzük. Ott láttuk lelki szemeink előtt hatalmas alakját, fején a jósnak, a szeretetnek, a fénynek, a dicsőségnek, a nagyságnak Isteni gloriájával tündökölni. Ah, e gloriából mennyi szállott a mi fejünkre is! Ott láttuk őt, a prófétát; és láttuk, a mint szavára megelevenednek a szétszort csontok, beszélnek a kövek, élet támad a sírok felett. Élete a hitnek, élete a haladásnak, élete az Isten országának és a hazaszeretnek. Ah, ha nyomdokain tovább haladhatnánk! És láttuk őt, az embert, s az emberben az édes apát, a ki letörli a szenvedők könnyét, s hajlékot emel a hajléktalan árváknak. Ah, ha volna szívünkben szeretet, hogy azt a hajlékot be is népesíthetnők! Igen, láttuk benne az *embert* a teremtés koronáját, a ki magán hordozta az emberi méltóság nemes vonásait; a kit e vonások követendő példává, eszménynyé magasztosítottak!

Lelkünk elé e nagy püspök alakját, esperes *Deési* Gyula imája és *Csűrös* József, n.-almási pap beszéde (I. Ján. II. 17. és Dán. XII. 3. alapján) varázsolta. Mindkettő méltó volt a naphoz, méltó volt *Szász* Domokos emlékéhez.

Esperesi jelentés.

Számba vétel és megalakulás után, *Deési* Gyula esperes tette meg évi jelentését. Az általános részben, az ugynevezett megnyitóban a társadalom jelen képét tárja elénk és rámutat korunk sociálistikus és reakciónárius irányzatára, melyek az egyházi élet, de különösen a protestantizmus megbénítására törnek. Mindkettővel szemben fel kell vennünk a fegyvert: az élő hitnek, a lelki szabadságnak, az evangeliumi igazságoknak fegyverét, mert, ha ezekkel hadakozunk, elérhetjük azt, hogy a sociálistikus nem megy tulságba, a reactionarizmus nem fog diadalmaskodni felettünk.

Felölelte ezen kívül a jelentés az egyetemes egyház kebelében előfordult nevezetesebb mozzanatok: a kongrua ügyet, konventi végzéseket, özvegyárva gyám-

intézetet, segélyezéseket stb, levonva mindenből, a mi egyházmegyénket érdekelte.

A részleges jelentés az egyházmegye vagyoni és szellemi ügyeinek megkapó, hű képét tárta elénk. Statisztikai számokkal nem hozakodunk elé, mert szembe-ötölő nagy változás sem egy, sem más téren nincs. De jelezzük azt, hogy a katolicizmus egy pár hívünket házasságkötések útján, átvette, s így a kitérések a betéréseket 3—4 lélekkel felülműlják. E veszteséget egyik filiánk adja, hol alig van 70—80 lelkünk egy erős kath egyház hívei közé beékelve. Az ákció ezek megmentésére is megtörtént, de, fájdalom, a csatát elvesztettük.

Egy más tény, a mire rámutatunk: a baptisták állapota. A Magyarországról beözönlő baptistáknak első megtelepedési helye, geográfiai fekvésénél fogva, a kolozs-kalotai egyházmegye. Ennek majdnem minden egyházában próbáltak is szerencsét, de maradandóbb siker nélkül. Tényleg azért, több egyházban léteznek, de nem nagy számban; legalább is nem úgy, hogy általuk az egyházi élet veszélyeztetve volna. Még most nem, de ki tudja, hogy ezután hogy lesz?!

A nagy gondal összeállított jelentésből csak azért ragadtuk ki e két mozzanatot, hogy annál inkább rámutathassunk arra, hogy hol kell kettőzni az őrállást.

Szeretetház.

Szász Domokos püspök utolsó nagy alkotásának fenntartására leküldött ig.-tanácsi javaslatra nézve, aképpen határozott egyházmegyénk, hogy *minden lelkész*, (tanár) osztályba sorozás nélkül fizessen évi *három forintot*. Megjegyzendő, hogy *két* frtot még boldog emlékü Szász Domokos püspök felhívására megajánlott volt egyházmegyénk minden lelkész részéről, most ezen összeget megtoldotta a kerületi gyámintézetől felszabaduló egy frttal. *Az egyházak*, (kollegiumok) évi *2—2 frttal* járulnának hozzá minden fungens lelkész és (tanár) után. A javaslat többi pontjai változatlanul fogadtattak el.

(Vége következik.)

Nyílt levél a Szerkesztőhöz.

Sz-Udvarhely, 1899. okt. 8-án.

Nagytiszteletű Szerkesztő Ur!

Engedje meg, hogy egy hasáb helyet kérjek az »Erd Prot. Lap«-ban, mely szűkebb körű erdélyrészi kálvinista érdekeink egyedüli egyházi zászlóvivője Nem leszek hosszadalmas.

Szeptember hó 29-én a székely-udvarhelyi reform. kollegiumnak ifjúságából mintegy 58 tanuló, 6 tanár vezetése mellett, tanulmányi kirándulást tett Hunyad-megyébe. Első megálló helyünk Szászvároson volt, hol a Kún-kollegium tanári kara és tanuló ifjúsága lekötözött szívességgel, a szó teljes értelmében vett protestáns testvéri szeretettel fogadott és kalauzolt bennünket az intézet helyiségei s a város megtekintése alkalmával. Hogy mindnyájunkra s különösen a tanuló ifjúságra mily fölemelő s a tiszta protestáns öntudatot mennyire erősítő hatással volt a két testvérintézet találkozására, eszmecseréje, azt talán felesleges mondanom; inkább azt jegyzem meg, hogy az oly sokféle nemzeti-ségű Szászváros egész közönségére is impozáns hatással volt a két kálvinista intézet tagjainak szívükből jövő s

egyszerűségében meghatározó összetartása. Hála és köszönet érte a szászvárosi Kún-kollégium derék tanári karának! Másnap a petrozsényi kőszételepet tekintettük meg, hol a gyár igazgatósága kitűnő vendégszeretettel fogadott. Petrozsényből, miután kirándultunk a szurduki szoroson át Oláhországba is, Hátszegre vettük útunkat, a hol dacára, hogy rendkívül kevés református család van és erős nemzetiségi fészek: páratlan magyar vendégszeretettel s a legmesszebb menő, lekötölező szíveséggel tüntették ki intézetünk ifjúságát s vezető tanárait. Szinte megindító volt az, Nt. Szerkesztő úr, midőn a város fiatal, tevékeny polgármestere, Muzsnai Béla, érdemes lelkésze, Jánó Albert és köztisztviselőként álló ügyvédje, Dáné József urak kibontott zászlója alá csoportosult az egész kálvinista község, a magyarság, sőt felekezeti és nemzetiségi tekintet nélkül az egész város. Szíves köszönet és hála legyen érte! Jó kedvvel, felülva indultunk másnap reggel, a hátszegi tűzoltózenekar Rákóczy-indulója mellett a vasúti állomáshoz,

hogy Vajda-Hunyadra menjünk. Vajda-Hunyadon, a törökverő, nagy vezér ősi várában, dicső Mátyás királyunk gyermekkorai emlékeinek színhelyén szavalatokkal és emlékbeszédrel egybekötött ünnepélyt rögtönöztünk s aztán a lovagkor minden romantikájától megszentelt helyéről egyenesen a modern gőz- és villanyvilágba, a remek kivitelű vasgyárba mentünk át. Csodálatos érzés lepi meg az ember lelkét. Mintha századokat röppenne át s a renaissanceból az Edisonok korába lépne! Vajda-Hunyadról elindulva, Piskit is útba ejtve, október 2-án reggel visszaérkeztünk városunkba. A kirándulás legjobb leírójának a tanári kar 10 frt jutalmat tűzött ki.

Mikor egy gazdag képtárt néz meg valaki, kijövetelkor hirtelen nem tud beszámolni magának a látottakról, de érzi, hogy gazdagabb és több ember, mint az előtt. Így voltak a mi ifjaink is.

Most foly a nemes verseny itthon; válogatják a sok szép emléket...

Ravass Árpád.

TÁRCZA.

Képek a parokhiáról

— Virágot a püspöknek! —

(Dr. Bartók György püspök háromszéki látogatása alkalmával, 1899. aug. 26—szept. 4.)

Igaz beszéd ez: Ha valaki Püspökséget kíván, jó munkát kíván. (I. Tim. III. 1.) Annak idejében miközöttünk, püspökjelölt theologusok között, — hibás exegesis nyomán, — ezen íge így szállott: »A ki püspökséget kíván, jó dolgot kíván« (püspökfalatja pl.). Deák embernek inkább a jó dolgon, mint a jó munkán jár az esze. Hát az orbai napok mindkét szöveget eléggé igazolták, mert a *visitatio*, munkának elég nagy munka volt, úgy a püspöknek, mint kíséretének, — kalákából, áldomásból, vígalomból, örömből pedig mindnyájunknak bőven kijutott.

Egész Háromszék, de különösen az orbai egyházmegye aranylakodalmas napjai voltak ezek. Talán terhes munka a püspöknek, de sátoros ünnepe a székely népnek, a magyar kálvinizmusnak. Oh, ha én ezen szép napok méltó énekese lehetnék!

Mózes-tanító-bátyánknál időzve, mikor már kézen volt az utolsó orbai díszkapu *Zabolán* a Földes Gyuri kapujánál, s le volt vágva egy egész erdő, s ott sorakozott a nyírfasor a páva-zabolai úton, — lélekszakadva fut be egy 4—5 éves gyermek, — a Balog János uram fia, — s torkaszakadtából kéreget: *virágot a püspöknek!*

Az én jó ángyamaszonyom aztán neki szabadította a Balog János uram fiát vagy tíz kollégájával együtt a kicsi kertnek, a nagy kertnek, a tornácon és az ablakokban levő cserepeknek, — és lett nagy pusztulás a gondosan ápolt, szorgalmasan öntözött, s ki tudja hányszor megkapált virágok között. Még ángyam bízatta, ezt is, azt is, *mind* szedjétek gyermekeim! Virághalál a püspök éltetésére. És ez így ment kapusorban, házról-házra, Papolctól Kézdivásárhelyig. Egy lelkesült közönség hymnusza nyilatkozott meg a mi kis székely fiunk ezen szavaiban: *virágot a püspöknek!*

Háromszék leányai mintha csak kertészek lettek volna, özönnel hordták a virágot. Nem volt messze a

bérces Kárpátok, nem volt meredek annyi alig járható út, hogy felkeressék és összeszedjék a havas minden virágát, hogy az erdő, mező, a kert, az ablak virágai mind-mind oda hulljanak a püspök lábaihoz, vagy feldíszítsék azokat a díszkapukat, melyeken az »*Isten hozott*« — »*Vissza várunk*« mint egy-egy fenyőkoszorús evangélium ragyogott.

És aztán Háromszék leányai, — ezek az élő, beszélő, nevető, imádkozó, dolgozó leányok A papolci, zágoni, kovásznai, zabolai, kézdivásárhelyi templomok mintha csak virágágyás lettek volna. Élő virágokon nyíló bokréta. ezer meg ezer szivekben lelkesült öröm.

Csodával, álommal, tündéralommal volt határos a leikesült fogadtatás, melyben *Dr. Bartók György* püspök a háromszéki orbai egyházmegyében részesült. Mindig büszke voltam arra, hogy *Görgény a minta traktus*. Most már látom, hogy *orbai coronát*.

Mikor a barátosi vasúti állomásról a hosszú kocsi-sor kigyózott fel a papolci úton: végig sírtam. Kit sírattam, mit sírattam, ki tudná azt megmondani? Ott poroszkált a püspöki négyes fogat előtt vagy 50—60 székely banderista nemzeti öltönyben. Egyikök kezében a koronás milleniumi nagy zászló lengett, mint egy jelvény, mint egy symbolum. Ott emelkedett a tilinkós erdő fejként, a Kisvész, Kecsefej, Záhoros, Ménesbérc. Alattuk egy új templom, *melynek dicsősége nagyobb, hogyszem az elsőé.* (Hag. II. 9.) Melyiket sírattam, ki tudná azt megmondani? Csak annyit tudok, hogy nevetve sírtam. Felséges látvány volt. Az addig kissé borongós ég éppen akkor nyílt meg, s bocsátotta égő napjának arany sugarait püspökünk fejére, mikor Veres Károly papolci pap a fenyőágas díszkapunál »*Isten hozott!*« fogadta. A jó Isten napja sütött a jó ember fejére. Aztán sütött egész körúton felségesen, és lakozott öröm a kunyhókban és a palotákban, az iskolákban és templomokban egyaránt.

Nó hát, mi tőrés-tagadás, vendéget úgy fogadni, mint a székely, senkisémet tud ezen a világon. Van módja is hozzá: banderiumhoz lova és szálás legénysége, díszkapuhoz fenyőága és virága, sorfalhoz gyönyörű leányserge és a vendégszeretethez szive, — nó meg éppen püspök-fogadáshoz kálvinista buzgósága, s mindezekhez — derék papsága mellett — egy olyan tanítói kara, mely mindezeket felhasználni, irányítani kész és képes.

Poroszországban sem lehetnek külön tanítók! Hogy a sok közül csak egy programot említsek: díszkapu a falu végén és a parokhia előtt, mindenütt díszszónoklatokkal. (Ugy-e bizony, a ki püspökséget kíván, *jó munkát* kíván?) Templombamenet üdvözlő-beszéd be, ki. Hosszú bankett Este szerená, fáklyásmenet. (Mégis csak a ki püspökséget kíván, *jó dolgot* kíván.) Persze itt sem volt régebben ilyen luxus-fogadás; bizonyítja ezt egy régebbi püspök-járásra vonatkozó rigmus:

Cseréptányér, fakalán
Szynodus volt Zabolán.

Természetes, hogy a külső fényes keret, megfelelő belső tartalommal is ékeskedett. Templomszentelés Pa-polcon. Oroszfaluban, aztán az igének hirdetése kivétel nélkül minden egyházban. Csak maga Kenessey Béla közfőjegyző 9-er prédikált vasárnapról-vasárnapig. Kovásznán *Vajna Károly* kepealapteremtő, Zabolán *Demény István* iskolaalap hagyományozó sírjaiknak kegyeletes megkoszorúzása. Parokhiális könyvtárak alapítása. Nem is szólva a tárcánk keretébe nem tartozó hivatalos, s hallomás szerint nagyon is alapos egyházvizsgálatról a kura-pásztorális beszédeknek és cselekedeteknek egész láncsora, egész vonalon tették hasznossá, áldásossá ezen körutat. És itt az én Balog Jánoskám ezt is mondotta volna: *virágot a püspök kíséretének!* Lám, a brassó-kolozsvári vonaton éppen akkor a kolozsvári tanítónőképezdebe utazó növendékek nem feledkeztek meg a jó *Kenessey* tanító-bácsiáról, mert a mikeszászi állomásról a következő levelet intézték hozzám: »Legyen szives édes Ferenc bácsi és mondjon majd a közében egy pohárköszöntőt az általunk nagyon tisztelt és szeretett Kenessey igazgató urra.« Hát édes kicsi húgaim, mi mindent megtettünk Kenessey bácsiért, s legelőször is megtettük »új székelynék« s büszkéek vagyunk rá, hogy székel-tyafiságot köthettünk vele. Bizony mondom, hogy nemcsak titeket tanít szépen, de a mint szokták mondani, »kerék Háromszék« szives örömet hallgatta igaz vallásos buzgóságából folyó tanításait.

A püspöki kíséret, — általunk pápistásan »predikáló jezsuitáinak« nevezett tagjai, *Kenessey Béla*, *Silvester Domokos* és *Nagy Károly* valóban bámulatos munkát végeztek, úgyhogy azt vagyok mondandó, hogy senkinek sincs olyan apósa, mint erdős Nagy Károlynak, és senkinek sincsen olyan neje, mint a nagy Silvester Domokosnak. Anyaszentegyházunk büszkeségei!

A kíséret legfiatalabb tagja volt *Bartók Gábor*, a püspök úr fia. Jó székel asszonyok azt sütötték ki róla, hogy a püspök úr azért hordozza magával, hogy a püspökségre megtanítsa, s aztán majd valamikor a püspökséget reá hagyja. De nem, úgy-e Gábor? Azért jöttél inkább, hogy abból a sok virágból, mit édes apád kapott, gyűjts össze néhányat, s vidd el haza annak, ki míg ti távol az anyaszentegyházért fáradoztatok, — ti érettetek otthon imádkozott, — édes jó anyádnak...

— *Virágot a püspöknének!*

Csekme Ferenc.

Különfélék rovata.

Oktober 6. napját egyházaink és iskoláink is megünnepelték. Fakultásunk ifjusága az egyetemi ifjúsággal együtt ünnepelt, népiskolás gyermekeink egy nagy részének ünnepéről az új templomban Molnár Lőrinc lelkész aa. gondoskodott. Megvagyunk győződve, hogy a lelkeknek ezen magasabb nemű megérintései mind ifjúságunkra, mind felnőtt híveinkre úzve termékenyek lesznek; mert minden lelki emelkedettség csak istenországához visz közelebb.

Főt. dr. Bartók György, erdélyi püspök f. hó 13-án Csikvármegyébe indul püspöki útra, melynek egyik nevezetes mozzanata a *gyergyószentmiklósi* templomszentelés lesz. A templomszentelési ünnepen innen Kolozsvárról még nt. *Kenessey Béla* egyhk. főjegyző vesz részt. A program itt alább egész terjedelmében közölve van. Kérjük tisztelt lelkész aiat. kik a püspöki útban résztvesznek, hogy lapunkat tudósításaikkal felkeresni sziveskedjenek.

A csikvármegyei ev. ref. körlelkészség gyergyószentmiklósi egyházának folyó 1899. évi október hó 15. napján *templomszentelési ünnepélyét* tartja. **Oktober 14.** 1. Főtiszt. és mélt. püspök úr érkezése és fogadtatása a gyergyói egyház részéről Ditróban. 2. Bevonulás Szentmiklóstra, elszállásolás. 3. Tisztelgések. 4. Ismerkedési estély — **Oktober 15.** A templomi ünnepély sorrendje: 1. Begyülő énekek: a) XVI. dics. 1. vers. Téged áldunk b) I. dics. Terólad zeng... Éneki a gyülekezet. 2. Karének. XXX. dics. Nagy Isten téged imád Éneki a gyergyó szentmiklósi Dalegylet. 3. Ima. Nagyt. Borbáth Pál vizaknai lelkipásztor. 4. Ima. Éneki a gy.-szentmiklósi Dalegylet. 5. Alkalmi beszéd. Kenessey Béla theol. igazgató, egyházkerületi főjegyző. 6. Szentlélek ének. CCXVIII. dics. 3. vers. Ezt a házat építettük... A gyülekezet. 7. Szentelő ima Főtiszt. és mélt. Dr. Bartók György püspök. 8. Ének. CCXVIII. dics. 4. vers. 9. Keresztelés szentsége. Nt. Kiss József dálnoki lelkipásztor, egyházm. főjegyző. 10. Urvacsorai ének. CLV. dics. Örülj szívem 11. Az Urvacsora szentsége. Nagyt Bopor Géza esperes. Ének: CLVII. dics. Megterítve áll... 12. Berekesztő ima. Tiszt. Bitay Béla csikm. lelkipásztor. 13. Hymnusz. Éneki a gy.-szentmiklósi Dalegylet. 14. Kimenőre: CCXVIII. dics. 6. vers. Ha e házban imádkozunk XX. dics. Szenteld meg Atyánk sziveinket. Testületek tisztelgése. — **Oktober 16.** A vendégek bucsuvétele és elindulása. Főt. Püspök Urunk látogatása Szathmári Jánosnál Ditróban.

A Budapesten megjelenő »Prot. E. és I. Lap« legutóbbi (41.) száma lapunk 39-ik számában megjelent *»A népért a néppel«* feliratu cikkünkre minket igen lekötőleg reflektál. De legyen szabad az oly kiváló helyről jött elismeréssel szemben is az igazság kedvéért egy rövid megjegyzést tennünk. Tisztelt laptársunknak igaza van s álláspontunknak egész mélyébe lát, midőn írja, hogy »mi az intenzivebb egyházi életet és működést sürgetjük.« Azonban a belmisszió ez álláspontunkkal nem ugyanazony dolog, sőt éppen éles ellentét lehet. De ne keressük az ellentéteket. Legyünk azon, hogy egyházunk föladatait *maga az egyház* oldja meg s ne pedig valamelyes belmissziói egylet, melynek szelleme, pártczélja igen sokszor legalább is kétséges. Tiltsuk meg a belmisszió azt az irányzatát, mely szervezett és rendezett egyházunk funkcióiba, sőt életfunktóiba avatkozik. Czélt azonban kétségkívül csakis úgy érünk, ha »intenzivebb egyházi életet és működést« sürgetünk. Hangsúlyozzuk: *egyházi* életet és *egyházi* működést. Foglaljuk itt álláspontunkat a már megadott mintát követve e rövid formulába: az *egyházért az egyházzal!* Az csak öröme lehet a magyar reformatus egyháznak, ha igen tisztelt laptársunk is ezen az állásponton van. Mi mindig ezen az állásponton voltunk.

Felhívás. A magával jötehetetlen 86 éves Domján Jánosné. kajántói papi özvegy minden kis ingósága elégett s így aszerencsétlen öreg aszszony a legnagyobb szükségnek néz elébe. Fölkéretnek azért a könyörületos szívűek, hogy e szegény nőnek szánt bármi csekély adományait a püspöki hivatalhoz eljuttatni sziveskedjenek. Az adományok e lap hasábjain fognak nyugtáztatni.

Gyász hírek. A hű férj, gondos apa, szeretett testvér, jó rokon és barát *Kovács Elek*, vámos-gál-falvi református lelkész, egyházkerületi képviselő, a küküllői ev. ref. egyházmegyének 12 éven át tényleges és nyugalomba lépése óta tiszteletbeli esperese, örökös tanácsbírája, Kis-Küküllővármegye törvényhatóságának bizottsági tagja, a kis-küküllővármegyei általános tanító-egyesület tiszteletbeli tagja stb. stb. életének 57-ik, boldog házasságának 24-ik, lelkészi működésének 27-ik évében f. hó 2-án éjjeli 11 óraker hosszasan és kínosan szenvedés után jobb létre szenderült. E haláleset nem volt ugyan váratlan, de mégis könyvek gyűlte szemünkbe, mikor e minden tekintetben kiváló ember elhunytának hírére vettük. Pihenése legyen zavartalan! Emlékezte örökre áldott! — *Tatár János* szeghalmi lelképásztor és a b-hánati ref. egyházmegye sok évig volt jegyzője és tanácsbírája folyó hó 3-án délelőtt 9 óraker életének 75-ik, áldásdus lelképásztorkodásának 46-ik évében hosszasan és súlyos szenvedései után meghalt. Áldás és béke hamvaira!

A theologusok meglepő apadásáról ad hirt a Chr. W. Németországban. A 10 év előtti viszonyokhoz képest éppen 50% az esés, holott az egyetemi hallgatók száma folyton emelkedik. Tíz év előtt az érettségizett ifjak 19% ment papi pályára, ma csak 6%-a, — Am a mi még megdöbbenőbb, ez csak a protestánsoknál van így. A római egyház theologusainak száma e tíz év alatt 373-ról 552-re emelkedett. — E statisztika ugyan Németországból van összeállítva, de szakasztott ez a helyzet nálunk is Nagy hivatás vár, e téren jobb helyzetet teremteni, vallástanárainkra. Meg kell győzni az ifjakat arról, hogy a lelkészi és éppen protestáns papi hivatás, helyesen felfogva, ma is és mindörökké a legfelségesebb hivatás. Vajha e tekintetben minél több gyakorló lelki pásztorra mutathatnának tündöklő példa képpen!

Lelkészcserék. *Muzsnai Pál* hidalmási lelkész a sámsondi egyházközség hívta meg lelkészeül: a hidalmási meg egyhangú meghívással *Irsay József* ördög-kereszturi lelkészt kötelezte el magának. Nagy Borosnyón választás útján jutott *Ince Lajos* kackói körlelkész a boldogult Zágoni Pál esperes örökébe. Csakugyan választás folytán lett zilahi lelkészsé *Szilágyi László* kalotai-szentkirály-zentelkei pap. Az új munkakörben új munkakedvet és új lelkesedést kívánunk az elhívottaknak.

Mikor történtek e változások? Lehet, hogy némelyik egy fél év előtt, a mi eléggé mutatja lelkészeink csekély fokú érdeklődését a hirszolgalat iránt. Pedig ez is a köz szolgálata.

Babiloni ásatások. A bibliában is oly sokat szereplő Babel ma már csak romhalom. Az »országok fényes királyné asszonya« kolosszális épületei helyét ma három romhalmoz jelöli: El-Kafr, Babil és Amran ibn Ali. A múlt évben Berlinben alakult »Német keleti társaság« most tudományos kutatások végett ásatásokat rendez évi 100 ezer márka költséggel. Az ez évi ásatások eredménye egy részlet Babilon várfalából, a melyről Herodotos és Diodor azt írják, hogy tetején több szekér haladhatott egymás mellett. A kiásott részen a fal tényleg 41'85 méter széles és három rétegből áll. A vár külső falán Nabukodnezár bélyegével ellátott erős égetett téglából 7'25 méter, a belső oldalon 13'10 méter széles várfal van építve. A kettő közti 21'50 méter széles ür törmelékekkel, homokkal van kitöltve. Az ásatások a II Nabukodnezár palotája belsejéig ha-

ladtak elő, de fontos feliratokra még eddig nem akadtak. Delitzsch szeit Babil halom alatt keresendő a Nabukodnezár új palotája a régiek által ugynevezett „függő kerttel“ Amran ibn Ali-ben a híres Marduk-temploma, a melyet Nabopolassar és Nabukodnezár építettek „az Assarhaddon által készített ősz szenthely helyén.

Az udvarhelyi ev. ref. egyházmegye, püspöki egyházközség és kollegium együttesen néhai *Szász Domokos* püspök emlékére Székely Udvarhelyt, 1899. október 8-án d. e. 10 óraker, a templomban isteni tiszteletet tartott. Az emiékünnep sorrendje: 1. »Invo-kacio.« 2. Ének.« XC. zsolt. 1-ső vers. 3. »Gyász-dal.« Erkelől; éneklí a városi dalkör. 4. »Ima. Rinaldó-ból. Éneklí orgonakiséret mellett a koll. ifjusági dalkör. 6. »Emlékbeszéd.« Tartja Fejes Áron tanár. 7. »Air« Goldmarktól. Fuvola-solo orgona-kisérettel. 8. »Záró-ima.« Mondja Menyhárt András, esperes. 9. »Ének.« XC. zsolt. 2-ik vers.

Ultramontán satira. Múlt hó 12. napján lepleztetett le Hessen Kasselben emlékszóbra a nemess Hesseni Fülöpnek, ki egyike volt ama német fejedelmeknek, kik a reformáció ügyét elősegítették. A Kasselben is, úglátszik, fölülkerekedett ultramontanizmus elég vakmerő volt a komoly ünnepnek bizonyos komikus vonást adni. (A »Protestant« tragikomikusnak mondja.) Ugyanis a kasseli ultramontanizmus kivitte, hogy a szóbot a város nevében éppen egy notorius ultramontán kiküldött vette át, a helyett, hogy a városi hatóság valamelyik protestáns képviselője bizatott volna meg ezzel a komolyságot, és igaz kegyeletet követelő aktussal. Az ismeretes ultramontán szónok áradozott ugyan Fülöp dicséretében, de ez a körülmény még csak inkább színjátékká tette az ünnepélyt. Megvalljuk, hogy e komédián mi nem tudunk nevetni. Az is jellemző dolog, hogy az ünnepi banquet elmaradt, mert a város ultramontán képviselője azon nem jelenhetett volna meg. Följegyezzük még, hogy Kasselben, hol ez a dolog történt, a katolikusok a lakosság tizedrészét sem teszik.

A német evangélikus lelkészegyletek stendali népgyűlése, tekintettel a protestantizmusnak Ausztriában kétségtelen terjedésére, igen helyes úton jár, midőn az ausztriai mozgalom fölött nemcsak lelkes örömet fejezi ki s azoknak, kik szívöket az evangelium világoossága előtt megnyitották, nemcsak testvéri üdvözlét küld, de realis segítséget is nyújt. E nagygyűlés ugyanis fölkéri a protestáns lelkészeket, hogy adományokat gyűjtsenek az ausztriai, most alakuló prot. gyülekezetek számára s adakozásra hívja föl a lelkészegyletek tagjait a protestáns levő katolikus papok asyluma érdekében és egyszersmind számít oly parokhiákra is, melyek az áttérő kath. papokat befogadják, míg ezek további elhelyezést nyerhetnének.

A klerikalizmus a trón támaszainak s a forradalom elleni egyetlen bástyának szeretik magukat föl-tüntetni az *uralkodók* előtt. Nos, hogy csak a legközelebbi példára mutassunk rá, ott van Spanyolország. Itt közelebből katolikus gyűlés tartatik, melynek programjában egy lapalapítás is szerepel, de azzal a kifejezett föltétellel, hogy a dynastiához való ragaszkodásnak csak árnyéka se láttassék a lapban. Tegyük ehhez még hozzá, hogy a nem rég elhunyt toledo-i biboros érsek karlista volt, meg a mai sevillai érsek is karlista. Nó, ez a klerikus csakugyan derék egy bástya a forradalom ellen.

Spanyolországban jelenleg 120 protestáns gyülekezet van tizezer lélekkel. A protestánsok szabad vallásgyakorlata ma sincs biztosítva. Sevillában, például, egy processió alkalmából a hatóság erőszakkal záratta be a protestáns imaházat.

A württembergi ev. waldensek e napokban ünneplik meg bevándorlásuk 200 éves évfordulóját. Akkor mintegy kétezernek adott volt Lajos herczeg menhe-

lyet, sőt a gyülekezeti igazgatásban is bizonyos autonómikus jogot. E jog 1806-ban visszavonattott s a gyülekezetek a lutheranus egyházhoz csatoltattak. A waldensek némi sajátságosan jellegző vonást mind maig megtartottak.

A dunamelléki ref. egyházkerület egyházi értekezlete f. hó 23-án fog megtartatni.

Hivatalos rész.

3567—1899. KÖRLEVÉL.

Valamennyi egyházmegye nt. esperesséhez, collegiumaink nt. előljáróságához és püspöki vizsgálat alatti egyházaink tt. tanácsához.

A folyó évi november 7-ik napján tartandó egyházkerületi közgyűlés meghívóit Igazgató-tanácsunk szétküldötte; felhívjuk ennél fogva a m. t. címeiket, hogy a kézhez vett meghívókat pontosan számba venni s a mennyiben valamelyik egyházkerületi közgyűlési tag aa. részére nem küldetett volna: annak utólagos megküldését kérni szíveskedjenek.

Kolozsvárt, 1899. október 5-én.

Kádár János
titkár.

Dr. Vályi Gábor
elnök.

1032—1899. KÖRLEVÉL.

Valamennyi n. t. esperes afiához és a püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségek tiszteletes első lelkészeihez.

Az egyházkerület területén működő segéd lelkészek a püsp. hivatal által nyilvántartandók lévén, főkérem valamennyi egyházmegyei n. t. esperesét, valamint a püsp. vizsg. alatt álló egyházközségek tiszteletes első lelkészeit, hogy az egyházmegyékben illetve egyházközségükben szolgáló segédlelkészek kimutatását hivatalomhoz f. é, november hó 1-ig betérjeszteni szíveskedjenek. E kimutatásban feltüntetendő lesz a püspöki kinevezés kelte s esetleg hatálya is.

Kolozsvárt, 1899. október hó 10-én.

Dr. Bartók György,
ev. ref. püspök

NYILVANOS NYUGTÁZÁS.

B. e. Szász Domokos püspök aa. emlékének megörökítésére és a Szeretetházra ismét a következő kegyes adományok folytak be:

1. Szathmári Sándor kudui lelk. gyűjt.	6 frt 27 kr.
2. Jancsó Lajos lelkész és neje	1 50 »
3. Kakasdi ref. egyház hívei.....	3 — »
4. Ilyés Lajosné.....	1 — »
5. Marcsa	1 — »
6. Andor	1 — »
7. Albert	1 » — »
8. Bartha Miklós ref. lelkész	1 — »
9. Aszalós Árpád s mások	— » 90 »
10. Boér Károly	— » 50 »
11. B. Kemény Simon	2 » — »
12. Lénárt Sámuel kjző.....	1 — »
13. Vásárhelyi László	— » 50 »
14. Gáspár Albert aldobolyi lelk. gyűjtése	13 45 »
15. Biró Géza sóváradi lelk. gyűjtése	4 80 »
16. Bányai Kálmán és T. cég	10 » — »
17. M.-goroszlói ref. egyház.....	1 » 50

18. Kolozsvári József b.-kereszturi h. lelkész gyűjtése	3 frt 76 kr.
19. Parádi Kálmán tanár	3 — »
20. Tuba Lajos.....	2 — »
21. Dr. Parádi Ferenc.....	1 — »
22. Páll Gyula ny. pénzügyi tanácsos	1 — »
23. Muzsnai Miklós szamosfalvi lelkész gyűjtése	1 » 60 »
24. Nagy Lajos tanár és neje	2 —
25. Szilágyi Bella 2. el. oszt. t.	— » 50 »
26. Hajdu Bálint	2 — »
27. Málnási Károly n.-újfalusi lelk. gyűjt.	5 — »
28. Barabás József ref. lelkész gyűjtése	1 63 »
29. Molnár Károly ref. tanár gyűjtése	3 —
30. Tóth László ref. lelkész gyűjtése	3 38 »
31. Mosze Károly ref. lelkész gyűjtése..	2 56 »
32. Viski Pál esperes gyűjtése	5 30 »
33. Kerekes Ernő tanár gyűjtése	1 50
34. Bécsér János tanár gyűjtése	2 — »
35. Benkő Gábor tanár gyűjtése	3 — »
36. Berényi János tanár gyűjtése.....	4 —
37. Kincs Gyula tanár gyűjtése.	6 — »
38. Dávid József ref. pap gyűjtése	1 20
39. Gámán Zsigmond	10 —
40. Bodor Géza gyűjt. Kézdi ehm.	53 80
41. Kovács Károly v.-gálfalvi lelk. gyűjt.	5 —
42. Boér Károly m.-pániti lelkész gyűjt.	5 » — »

Összesen..... 183 frt 90 kr.

azaz: száznyolcvanhárom frt kilencven kr

Fogadják a nemes szívü adakozók Ig-tanácsunk őszinte köszönetét.

Kolozsvárt, 1899. október hó 10-én.

Kádár János dr. *Bartók György dr.*
titkár. elnök.

990—1899. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a kolozskalotai egyházmegyébe kebelezett *kalota-szentkirály zentelki* III. osztályu egyházközség lelkészi állomására ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: Szép lakás, tágas udvarral és nagy kerttel. 1548 korona 2 fillér fizetés, melyből készpénz 1442 korona, mely 42 korona hiján a hívektől gyűl be. A fizetés többi részét a canonica portió értéke képezi. Megjegyeztetik, hogy a községben állami iskola van s a ref. felekezetű növendékek tanításáért 80 frtól 100 frtig terjedő tiszteletdíj számítható be.

Pályázati határidő 1899. november hó 2-a. Folyamodványok nt. Deési Gyula aához küldendők Gyaluba.

Kolozsvárt, 1899 október hó 8-án.

Dr. Bartók György,
ev. ref. püspök.

1004—1899. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a marosi egyházmegyébe kebelezett *backa-madarasi* II-ik tanítói állomásra pályázat nyitattik.

Javadalom: két szobával, kamrával, konyhával, pincével bíró kényelmes lakás, 1/4 hold kert. Készpénz: 50 frt. az egyházpénztárából, 350 frt. államsegély, összesen 400 forint.

Kötelessége: tanítás és az énekvezértanító betegsége vagy hivatalos távollétében egyházi szolgálat.

Pályázati határidő: 1899 November 2-a. Folyamodványok nt. Ravasz János esperes aához küldendők Nyárad-Szeredába.

Kolozsvárt, 1899, okt. 10 én.

dr. Bartók György.
ev. ref. püspök.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN

Egyháztársadalmunk köréből.

Brassói ev. ref. egyházközségünk volt főgondnoka, néhai Bethlen András gróf halálának évfordulóján halás, kegyeletes gyászünnepet ült. Az ünnepi beszéd hatása alatt vagyok. Lelkemben megragadtak azok a gondolatok, azok a gyakorlati fontosságú nagy eszmék, melyekkel a fenkölt szellemű nemes gróf hazánk gazdasági s kulturális felvirágzását elérni vélte. A gondolatok elmémben a hazáról átsaptak anyaszentegyházamra, a melyet, hála Istennek, megmenteni már nem kell, de izmosítani szükséges. Mert úgy érzem, hogy az a nagy munka, a melyet anyaszentegyházunk a hon érdekében végzett, a feladatnak még csak könnyebb fele volt s — rossz próféta legyek — ezután következik a javarésze.

Érzem, hogy vállnak vállhoz, kéznek kézhez szorúlva, a világiaknak az egyház tényezőivel kellend egy sorba állaniok s vetélkedniek egymással a munkabírásban. Erős református anyaszentegyházra lesz a honnak szüksége

E végből fontosnak vélem, hogy a világi elem nagyobb mértékben legyen az egyházi élet munkakörébe bevonva, ahoz szorosabban fűzve, mert egy megdönthetetlen természeti törvény szerint is, minél szorosabban illeszkednek a parányok egymáshoz s minél nagyobb köztük a vonzódás, annál nagyobb erőt képvisel, annál nagyobb súlylyal nehezül a mérlegbe a test.

A *lelkipásztor egyénisége* kétségtelenül igen nagy vonzó erő, erős kapocs lehet az egyház és gyülekezet között, annál vonzóbb, annál erősebb, minél inkább megfelelni képes a katedra, a papi iroda, és társadalom igényeinek. És papnevelésünk — úgy látszik — hivatott modern vezetésre, erős kezekre van bízva. Kolozsvár nagyvárosias jellege, a város, mint tudomány emporium, a nem túlságos igényű, de előkelő lakosság mind megannyi kedvező alkalom arra, hogy az ifjú papi nemzedék a tudás mellett szélesebb látókörrel, tágúttabb világnézetekkel és állásának megfelelő társadalmi routinnal lépjen az életbe. És valóban csak az a pap képes egyházához láncolni, közmunkára hangolni közönségét, a ki intelligens viselkedés, jó mo-

dor, állásához mért előkelőség birtokában együtt élni, együtt érezni képes egyháza minden rétegének tagjaival.

Hogy mindez nem csupán szóvirág, ezt ad oculos demonstrálja a mi brassói szegény egyházunk élete. Itt látható, hogy a puritán egyszerűséggel, de fenkölt lélekkel és bölcs előrelátással lerakott szilárd alapzatra miket és minő gyorsasággal épít a felekezet, ha lelkipásztora agilis, munkabíró, a katedrából gyújt, hivatali szobájában békit és reprezentálni képes a földmivelő kunyhójában, az iparos műhelyében s a szalomban egyaránt, mindenütt kedvesen fogadtatván. Vajjon az a túlnyomóan intelligens elemekből megalkotott presbyterium vetélkednék-e a templomba-járásban s az egyház javára való munkálkodásban, ha papja nem volna minden ízében modern s a legnagyobb mértékben agilis, gondoskodó s nem állaná meg a legszigorubb kritikát úgy is, mint társadalmi ember?!

Szóval, kimondom, azt kívánom, hogy a lelkipásztor reprezentálni is tudjon.

Látom ajkadon a mosolyt, kedves olvasóm, halom, miként mondod bosszusan, hogy reprezentálni, de miből, mikor ahoz pénz kell. Hát, ez igaz. A mi papjainknak, legnagyobb részben, csak annyi a jövedelme, a mi épen az éhen halástól ment meg. Miből reprezentáljanak hát?

Én azt hiszem, hogy ez a koldus-állapot már nem tarthat sokáig. Be kell látnia az államnak, hogy a (református) protestáns papsággal szemben, melynek a nemzet és az állam annyit köszönhet, a 800 frtos minimummal megállania nem lehet, hanem emelnie kell a megélhetés eszközeit a többi felekezetek lelkészeivel egy vonalra.

Addig pedig, a míg ez bekövetkezik, javítsunk mi az ők helyzetükön indirect úton.

A gazdag enyedi kollegium, a theológiát elvesztvén, fordítsa ezentúl teljes erejét a nevelésre, állítson be oly internatust, a hol minden papi és kántori gyermek, ha csak a diplomás pályára hivatást bír felmutatni, *teljesen ingyen* tanulhasson. Állítson fel az egyházkerület, vagyis az egyházak egyesülete a kolozsvár felsőbb leányiskolához oly internatust, a hol a többek között papok és mesterek leányai díjtalanul nemes egyszerűségben oly nevelést nyerjenek, hogy ízlés, csín,

s modor tekintetében is bátran foroghassanak úri társaságban. Így a pap a gyermeknevelés nagy gondjaitól menten, szerény fizetéséből is inkább felléphet egyházházhoz és állásához illő módon.

A *protestáns tanítónőképzés* elől már nem térhetünk ki többé. Legfőbb ideje már, hogy Debrecen példáját követve, Enyeden, M.-Vásárhelyen vagy Sepsiszentgyörgyön, avagy akármelyik kollegiumi városban (itt lehet legolcsóbban), esetleg államsegéllyel felállítsuk a tanítónő képezdét, a hol a képesítés mellett, a fennebb már vázolt nevelést nyerhessék hitsorsosaink s köztük az *egyház alkalmazottjainak leányai ingyen*, hogy aztán vallásosságban, nemes-előkelő egyszerűségben nevelt tanítónőkre bízassuk gyermekeink nevelését. Hadd legyenek így anyaszentegyházunk intézményei melegágyává a társadalom regenerációjának a nagyzást, luxust, a pazarlást kizáró egyszerű, szerény, de előkelő szokások és formák elsajátításának és kultiválásának tekintetében is. Hadd adhasson ezek által a református pap is anyagi megterhelhetetés nélkül lélekben, fennkölt gondolkozásban, előkelő egyszerűségben s társadalmi jártasságban gazdag hozományt jó sorsra érdemes leányának.

Mert hiában, korunkban a külsőségek is dominálnak, a kor követelményei elől még indokoltan sem zárkozhatunk el, ha nem akarjuk a belső értéket a külső ferdeség vékája alá rejteni, ha nem akarunk az ósdi, a vaskalapos, az elmaradott melléknévre rászolgálni. A belső értéket a külső beccsel kell összhangba hoznunk, összekapcsolnunk, hogy a társadalomban is helyt állhassunk.

S a midőn ezen dolgokról gondolkozom, önkéntelenül előmbé tolul egy kérdés: hol vannak a mágánások, hol a születési és pénzarisztokratia? Hol vannak a mi egyházunkban a Széchenyiek, a szóval: azok a kik az élet örömeit, élveit az egyházi élet lelki élvezetével cserélik fel, a kik nagy vagyonuk eszközeit arra használják, hogy egyházuknak fényt, tekintélyt szerezzenek? Miért nem adják a református arisztokraták a papi pályára fiaikat? Igaz ugyan, hogy mi nem adhatunk oly jövedelmező papi állásokat, mint a kath. egyház. De a papi hivatás nálunk is van oly nemes, oly fenséges, oly erkölcsileg háládatos, mint a többi egyházakban. És mekkora fényt, mekkora súlyt adna anyaszentegyházunknak, ha mágánásaink tehetségük, születésük előnyeit a papi pályán is érvényesítenék?

A *betegápoló diaconissa intézmény* segítségével a német protestáns anyaszentegyház nagy sikereket ér el. Szakképzett, vallásosan buzgó diaconissái százak, ezek életét mentik meg az egyháznak, a családnak, a társadalomnak lelkiismeretes ápolás által. Hisz evidens dolog, hogy az orvosi segély csak akkor sikeres, ha az ápolás pontos. Nem is szólok részletesebben a kapcsoló erejéről annak a hálaérzetnek, a mely az élet megmentéseért az ápoló személye s esetleg az intézmény iránt nyilvánulni szokott

Örök kár lenne e mezőt elhanyagolnunk, a melyet az apácákkal a kath. egyház le akar foglalni magának. Mert ha széjjel nézünk e hazán, hány meg hány kórházban és magánháznál látjuk az apáca-intézmény térfoglalását!

Ha jövőnket komolyan fontolóra vesszük, egyházunk puritán intézményei közé nemcsak beillenék a diaconissa intézmény is, de a keretben ennek a helye is mint öszhangot kitöltő elem létesítést követel.

A *diaconus presbyterek kreálása* brassói egyházunkban abban a formában, mint itt létre hozatott (a szervezet t. i. a spitzliskedésnek még a látszatát is kizárja) egészen bevált. Diaconusaink az iskolákban a hittantanítást, a társadalomban az egyházi házasságkötést és a kereszteléseket ellenőrzik igen tapintatosan és jótékonyan. Öröm nézni, mily büszkeséggel vállalják el polgáraink ezt az egyház érdekében való hatáskört s látható az is, hogy az által mily közel érzik magukat az egyházhoz. Ezen intézmény hatása kétségtelen. De épp oly hatással lenne, ha létrejöhetne országosan a diaconissa intézmény is, mert a női munka az egyháztársadalmi téren sem nélkülözhető, a mint ezt a külföld gazdag példái igazolják.

A *vallásos esték*, helyesebben mondva vallásos jellegű ismeretterjesztő népszerű előadások, felolvasások rendezése valóban áldásosak lehetnek s előnyösen hatnak az által, hogy a közönséget, a mely a hosszú téli estéket alig bírja eltölteni, egyrészt hasznosan szórakoztatják, másrészt elvonják a kocsmai élettől s ezen felül egyházához közelebb vonják, sőt oda is kapcsolják.

A mi brassói egyházunkba már egy éven át be lett vezetve ez a régen kontemplált intézmény. A tanácsteremben havonként kétszer karéneik, szavaltok, felolvasások a különféle tudomány-ágakból, itt-ott vallásos vonatkozásokkal átszőve, nagy közönséget vonzottak, annyira, hogy tanácstermünk, melyet éppen erre való tekintettel jó tágasra építettünk, már a második estén zsúfolásig megtelt, később pedig szűknek bizonyult. Örvedetesen konstatáltuk ezt a nagy részvétet, a mely estélyeink iránt nyilvánult. Nem egy egyént láttunk ott azok közül, a kiket kocsmahősöknek ismert a közönség, a kiket formálisan elvontunk a csaptól, sűrűbben jelentek meg ettől fogva itt is, de a templomban is oly egyének, a kik kerülték az egyházat. A hasznos és díjtalan szórakozás megnyitotta az ők szívüket, bevilágította elméjüket, más jövő sugaraival megaranyozta lelküket, felébredt bennük a beccsés vágya, az egyház szeretete s a ragaszkodás anyaszentegyházunkhoz, s ennek intézményeihez.

A közreműködők körébe az intelligensebb polgári elem is be lett vonva, a mi nem csekély mértékben emelte az illetők s hozzátartozóik önértését.

Mily kevésbe kerül pedig ez az egész dolog. Csak akarat kell hozzá, néhány közreműködő az intelligentia köréből s a hatás, kivált városokban, elmaradhatatlan.

Sok eszköz kínálkozik még arra, hogy az egyház iránti érdeklődés a közönségben erősebb gyökeret verjen, de azokra ez alkalommal nem terjeszkedhetem ki.

Nem tudom, helyesen-e, jó időben szólaltam-e fel, de úgy érzem, hogy ezt megtenni anyaszentegyházam iránt való hála kötelességem volt.

Dr. Kováts Áron,

m. kir. honvéd ezredorvos és eh.-tanácsos.*

* Örömmel közöltük e derék cikket, melyben egy nagy műveltségű s vallásos buzgóságú világi ember sürgeti a regenerációt és pedig egészséges érzéssel, *egyházi* alapon. Szerk.

Az iskola, mint otthon.

(Vége.)

Protestáns intézeteinknek tehát első sorban lelkes, hivatásuknak élő, *egész embereket* kell internátusaik élére állítani. Az előjáróság s tanári kar határozatait az igazgató s az internátus közvetlen felügyelői hajtják végre. Az internátusi főnök, a ki benn lakik s a kinek mindenről tudnia kell, a mi az intézetben történik, valóságos pater familias; mindjárt az iskolai év elején családkönyvet állít össze magának, a mely növendékei magánviszonyairól s eddigi nevelkedésükről, intelligenciájukról szól, — s azt a családkönyvet egész év folyamán buzgón felhasználja a tanulók nevelése érdekében. Ezen munkájában készséggel segítik felügyelő társai s az osztályfőnökök, a kik egymással lehetőleg sűrűn értekeznek a növendékek viseletéről. Minden felügyelő s osztályfőnöknek van *jellemkönyve*. Különösen az osztályfőnökök, mint kisebb csoportok vezetői fektetnek nagy súlyt a tanulók különös kiismerésére. A jellemkönyvben ilyenforma kitöltendő rovatok vannak: A tanuló lakása; szállásadója vagy szobafőnöke; iskolai kedvezményei; internátusi viselkedése; rendszeretete; társulási ösztöne és közérzéke; magaviselete az iskolán kívül; feltűnő hajlamai; testi ereje; szorgalma, kitartása; jelleme; fogyatkozásai; rendkívüli tárgyak; előadó képessége; önálló gondolkozásmódja; mely tárgyak válnak nehézségére s miért?; mely tárgyakban tűnik ki?; vagyoni helyzete. Vázlatosan ezek a főbb pontok lennének. Ezzel még nem válna bürokratikussá a nevelés, mert nem annyira a rovatok kitöltése a fő, mint az ilyen irányban való megfigyelés és önzetlen munkálkodás az *igaz megismerés* céljából. Az így, közvetlen tapasztalat folytán szerzett értesüléseket aztán az összes tanerők felhasználják mindig, a tanításnál, a büntetésnél s a jutalmazásnál. A büntetések szűk mértékkel alkalmaztatnak, de minden kiszabott büntetés szigorúan végrehajtatik. Az egész nevelésen bizonyos protestáns szellemben kifejtett, az autonómiából kiforrott egyöntetőség, mondhatnám absolutizmus érvényesül. Ez csak abban nyilvánul, hogy az egész tantestület az iskola felelős vezetőjét, kit saját akaratából s lehető legjobb belátása szerint állított az intézet élére, engedi minden törvényes és helyes irányban érvényesülni, hogy az egész nevelésen meglássék a legegységesebb szellem és semmi ellentét. A tantestület egyéneinek véleménye s nézete teljesen szabadon nyilatkozik s egygyé forr az értekezleteken.

Az internátus belső szervezetében maguk közül a VII. és VIII. osztályos tanulók közül állítatnak szobafőnökök, a kik csak első az egyenlők között, előjárának a szorgalomban, tisztességben, tisztaságban. Ezeket — a kiket nagyon megválogat a vezetőség — meg-tiszteltetésük és fontos hivatásuk tudatossá tételével igyekszik a szigorú rend megtartására birni a főnök. Így kifejlődik az alkotmányos törvények tisztelete, az önuralom érzéke. Senkinek semmi hibáját sem nézi el a pater familias.

Az üres idők felhasználását senki sem korlátozza a törvényes határon belül. A független, szabadgondolkodást fejleszti minden módon s nem nyomja el a nevelőintézet.

Az intézet lakószobái s annak butorai iránti hagyományos tiszteletet teljes erővel fejleszti az internátusban uralkodó közszellem. Tisztelje úgy minden tanuló a lakását s annak butorait, mintha őseitől örökölte volna. A szobában is megengedett játékok néha szükségesek. A szobafőnök biztató s jóakaró utasításai, a lakótársak egymás iránti szeretete, az ugyanazon helyen együtt eltöltött kedves órák emléke kellemes otthonná varázsolják a szegényes szobát is, s úgy ragaszkodik ahhoz mindenki, mint szülőházához. S ennek úgy kell lennie, mert az otthon tradicionális szeretetével együtt nő a haza és fajszeretet, az iskola iránti lelkesedés s ezekből kifolyólag az igyekezet arra, hogy minden irányban megfeleljenek kötelességüknek. Már pedig elvként állhat előttünk a Spencer Herbert szava: „A gyermeket kellő mennyiségű új benyomásokkal kell el-látni, melyeket különben is rendkívül szeret elsajátítani.“

Nem kisebb fontosságú az eddigieknél a vallás-erkölcsi nevelése protestáns iskoláinknak. E végett a hitoktatás kellő rendezésén, s az általános protestáns szellemben kívül feltétlenül szükségesek a hét végén — esetleg elején is — tartandó hálaadó, házi Isteniszteletek. Talán leghelyesebb ezeket kizárólag az internátus növendékeivel látogatni, hogy a családi kör annál inkább megtartassék. A családoknál elhelyezett fiuk végezzék ezt a családban; de azért, természetesen, egy résztvevő sem záratik kiinnen. Hogy mily lélekemelő, mily erőadó az, mikor egy sereg gyermek-ifjú a jól végzett munka tudatában egy szívvel-lélekkel istenhez emelkedik a zsoltár szavában, azt látni s hallani kell. S legyenek bár protestáns iskoláink mind államsegélyezettek, ezért a felekezeti jelleget, a protestáns, szabad szellemet elhanyagolniok s kicsinyelniök nem szabad, mert ezzel az ősök dicső szellemét sértenék meg, a mi nem csak illetlenség, de véték volna. A történeti mult mindig tiszteletre méltó. Épen a régi, történeti alapon kell egészen kifejlődnie a modern protestáns iskolának, mint nevelőháznak.

Az internátusban elkerülhetetlenül szükséges — nálunk a protestáns iskolákban mindig is volt — az ifjusági egylet, olvasó teremmel, játék szobával. Legcél-szerűbb lenne ezeket a tornaterem mellé helyezni el s billiárdal meg minden más testelőző szerrel ellátni, hogy a növendékek — közel kapván magát a tornatermet is — testüket is kellőleg mivelhessék szabad idejükben.

Kellő felügyelet, helyes irányítás és ellenőrzés mellett erős várai lehetnek ezek az ifjusági egyletek a jellemfejlődésnek. Hadd nyilatkozzék meg itt szabadon az ifjú szive, nyilják meg a tér önmunkássága eredményének bemutatására, lássa meg azt is, hogy tanuló társainak, ennek a kis társadalomnak, nyilvános kritikáját is ki kell állania; szokják hozzá az alkotmányos élethez s készüljön az élet küzdelmeire észrevétlenül.

Minden iskola, ha csak a legnagyobb akadályokba nem ütközik ez, külön fürdőt építsen növendékeinek, s különösen az internátus tagjainak. A lelki tisztaság feltétele a testi tisztaság is.

Nyilvános helyeken minél gyakrabban jelenjenek meg az internátus növendékei; mindig atyai felügyelet mellett. A nagy tanulóknak már olyan társadalmi műveltséget kell ma elsajátítaniok, hogy a társaságban mindig megállják a helyüket. Nyilják néha alkalmuk mű-

velt női körben való megjelenésre, a finom, gyöngéd modor, a kellő rutin elsajátítása végett. De a nevelés ezt a részét is közvetve végezze maga az internátus.

Ha egy tanuló beteg lesz, látogassa meg elébb az internátus vezetője, mint az orvos, biztassa atyai szavakkal, látogassa meg mindig részvétellel, hogy vegye észre az a növendék azt, hogy az iskolában igazi gondviselőjére talált.

Nincs veszedelmesebb a szőrszálhasogató, pedáns nevelőnél; a mennyit épít a másik, annyit ront ez. Az olyan pedagógus, a ki csak azért tartja ki óráit a legpontosabban, mert muszáj, s haragosan, idegesen a világ minden tudományát bele verné tanítványa szívébe, hogy tananyagát kellő időben bevégezze: az ilyen csak rossz hivatalnok, de nem érdemes a nevelő nevezetre; az ilyen elfelejti, hogy nem csak ő van a világon; hogy a tanulóknak százféle munkával kell küzdenie; elfelejti végül azt is, hogy az ész nem arra való, hogy megöljük a tudományok tömkelegével, hanem igenis a tudományok arra valók csak, hogy fejlesszük velük eszünket, szívünket! Csak az ilyen nevelőkről gyárthatták azokat a német vicceket, a melyek a professzorok pedáns modorosságát elevenítik meg. Hála Istennek, protestáns iskoláinkban, épen autonomikus szervezetünkől kifolyólag, ritka holló számba megy az ilyen nevelő. Nem is lehet, nem is szabad, mert akkor a jövődőt kockáztatnók. Hála Istennek, az állam anyagi segítségének igénybevételével gyarapodunk, gazdagodunk szellemenben, rendszerben egyaránt! Már-már szépen halad az új iskola kitűzött célja felé. A konviktusokkal ellátott s mind tökéletesedő internátusok munkája már is látszik, mert az iskola nem laktanya többé, hanem nevelőház s kitűzött célja az, hogy valóságos otthonná változzék. S ennek így kell lennie. Halad az idő, halad a kor. S a kor haladásával mind szebbé, fenségesebbé válik a protestáns tanár hivatása, mert nemcsak oktatónak, tanítóknak, hanem valódi mesternek, prófétának kell lennie.

Cogitator.

Néhány szó a népiskolai vallás-tanítás tananyagáról és annak beosztásáról.

(Vége.)

A III—IV. és V—VI. tananyagának ily beosztásával szemben talán az volna a felhozható, hogy mégis igen sok az ószövetségnek épen úgy két évet szakítani, mint az újnak, melyre a négy évből mégis a felénél több volna szakítandó. Erre nézve megjegyzem, hogy az egyenlőség csak látszólagos, csak külső, mert a sokkal tisztultabb, fejlettebb látkörű V. és VI. osztályi évfolyam épen két annyit bír meg, mint az időileg vele egyenlő III IV. osztályi évfolyam. Tehát mikor az új szövegre a felsőbb osztályokban szakítunk fizikailag ugyan annyi időt: akkor annak előnye eléggé meg van adva az ószövetség felett.

Úgy tartom, hogy a feltüntetett anyagon, a jelzett módon áthaladás a népiskola mindennapi folyamában elég. (Jól tudom, hogy sokan vannak, a kik a *gyakorlatban* épen soknak tartják ezt is). De másfelől any-

nyira a szükséges, hogy ebből lealkudni nem lehet, ha ki akarjuk használni lelkiismeretesen az alkalmat, melyet a vallástanítás nyújt a vallásos és egyházas élet alapjainak szilárdítására.

Ismétlő iskola.

A káté tanítás — a mit az útasítás a VI. osztályban rendel — a mindennapi iskolában nem tartom célszerűnek. Ez az ismétlő iskola keretébe vág, a konfirmációra előkészítés kapcsán. És itt a növendékek értelmi fejlettségében, iskolázottságában el nem hátrítható különbözőség folytán határozottan hátrányos, ha a legfennebb egy harmadot tevő 6 osztályt végzett rész már tanulta a Kátét. Ezek szórakozottá lesznek a tanítás alatt, nem találnak abban semmi ingert; ők maguk is bizonyos elbizakodottság folytán, hogy ők azt már tanulták, a konfirmációra készítés alatt részben épen visszaesnek és szórakozottságuk által a többi is feszélyezik a tanulásban. Sokkal helyesebb az, hogy a konfirmációra készületnél a kátéban — legalább formailag — minden tanuló egyaránt újat tanuljon.

Az ismétlő iskola tananyagát képeznék e szerint a konfirmáció évében a konf káté; más években pedig az iskolában eltanultakra emlékeztetéssel és azoknak részletesebb kiegészítésül: a Bibliából olvasás és ennek magyarázata és egyéb vallás-erkölcsi olvasmányok. Itt azonban már, az utóbbi évfolyamban sokkal többet ér, ha nem leckeszerűleg, hanem társal-
kodólag, mintegy szórakoztatva foglalkozunk.

* * *

És most befejezésül legyen szabad lelkész és hitoktató kartársaim figyelmébe ajánlanom, hogy ezen tananyag beosztást és irányelveket tartottam szem előtt október hó közepén megjelenendő népiskolai vallástanítási kézi könyveim szerkesztésénél, megírásánál. Hogy a célt megközelítenem mennyire sikerült: azt az eredmény fogja eldönteni, a mit teendő kísérlettel érendenek el lelkészársaim.

Meg kell jegyeznem, hogy az I. és II. osztály részére szerkesztett kis könyvecskét legfennebb csak az I. osztály utolsó negyedében, mikor már az olvasásban némi jártassággal bírnak, — tulajdonképp csak ismétléskor — tartom a gyermekek kezébe adandónak, a mikor már tananyag előmondás útján elsajátított. Aztán a II. osztályban ismétlésre már használják a könyvecskét, valamint ez osztályban a tovább tanulásban is.

A mindennapi iskola tananyagába beosztott rövid egyháztörténelem kézi könyvének elkészítését — Isten segítségével — a jövő tanévre ígérem.

Boldog lennék, ha szerény munkásságom, bár kis részben, eszközévé lehetne annak a reánk nehezedő felelősségteljes feladatnak, mely szerint az újabb nemzedékeket a vallásosnevelés, vallástanítás által kell a vallásos és egyházas életre elvezetnünk és az újabb szabadelvű átalakulásoknak szabadosságkint fel fogása ellen biztosítanunk.

Bodor János,
zágoni ref. pap.

Egyházi élet.

A Kolozs-kalotai egyházmegyéből.

(Folytatás és vége.)

Özvegy-árva intézet.

Egyházmegyénk e kérdésben a főtiszt. püspök úr javaslatát tette magáévá egészen, kimondotta ugyanis, hogy az intézet 1896. óta zárt intézetnek tekintessék és új tagok ne vétessenek fel. De már a javaslat második részét oda módosította, hogy az özvegyek segélye fokozatosan addig emeltesse, míg eléri az orsz. özv.-árva alpból segélyt élvező özvegyek segélyének nagyságát. Kimondotta egyuttal azt is, hogy mikor az alap felszabadul, *változtassék át lelkészi nyugdíj alappá.* Az 1896 óta befizetett egy frtos adományképpen fizetessenek ki a szeretetház javára.

Az orbai javaslatok.

Az orbai egyházmegye ismeretes két határozati javaslata közül, a *tanári káandidáció eltörléséhez*, az egyházmegyei tanács véleménye alapján, csatlakozott egyházmegyénk is. A tanárok létszámának apasztásához már nem járult hozzá az egyházmegyei tanács, hanem a kérdés felett napirendre térést javasol. A közgyűlés azonban ily fontos kérdés felett nem tért pusztán napirendre, hanem, hogy a kérdés felszínen tartassék, elfogadta *Vajda* Ferenc határozati javaslatát, mely lényegében ide megy ki: „Közgyűlésünk *elvíleg* helyesli, hogy az egyházkerületi közgyűlés tagjainak száma (tehát nemcsak a tanárok létszáma) helyesebb arányok szerint állapittassék meg; de kívánatos, hogy egyházkerületünknek történetileg kifejtett szervezete figyelembe vétessék és a fejlesztés a képviselői rendszer elveivel összhangzó legyen.“

Lehet, hogy még messze állunk attól, mikor az alkotmányrevisió bekövetkezik; de, ha a kérdést nem vesszük le napirendről, hanem gyűléseinken, és a sajtóban felszínen tartjuk: sokkal hamarabb megérik.

Jelentések.

A főjegyző jelentései az egyházmegyei tanács működéséről, a tanügyi előadó az iskolázás állapotáról és a pénztárvizsgálók bizottságáé a számadások és a pénztár vezetéséről: munkáról, haladásról, pontosságról beszélnék. Kiemelem a munkából a legnemesebbet: a *vallástanítás* ügyét, mellyel — tanügyi előadó jelentése szerint — kellő buzgósággal és sikerrel foglalkoznak a lelkészek. Bizony ez az egy szükséges dolog, ezen épül fel a többi. A pontosságot és a rendet nemcsak a pénztárnok számlájára írják, hanem egész egyházmegyénk javára. Ugyanis, az egyházmegyét, a kerületet és az orsz. özv. árva gyámintézeti fizetségek évről-évre hátralék nélkül folynak be.

A fizetségek közt szerepel az *egyházkerületi papi értekezleti díj is*, minden pap után 1—1 frttal. Micsoda? hiszen ez az intézmény talán már nem is létezik! De igen, ott szerepel az alapszabályokban, hanem az életben nem láttuk 1894 óta. Mégis, mi megfizettük minden évre a tagsági díjakat. Más egyházmegyék vajjon megfizették-e? Nem mutatják; még azt sem, hogy az értekezlet eddig miért nem adott magá-

ról életjelt. Hanem, igenis azt *akarjuk*, óhajtjuk, hogy halottaiból támadjon fel, éljen.

Hallottunk olyan hangokat, hogy még ez évi okt. 31-re összehívják, a tisztikart újból szerveznék. Istenem! micsoda demonstrációt lehetne csinálni egy ily napon, ha a *Luther* égő lelke élne bennünk és a *Kálvin* erős hite ragadna cselekedetre. Vajjon nem volna erre szükségünk? Tagadjuk. Eppen azért, követeljük, hogy az értekezlet folytassa félbehagyott szép munkáját.

Egyházmegyei papi értekezletünk is, pár évi pihenés után, életjelt ad nemsokára magáról, a mikor is az eddig begyűlt díjakból *Vajda* Ferenc indítványára, népies iratok és énekes könyvek osztatnak ki a hívek között. Csak rajta, minél hamarább!

Indítványok.

Az orsz. özv.-árva gyámintézetnek nyugalmazott lelkészek tagjai nem lehetnek; az alapszabály szerin' egy lelkész állás után, csak egy tag lehet. Megesik az, hogy egy pap harminc évi szolgálat után, nyugdíjba megy félfizetéssel, özvegye nem csak hogy segélyben nem részesül, de még a befizetett díjak is oda vesznek — vagy egy kis végkielégítéssel kiszurják a szem. Jól van — mondják — fizesse a nyugalmazott lelkész azután is a rendes illetéket, és maradjon ki a félfizetéses utódja. De, hátha ennek marad özvegye — azaz mi lesz? Mind erről az alapszabály nem providóál. *Szabó* Lajos, n.-kapusi pap tett indítványt, mit a közgyűlés el is fogadott, hogy e sérelem orvosaltassék, dacára annak, hogy már ez ügyben a konvent határozott.

A másik indítvány a *Csürös* Józsefé volt, ki az »*erdélyi püspöki*« cím használata ellen tiltakozott, kérve a közgyűlést, hogy intézzen felterjesztést a ker. közgyűléshez a sérelem orvoslása végett. Helyes dolog volt mindkettő.

Ezek után még több apró ügy nyert elintéztést. Minek végeztével a közgyűlés is véget ért. Vajha a tárgyalt életre való dolgoknak meg lenne a kellő eredménye.

— a — s.

A n.-enyedi egyháznegyve közgyűlése.

(1899. október 8—9.)

A n.-enyedi ref. egyházmegye f. évi október hó 8. és 9. napjain tartotta meg [közgyűlését] oly gazdag tárgysorozattal, hogy a tanácskozások mind két napon a késő esti árakba nyúltak be.

Első napon a közgyűlés megalakulása után a gyűlés tagjai a templomba vonultak, hol az egyházmegye, a Bethlen-collegium és a n.-enyedi egyházközség együttes gyászünepély tartásával adott kegyeletes kifejezést azon érzelmeknek, melyekkel a nevezett hatóságok is osztoznak azon veszteségben, mely néhai Szász Domokos nagynevű püspökünk halála következtében érte anyaszentegyházunkat. A gyülekezet és az ifjusági dalkör gyásznéke után t. Jancsó Sándor n.-enyedi lelkész aa. megható, lendületes imában emelte istenhez a hívő lelkeket, majd a dalkör újabb zsolozsmája után t. Szécsi Ferenc felvinci pap aa. tartott Zsid. XIII. 7. verse alapján tartalmas, mélyre ható jellemzéssel

bővelkedő gyászbeszédet, melyben a n. Püspök hatalmas egyéniségét, céljait, törekvéseit, nagyjelentőségű alkotásaikat, s ezek érdekében kifejtett, pillanatra sem lankadó tusakodását és küzdelmeit ecsetelvén, hathatósan buzdította a népesnek nem mondható gyülekezetet az anyaszentegyház iránti hűségre és az érdekében való lankadatlan munkásságra.

Az emlékünnepély után, ebéd idejéig az egyházmegye gyámintézetének közgyűlése ülésezett, melyben a számadások és költségvetés tárgyalása mindenkit meggyőzött az alap lelkiismeretes, pontos kezeléséről.

Rövidre szabott, különben kedélyes és helyzet-szerű pohárköszöntésekkel fűszerezett izletes közebéd után, már d. u. 3 órakor kezdetét vette az igen érdekes és látogatott papi értekezlet, mely a f. év május 1-én tartott értekezletnek e. b. lap 19. számában már ismertetett megállapodásához képest, tárgyalás alá vette a a népiskolai vallásitanítást és konfirmationalis kézi könyvek szerkesztésének kérdését, s úgy az »Ó és Új szövetségi történetek«-nek már átdolgozott részleteit, valamint a »Keresztyén hit és erkölcsstan« bibliai alapon megírt rövid foglalatját és az ezek kiegészítésére hivatott »Iskolai bibliát« helyes elvek szerint megírt műveknek ítélvén, felhívta szerzőket és a revideáló bizottságokat, hogy igyekezzenek a nagy hiányt pótolni hivatott műveket befejezéshez juttatni. Vajha félre téve minden mellék tekintetet, egész odaadással munkálkodnának azon az összes érdekeltek, hogy a kézi könyvek már a jövő tanévre közzhasználatra bocsáthatók legyenek

A második napon a tulajdonképpeni érdemleges tanácskozások késő délutánig tartották együtt a közgyűlés érdeklődő tagjait.

Első sorban mindvégig kitartó érdeklődéssel és osztatlan figyelemmel hallgatta meg a közgyűlés nt. Sándor János esperes aának kiváló szakértelemmel, nagy ügyszeretettel, tárgyilagos hűséggel megszerkesztett évi jelentését, melyben találó vonásokkal emlékeztet meg néhai püspök aa. haláláról, majd az egyházmegyénk világi képviselőinek sorában elhalálozás folytán bekövetkezett veszteségekről, — a hatósága alatt álló egyházközségek anyagi és szellemi állapotát tanulságos és bőrszletességgel tárta fel a közgyűlés előtt. Örömmel győződünk meg egyházközségeink túlnyomó nagy részének úgy a szellemiekben, mint az anyagiakban való örvendetes gyarapodásáról. Ezen megnyugtató érzetet csak növelte és megerősítette az egyházmegyei tanács működéséről szóló, valamint a tanügyi és számvévi jelentések meghallgatása, melyek a kormányzat lelkiismeretességéről, a népnevelés fejlődéséről, a vagyonkezelés és ellenőrzés pontosságáról győztek meg mindenkit. Nem conventionalismus, hanem a valódi érdem tisztelete nyilatkozott meg azon egyértelmű határozatokban, melyekben a közgyűlést az egyes elődök és az általános kormányzat vezetése iránt elismerését és köszönetét iktatta jegyzőkönyvre.

A véleményadásra leküldött felsőbb hatósági leíratok, valamint a társhatósági átíratok mindenike tanulságos eszmecserét idézett fel.

A szeretetház kérdésében, beható tanácskozás után a közgyűlés a következő, teljes szövegében megisme-

résre érdemes felíratot intézte a méltóságos Igazgató-Tanácsához:

„Tekintettel arra, hogy a szeretetháznak, az eddigi tervezet szerint való létesítése szükségét nem pótol, mert nincs arra nézve bizonyosság, hogy vajjon a számításbavett létszámnak megfelelő árva pap-fiú fog-e önként jelentkezni, sőt egyházm. közgyűlésünk több, mint valószínűnek tartja, hogy az országos gyámintézet segélyében részesülő fiú-árvák közül, az intézmény fenntartásának szükségességét indokoló létszám nem is fog kikerülni, mert a megjelölt forrásból élvezett segély mellett, az árvák nevelését más úton is biztosítani lehet,

tekintettel arra, hogy a fiúk árvaházi neveltetésének előtérbe állítása, a mellett, hogy egyházi pályán való megmaradásukat mi sem biztosítja, háttérbe szorítják a gondozásra sokkal inkább ráutalt leány-árvákat,

tekintettel arra, hogy közgyűlésünk sokkal nagyobb szükségét látja annak, hogy a protestans érdekek szemelőtt tartásával a leány-nevelésről történjék gondoskodás, mert ennek hiányában még telekezünk lelkészei is rá vannak ez idő szerint kényszerítve, hogy leány-gyermekük korszerű nevelése érdekében a catholicus zárdákat keressék fel, ennek pedig a családi életre való rendkívüli hátrányos befolyását bővebben bizonyítani is felesleges,

tekintettel arra, hogy a szeretetház, mint árva-ház részére folyósított közalapi segélyezésnek megvonására bizonynyal nem képez helyes gondolkodás szerint elfogadható indokot az, hogy ezen segély egy az eredeti tervezetnél sokkal fontosabb és szükségesebb, szintén egyházi érdekű intézmény létesítésére fordítottatik,

tekintettel arra, hogy egy leány nevelő intézet keretében, maga a szeretetház eredeti intentioja is igen üdvösen megvalósítható a papi leányárvák megfelelő segélyezése útján,

méltóztassék a főtiszt. egyházkerületi közgyűlés előtt javaslatba hozni, hogy

a szeretetháznak, mint a papi árva-fiúk nevelésére contemplált intézménynek tervezete vétessék le napi rendről,

a szeretetház épülete egy internatussal összekötött ev. ref. leány-nevelő intézet létesítésére használtassék fel,

az e célra szükséges fedezet előállítására érdekében az egyházkerület minden lelkésze évi 2 frt, minden egyházközség minden lelkészi állomás után szintén évi 2—2 frt, a coll. tanárok is személyenként évi 2 frt, a collegiumok pedig minden tanári állomás után évi 2—2 frt fizetésére köteleztessenek,

végül az eként elő nem állítható fedezet biztosítására vétessék igénybe a társadalomnak minél szélesebb körben felkeltendő támogatása és kerestessék meg a főtiszteletű méltóságos konvent, hogy az intézmény mielőbbi létesítése érdekében, azt hathatós anyagi és erkölcsi támogatásban részesíteni méltóztassék.

A véleményadásra leküldött tervezettől eltérő álláspont, a felsorolt s aligha megzafolható indokok mellett, sokkal inkább fakad az evidens szükségérzetből,

mint az eddig megnyilatkozott, nem annyira indokolt, mint inkább opportunus vélemények, — melyeknek az igazsághoz nagyon közel járó véleményünk szerint, fő indokát a fennálló kényszerhelyzet képezi.

A központi gyámintézetnek 1896. jan. 1-én kezdve zárt intézetté nyilvánítását célzó javaslatot a közgyűlés a következő módosítással tette magáévá.

»A zárt intézeti jelleg kezdetétől fogva a papok és egyházak által befizetett járulékok tétessenek át a létesítendő leány neveiő intézet alapjára;

az országos gyámintézet jótéteményét nem élvező özvegyek és árvák osztaléka mind addig fokoztassék, míg egy osztalék eléri az országos gyámintézettől élvezett évi 250 frtnyi özvegyi kegydíj összegét;

már időközben az elérhető jövedelmi felesleg, az özvegyi ellátás teljes megszűnése után pedig az alap egész évi jövedelme fordítottassék az önhibájokon kívül szolgálatképtelenné váló papok nyugdíjba bocsátásának megkönnyítésére, hogy az alap elvben már mostantól kezdve visszaadtván alapszabályaiban megjelölt fő-céljának, a félfizetéses nyugdíjazás nyomorúságainak súlyos terhe lehetőleg megkönnyíttessék.»

E nagy fontosságú kérdések tárgyalása után a közgyűlés felirat beadását határozta el a főtiszt. püspöki szék 530—1898. sz. körlevélben. (Lásd Erd. Prot. Lap 1898. évf. 26. sz.) megkivánt, a hitsorsos családok körében felmerülő családi változásokat feltüntető jelentések egy gyakorlatias egyszerűsítése érdekében. Az orbai egyházmegyének a tanári képviseletre vonatkozó javaslatát azon kiegészítéssel fogadta el, hogy a felekezeti tanító-képző intézet igazgatója is tagja legyen az egyházker. közgyűlésnek; — a tanárválasztás módosítására vonatkozó javaslat feletti vélemény nyilvánítást pedig függőben tartotta addig, míg a központban is tervbe vett revisionális javaslat véleményadásra leküldetik. — Némi módosítással hozzájárult a közgyűlés, küküllői egyházmegyének az esperesi szűkös javadalom emelése és a kepe-rendszer képtelenségeinek nagyon kívánatos megoldása tárgyában megküldött javaslatához. A harii egyházközségnek a szebeni egyházmegyéből a n.-enyedibe tervezett átkebelezésének tárgyalásával kapcsolatosan felvetette a közgyűlés az egyházmegyék nagyon is megérett kikerekítésének már évek óta szunnyadó kérdését is.

Ezen általános érdekű kérdések és számos, egyes egyházközségeket érdeklő ügyek letárgyalása után a közgyűlés a jól és lekiismeretesen végzett munka megnyugtató érzése mellett, azon tudattal oszlott szét, hogy az anyaszentegyház érdekeit legjobb tudása és tiszta meggyőződése szerint szolgálta.

Ujváry István,
ev. ref. pap.

A görgényi egyházmegyéből.

Egyházmegyénk ez évi második rendes közgyűlését okt. 13-án tartotta Szászrégenben. Gyűlésünk most is, mint a megelőző, a megemlékezés érzelmeinek szentelt Istentisztelettel vette kezdetét. Most tartotta meg egyházmegyénk két évvel ezelőtt elhalt Horváth Mihály egyházmegyei főgondnok emlékezetére

szentelt ünnepélyét. Istentisztelet a gyülekezet énekével kezdődött; ezután az egyházmegyei tanítók énekkara adott elő egy gyász-éneket. Imát Csekme Ferenc főjegyző s emlékbeszédet Benedek Árpád v.-szentiváni lelkész tartott; az ima mély érzésű, az emlékbeszéd pedig találó jellemrajz s szépen kidolgozott szónoki mű volt. Ima s beszéd között, valamint istentisztelet végén szintén az énekkar szép énekei hangzottak.

Templomból kijövet a tanácsteremben kezdetét vette a közgyűlés Tavasz esperes megnyitó beszédével, melynek során bejelentette, hogy értesítést vett, miszerint főtiszt. dr. Bartók György püspök úr ömeltősága ma a déli vonattal fog ide megérkezni, — a gyergyó-szent-miklósi templom szentelésére utazván; kéri a közgyűlést, hogy majd a vonat-érkezésre gyűlést szakítsa felbe s menjen főtiszt. püspök urunk fogadására. Esperes aa. ezen kijelentését közgyűlésünk nagy örömmel fogadja s így határoz. Azután gyors rendben folyt a jól előkészített tárgysorozat; megalakulás után Gáspár Amália tanítónő s Kádár Lajos és Bőjthe Károly tanító afiak a hivatali esküt letévén, bekebeleztek. Ezután esperes aa. olvassa évi jelentését, az egyházak ez évi vizsgálatáról, valamint egyházmegyénk közérdekű állapotairól statisztikai kimutatását, melyek számot adván a lelkiismeretes s esperes aa. által végzett odaadó munkáról, igaz képét adják egyházmegyénk s egyházaink minden viszonyának. Azután főtiszt. püspök urunk s nt. egyházker. főjegyzőnk leíratai olvastatnak egyházmegyénk üdvözlő felíratára, melyek nagy lelkesedéssel fogadtatván, jegyzőkönyvre vétetnek. Leíratok során tárgyalja közgyűlésünk a mélt. ig.-tanácsnak az egyházker. özv.-árvai gyámintézet s szeretetház ügyében véleményadásra leküldött javaslatát, melyre vonatkozóan közgyűlésünk a következő véleményt terjeszti fel: I. A gyámintézetre vonatkozóan ezen pontokat állapítja meg: 1. Az egyházkerületi gyámintézet 1896. jan. 1-től tétessék zárt intézetté; 2. egyházak és papok eddigi 1—1 frt befizetései továbbra is fenntartassanak; 3. az özvegyi osztalék évenként 100 frt legyen; továbbá közgyűlésünk egy új pontot veszen fel 4-nek: már most kimondandó, hogy az özvegyi igények alól felszabadulandó özvegy-árvai gyámintézet *papi nyugdíj* intézet céljaira fordítandó. — II. A szeretetházra vonatkozólag pedig ezen pontok állapítottak meg: 1. a »Baldácsi«-alap $\frac{1}{4}$ -ed része fordítottassék ide; 2. lelkészek a szeretetház fenntartásához járuljanak évenként fizetések $\frac{1}{2}0/0$ -ával, úgyszintén a tanárok is; 3. egyházak fizessenek évi 1—1 frtot s a kollégiumok is annyi 1 frtot, a hány tanár van; 4. a szeretetház egyetemes vagy részleges jellege felől addig intézkedés ne történjék, a míg a kerületek véleménye nem lesz ismeretes. — Ezután főjegyző aa. olvasta jelentését az egyházm. tanácsnak a múlt közgyűlés óta történt működéséről, mely hű áttekintést ad a tanács munkálkodásáról.

Most Esperes aa. a gyűlést — a főt. Püspök úr fogadására való kimehetés kedvéért — felfüggeszti s gyűlés minden jelenlevő tagjai s más jelenlevők is mind a készen álló fogatokra ülve kimentek a vasúthoz. Ezen kivonulás s a megérkezés után a bejövettel habár csak most tudtuk meg a magas vendég érkezését s az intézkedések is csak hevenyében történtek,

— oly impozáns volt, hogy a szász város lakóinak, — kik a dolgokról nem sokat tudtak — szemök szájuk elállott: elől ment egy képviselőnk négyes fogata s utána vagy 10—12 magán kocsi hosszú sorban. A vasúthoz megérkezve, kis idő múlva megjött a várt vendég, főt. püspök urunk, Kenessey ker. főjegyző s az útközben csatlakozott Tothfalusi m.-vásárhelyi lelkész kíséretében. Tavasz esperes rövid, de szíves üdvözlő szavaira, főt. püspök urunk adott lelkes választ, melyben a váratlan fogadást köszöni; bemutatók után kocsira ülve visszamentünk a tanácssterembe folytatni a félbeszakadt közgyűlést; hova tisztelettel meghivatván, magas vendégeink is követtek. Bevonulva a közgyűlési terembe Esp. aa. a gyűlést újra megnyitván, főt. püspök urunkat, vendégeinket ismételten szíves szavakkal üdvözölve, a gyűlés meghallgatására kéri fel. A félbeszakadt tárgysorozat Jánosi Béla tanügyi előadónak iskoláink állapotáról s a tanügyi statisztikával kapcsolatban előterjesztett tartalmas jelentése nyitja meg, mely köszönettel fogadtatott s jegyzőkönyvre iratott. Azután főjegyző aa. olvassa egyhm. tanács javaslatát az egyházmegye pénzügyi állapotainak rendezésére kiküldött bizottság véleménye alapján, mely a háztartásban a lehető megtakarításokat elvileg kimondván, az egyházak rovatalainak jövőben lehető elenyésztetése céljára a meglévő házipénztár fokozott fejlesztését határozza el. Azután az egyhmegye 1900. évre vonatkozó költségelőirányzata fogadtatott el. Lejárt mándátumu törvényszéki bírók: Bóka György lelkész rendes, id. Kiss Lajos és Farkas Károly pótbíróknak újra megválasztottak; ugyancsak lejárt mándátumu tanácsbíró helyett, Szász Jenő szolgabíró választott tanácsbírónak, ki az esküt mindjárt le is tette. Indítványok tárgyalása során olvastatott az orbai egyházmegye javaslata a törvény mellett kiadott kerületi »Útastás« 51. §. e. pontjának megváltoztatása iránt, mely szerint minden kollégium részéről két választott tanár legyen a ker. közgyűlés tagja; közgyűlésünk ezen javaslatot oly módosítással fogadja el, hogy a kollégiumok részéről a gondnokokon kívül az igazgató hivatalból s azon kívül 2, társai által választott tanár legyen a közgyűlés tagja. Ugyanezen egyházmegyének a tanár választási szabályzat módosítása tárgyában az 1881. ker. közgyűl. 37. sz. 4. p. t. illetőleg tett indítványát, hogy a kandidáció mellőzésével a képesített folyamodók közül általános szavazattöbbséggel választassanak a tanárok — közgyűlésünk pártolással fogadja el s fog e tárgyban felírni. Ezután megállapított a domestika segélyért folyamodó egyházak sorrendje. Továbbá elfogadtatott azon indítvány, hogy közgyűlésünk felír a ker. közgyűléshez, hogy a theológián az orgonázás s egyházi ének tanulása tétessék kötelező tantárggyá s hogy a papi jelleg külső kifejezése céljából a papi egyenruha egyöntetűvé tétetvén, annak viselése tétessék legalább hivatalos esetekben kötelezővé. S végül Esperes aa. indítványára elhatározott, hogy közgyűlésünknek a felett való öröme, hogy a főt. püspök urunk őméltósága s kísérete közgyűlésünk vendége volt, irassék jegyzőkönyvre. Ezután a tárgysorozat kimerítettvén, a magas vendégek lelkes éljenzése közben oszlott el a gyűlés, illetve megtekintvén a közelben levő ref,

templomot, püspök urunkat kísérve vonultunk a közgyűléseket befejező szokásos közebédre. Máskor csendesebb közebédünk lelkes ünnepi lakomává változott azon örvendetes és lelkesítő hangulat folytán, hogy püspökünket vendégelhetjük; nem is volt hiány a szíves felköszöntésekben: főt. püspök urunkat Deésy Zoltán vármegyei alispán egyhm. képviselő üdvözölte igen magas színvonalu beszédben, mire főt. püspök urunk a világi munkatársakat, gondnokokat, képviselőket éltette; nt. Kenessey főjegyző urat Lénárt József tanácsbíró köszöntötte, mire gen. notárius urunk a papságra emelt poharat stb. stb. Lelkes hangulatban telt az idő 4 óráig, mire főt. püspök urunk útra készült, hogy a még azonnapi estig megeendő 20 kmtr. kocsit utat megehesse Ratosnyák havasi községig, hol aznap meghál, másnap folytatván útját O.-Topliceza s Gy.-Ditró s onnan Gy.-Szentmiklóstra mintegy 100 kmtr.-nyi kocsit úton. Szíves szavakban vettünk búcsut s Isten áldását kértük nagy útjára. Isten hordozza békében s adjon áldást útjain!

Az orbai ref. egyházmegyéből.

Az orbai ref. egyházmegye folyó hó 14-én tartott rendkívüli közgyűlésében határozott három fontos, napirenden levő egyházkerületi kérdésben.

1. A szeretetház jövedelmi forrásaira nézve a bizottság javaslatának a) pontját egyházmegyénk helyesli.

A b) pontot azonban úgy óhajtaná megállapítani, hogy csak két osztály lenne, mely szerint az I. egyházközségek lelkészei és az ilyenekül tekintendő tanárok évi 3 frtot, a többi lelkészek évi 2 frtot fizessenek.

A c) pontot pedig úgy tartanók méltányosnak, hogy minden egyház és minden iskola ugyanazon összeget fizesse alkalmazottjai után, a melyet az alkalmazottak maguk fizetnek

A b) pont vesztesége így méltányosan térülne meg a c) pontban.

A b) pont ezen változtatását indokolja az, hogy ugyanazon előnyökét biztosító intézménynél mégis csak nem méltányos, nagyon eltérő kötelezettségi fokozatokat állapítani meg. De nem is lehetne kettőnél több fokozat azért sem, mert az alapul vett fizetések-nél is alig fog az állami kiegészítés után több fokozat fennmaradni. Az egyházközségek papi jövedelmének megváltozása épen fordított arányban fog történni: minél kisebb valahol a jövedelem: annál nagyobb lesz a *tiszta pénz* kiegészítés. És így a IV. osztályu egyházak a II. osztályakat aligha el nem fogják érni.

Kettőnél több fokozat megállapítása tehát semmire sem alapítható; a két fokozat közt pedig nagy különbség — ugyanazon előnyök nyújtása mellett igazságtalan és méltánytalan.

Egyebekben a bizottsági tervezethez hozzájárulunk.

2. Az országos gyámintézetből segélyt nem élvező özvegyeknek — az egyházkerületi gyámintézetből — fokozottabb segélyezésére vonatkozó határozati javaslatot egyházmegyénk méltányosnak és szük-

ségesnek tartja és elfogadja. Azonban a 4. pont azon módosítását ajánlja, hogy a segély ne csak idővel, azok részére fokozódjék, a kik túl élik, kevesbedő számban társaikat, hanem *az évi segély azonnal, minden özvegynek 50 trtra emeltessék*, a meny nyiben ezt a kamatok sem fedeznék, a tőkének is igénybe vételével. Mikor aztán a segélyezendők száma apad: az 50 frtos segélyeken felül maradó kamatokból a netán megcsontított tőke rekonstruálható lesz.

Az 1896. óta befizetett forintok összege, mint *az erdélyi papok és egyházak alapítványa* a szeretetháznak volna kiadandó.

A gyámintézet alapvagyona pedig, mikor az hivatalát eként betöltötte: *lelkészi nyugdíj-alapra*, vagy — ha ez addig országosan szervezetenék — az erdélyi papság nyugdíjintézeti terheinek részbeni fedezésére lenne rendelő,

A tanár-választási szabályzat revisiójára nézve pedig egyházmegyénknek már kifejezett álláspontja az, hogy a lelkészválasztásnak megfelelő módon a jelölés itt is töröltessék el. E helyett az igazgató-tanács konstatálná a folyamodók képesitetségét — a miben, ha tévedés történnék, felszólalásra a közgyűlés a választás megtartása előtt felülbirálná és eldöntené a vitás kérdést. A választás pedig a képesített folyamodók összességéből történnék. Legyen elég itt csak azt hozni fel, hogy ha az egyházközségnek, akárhányszor az értelmiség alacsony színvonalán álló közönségében megbizunk, hogy ki tudja választani a képesítettek közül a méltót: annyira csak megbizhatunk a tanár-választásnál a közgyűlés tagjainak belátásában

rs.

TÁRGZA.

Biztatja az embert.

*Biztatja az embert egy fényes ígért,
Hogy a siron túl lesz egy boldogabb élet.
Ez az édes remény drága kincse neki,
A sors durva keze, hogyha egyre tépi.
Nehéz földi útját így könnyebben járja,
Uj erőt ad neki ez a fényes álma.*

*Óh, be sok embernek súlyos ez az élet,
A kinek szive sok tájó sebből vérzett,
Ki vágya bételtét itt hiába várja,
Ki ég felé nézett s lehullott a sárba —
Százszor súlyosabb vón az ilyennek sorsa,
Ha ez édes hittől is megfosztva volna.*

*Pedig mennyi gyarló itt a föld porából
Nem is tud, nem is hisz e boldog világról,
Hogy tel nem foghatja gyarló földi ésszel,
Ezt a drága hitet durván tépi széjjel,*

*S mi nehéz útjára legalább tényt hintett,
Eldobja magától ezt a drága kincset.*

*Lesz-e a siron túl egy boldogabb élet?
Óh, szenvedő ember. higgyél és ne kérdezd!
Igy könnyebben bírod, mit az élet rád rótt,
Míg e hited nélkül csak sebed lesz tájóbb.
Kik e drága kincset féltő gonddal őrzik,
Könnyebb lesz az útjok ki a temetőig.*

G Diószeghy Mór,
ev. ref. lelkész.

Különfélék rovata

A hátralékok sürgős beküldését kérjük.

Vallásos-tüntetés. Maga Gusztáv Károly, «erdélyi püspök» (?) nevezi így azt az október 22-től 27-ig terjedő «egyházi ünnepséget», melyet «házánk Nagyasszonyának (!) a Boldogságos Szűz Máriának elődeink részéről annyira kegyelt «mikolai» és jelenleg a kolozsvári akadémiai (!) templom főoltárán elhelyezett csodálatos képe 200 éves jubileuma alkalmából a hívek közös óhajára és lelki épülésére» rendez. A naponkint reggel 7 órakor tartott «szentséges miséknek» folytatásául délutánonként 6 órakor, «a szent olvasónak elimádkozása és szent beszéd» következik. A fénypont október 26-ikán a nagyváradi biboros-püspök, a székesfehérvári, kassai és erdélyi püspökök részvételével megtartandó *körmenet*, a melyben az egyháziak papi, a világiak pedig magyar díszruhában jelennek meg. «Vallásos tüntetés akar ez lenni — mondja a pásztorlevél — az Ur Jézus Krisztus, az Isten fiának szűz anyja, Hazánk Védasszonya és Nagypátronája mellett, hálaadás az általa nyert számtalan jótéteményekért, különösen pepig 900 éves nemzeti önállóságunkért és fönmaradásunkért; elégtétel elhaló századunknak sok bűnéért és hitelenségéért; bűnbánat és megkövetés a mi személyes vétkeinkért, hitbeli közönyösségünkért; esedezés áldásért, hogy a jövő századot Isten kegyelmében kezdjük meg; ünneplés felajánlása egyházmegyénknek a Boldogságos Szűz Mária oltalmába. Szentséges Atyánk XIII. Leo pápa okt. 5-éről kelt szóbeli kijelentésével a misén és szentbeszédeken résztvevőknek 7 évi búcsut, azoknak, a kik meggyónnak, megáldoznak és az Anyaszentegyház felmagasztaltatásáért és szabadságáért, a tévelygők visszatérítéseért, a bűnösök megtéréseért és a békeség ajándékáért imádkoznak — teljes búcsut engedélyezett.»

Hogy ez «egyházi ünnepségek» *tüntetés*, azt világosan látjuk, tudjuk nemcsak a pásztorlevélből, hanem különösen az ünneplés tervezetéből és főleg tárgyából. Hanem, hogy «vallásos» tüntetés volna, ezt tagadjuk. Igenis tüntetés a vallás czéjére alatt a katolikus egyház mellett, a középkori katolicizmus eszményeiért, a nép szellemi, társadalmi és politikai szolgasága mellet a papuralom érdekében; a mennyei hierarchia imádása a földi hierarchia hatalmának öreg-

bitésére, hódolás a mennyei birodalom istennőjének az egyházi állam érdekében. Tüntetés a képek s ereklyék tisztelete, ezek üdvözítő ereje, csodatevő hatalma mellett, tüntetés a felvilágosodás, tudomány és műveltség ellen, mely az efélet öntudatlan gyermekmésének és babonának állítja; elbizakodott provokálása a szabad tudomány mellett az élő hitnek, a protestans egyházaknak, a vallásszabadságot törvénybe iktatott s a polgári jogok egyenlőségét biztosított modern államnak, a liberális demokráciának és a népszabadságnak, szóval mindennek, a mi az emberiség négy-százados szellemi fejlődésében becses és drága, a miért annyi ezerek áldoztak munkát, vért és életet. E kincsek védelméért Nyugateurópa szívós kitartással harcol az ultramontánizmus ellen. Nálunk pedig törvényhozó urak, kik a liberalizmus jelszavait hordják szájukban, kik nagy dikciókat tartanak a nép szabadsága és függetlenségre képesítő művelése mellett, tudós professorok, orvosok stb. oda állanak a könyező, nyakát forgató, csodatevő szűz Mária-képek csodájának bámulóiuul s így mételeyezik meg népünk és ifjuságunk lelkületét. A «szent-Atya» pedig az üdvösség kincseskamrájából csak úgy szórja a kifogyhatatlan «búcsukat,» cserébe a nép anyagi és szellemi jóléte ellen hozsánakkal fogadott támadásaiért.

Valóban itt volna már az ideje, hogy a kultura őrei, az emberi művelődés harcosai a vallási ceremoniakon túl figyelmüket a bennük nyilatkozó vallásos szellem erkölcsi hatására is kiterjesszék s az örök isteni és örök emberi jogok nevében és védelmére föl-emeljék tiltakozó szavukat az ellen, a mi jövőéletbeli lelkiüdv-ígéretnek révén kizsákmányolja lelkünket és földi boldogulásunkat egyaránt.

Addig is azonban a protestáns egyházaknak — kiknek létjogosultságot éppen az ez elleni tiltakozás adott — fel kell emelni szavukat, figyelmeztetni híveiket és az egész világot arra a nagy merényletre, melyet az ultramontán tervez és lassan-lassan érlel. A közömbösségből származó vagy csupán sopánkodó békességnél többet ér a nyíltan bevallott és nyílt sakkal folytatott harc a szellem fegyvereivel víva. A háromszázados harc közelebbi fegyverszünetének hazarészünkben is vége. A »tüntetést« nem mi kezdtük, a provokáció nem tőlünk indult ki — hanem a kesztyűt fel kell vennünk életre-halálra! És... jobb előbb, mint későn!!!

Ultramontán előnyomulás. Az ultramontánizmus ijesztő mérvben terjed hazánkban is. A magát üldözöttnek hirdető katolikus egyház észrevétlenül a legszemérmertlenebb hajszát indít minden ellen, a mi a modern műveltség, tudomány és állam létfeltétele. S a »békéltető politika« — úgy látszik — vakon enged a törekvésnek, ha nem képviselői mandátumról van szó. A kath. »hitoktartó« urak már kezdenek méltó rémei lenni a független és lelkiismeretes tanároknak. Nap-nap után olvasunk tanárok elleni fegyelmi-vizsgálatokról, melyek a hitoktartó urak vádjára a legkészségesebben indítatnak meg. Csak a mult évben történt, hogy ilyen vádra egy protestáns tanár az egyik állami tanítóképezdeből elhelyezett s most a nagy port felvert Varga-ügy is hasonlóképpen végződött. Hogy Varga Ottó elég „katolikus“, azt mindenki tudja, a ki történelmi tankönyveit ismeri

(s ki ne ismerné, mikor a mi felekezeti gimnáziumaink legnagyobb részében is ez taníttatik?!). Ám a budapesti II. ker. kir. kath. gimnázium hitoktatói és szerzetes-tanárai már régen elégedetlenek a Varga történelemtanításának kath. szellemével. Az »egyházi-érdemkeresők« szövetségestársakat találván az »udvari-érdemkeresőkben« a *kémkedésre és besugásra felbérelt tanítványok vallomásai alapján dynasztia és egyház-ellenességgel* vádolták a Varga tanítását. A vizsgálat után az első vád alól feloldozták ugyan, de a másodikban »ludasnak« találták és egy *állami* gimnáziumhoz helyezték át. Micsoda bölcesség! Hát nem veszi észre ez a tojástáncot járó okosság, hogy a midőn az ultramontánizmus előtt ezen a módon hátrált meg, akkor tényleges alapot szolgáltatott az ultramontánizmus vádjának az állami intézetekkel szemben?! Vagy olyan hibája volt Vargának, mely őt a tanárságra diskvalifikálja s akkor nem volt szabad más intézetben sem alkalmazni; vagy nem volt ilyen s akkor vádolóit sujtva kell vala neki elégtéteit szolgáltatni. De kettős kvalifikációt statuálni: egy felekezeti és egy állami: ez a legszerencsétlenebb megoldás volt. Eddig is hallottuk suttozni, hogy állami intézeteknél történelmi tanszékre protestáns embert nem szívesen alkalmaznak, de most már, úgy látszik, alapelve lesz, hogy katolikus iskolához ultramontán történettanár, államihoz mérsékelt katolikus tanár alkalmaztatik; a protestáns keressen állást a felekezeténél, hol számíthat a kinevezésre ha legalább is a Varga Ottó tankönyvét használja. Hová fog ez vezetni?!

Ez sem utolsó kivánság. »Az Alkotmány« hozta egyik közelebb számában, hogy a szerzetestanárok kilépésének megakadályozására fel kell ujitani az állammal azt a régi paktumot, hogy szerzetből kilépett tanárt az állam saját intézeteinél nem alkalmaz, *sőt protestáns intézeteknél sem engedi alkalmaztatni, legalább az államsegélyesekben.* Állampolgári jogok élvezete »a katolikus vallás sérelme nélkül«! Ki merne kezességet vállalni, hogy nem lesz meg ez is!?

Protestáns ember katolikus érdekek szolgálatában. A napokban itt lefolyt orsz. ipartestületi kongresszuson történt meg, hogy egy iparos feltűnő hivatkozással a maga protesiáns voltára melegen ajánlotta, hogy az iparos-segédnek önművelése érdekében, őket a »katolikus legény egyletek« felé kell terelni, mert annak »megszámlálhatatlan« áldásai vannak. A visszatetsző felszólalást élénk éljenzés közt Turcsányi Gyula evang. lelkész útasította vissza, a vallásra való tekintet nélkül alkotandó iparos önképzőkörök mellett foglalva állást, mely az élesedő felekezeti ellentétek távoltartásával a társadalomra is jótékony hatással leend. Örvendünk, hogy a kongresszus igen helyesen ez utóbbi értelemben határozott, de az első felszólalás sem lepott meg. Ismerjük a »megszámlálható« áldást, melyet a kath. egyház osztogat propagandája céljából. Hanem azt vagyok bátor kérdezni: van-e szükségünk nekük ilyen egyháztagokra, mint ez az itt szóban forgó, magát protestánsnak nevező, de katolikus propagandát üző »politikus«...? S ha nincs, nem tudnánk-e s nem kötelességünk-e tenni róla!?

Keresztvetés az állami iskolákban. Tudomásunkra jutott, hogy az állami iskolák némelyikében

a kath vallásu tanítók protestáns növendékeiket is imádkozás alkalmával keresztvetésre kényszerítik. Nagyön kérjük lelkészársainkat, hogy az ilyen vagy bármilyen eféle visszaélésekre éber gonddal őrködjének s minden eszközzel megakadályozni igyekezzenek. Ha a gondnoksághoz hivatalosan benyújtott orvoslást sürgető felszólalásuknak eredménye nem lenne, tessék a tanfelügyelőhöz vagy akár a miniszterhez folyamodni orvoslásért. Ez nem csak erkölcsi, de *hivatali* kötelessége is minden lelkésznek. Avagy nem őrállóként állítattunk oda!

A depr. collegium könyvtárában 65,523 kötet van. Minthogy a nemzeti muzeum 467 ezer, a budapesti egyetem 220 ezer, a pannonhalmi 133 ezer, az esztergomi érseki könyvtár 101 ezer kötetrel van följegyezve, így a debreceni könyvtár az ötödik helyen áll.

A debreceni nagy templom fűtését a presbyterium tervbe vette s az ide vonatkozó mérnöki munkálat alapján közelebbről végleges határozatot fog hozni.

A tiszántúli ref. egyházkerület őszi közgyűlése nov. 14. napjára tüzetett ki. A gyűlés főbb tárgyai: az egyházi teherviselés tárgyában készített kimutatás s ennek alapján a töke-segély sorrendjének megállapítása; a főiskolai igazgató-tanács jelentése alapján az államsegély igénybevétele fölött való határozat.

Volt n.-erneyei ref. lelkész, néhai *Pap Zsigmond* özvegye, sz. Silvester Zefi, makfalvi ref. egyházunknak — a nők használatára — egy igen szép, egyszerű nemes izléssel készült úrasztali ezüst kelyhet ajándékozott, melynek ára 50 forint volt. Ezen, külső értékben is nem jelentéktelen adomány a léleknek ama belső forrásaiból fakadt, a hol vagy az Istennek képe. Az itt született és itt nevelkedett papleány, a korai özvegyesre jutása után ide visszatért papné lelkének minden emlékével, örömeivel, bánatával és vigaszával ragaszkodik ama szent helyhez, hol először tanulta szívét Istenhez emelni; ama hajlékhoz, melyben találta életének minden balzsamát. Én pedig — a mindeneknél feljebb valónak nevében — köszönöm ez, egyházamnak adott becses ajándékot. Makfalván, 1899. október 15. *Benedek Dénes*, ref. lelkész.

Szász Domokos néhai püspökünk emlékeztére a marosi ref. egyházmegye által tartott ünnepélyen elmondott imát és beszédet tartalmazó füzet kezünkhez jött. Az emelkedett szellemű imát *Ravasz János* esperes mondta, a beszédet pedig, mely jeles szónoki alkotás, *Viski Gyula* somosdi lelkész tartotta.

Bukaresti Közlöny cím alatt nt. *Bartalos János*, a romániai ref. missió esperese szerkesztésében lap indult meg. A lapból bukaresti véreink versengését látjuk. Fájdalom.

A katolikus építő tartalmú vasárnapi lapok építő methodusának illusztrálása céljából ime egy példa. Egy francia aristokrata nőt a párisi bazár leégésekor a tűzhaláltól *Szent Antal* mentett meg. Ugyanis a nő a halálos veszély közepette Szent Antalt hívta segítségül egy könyörgésben, mely így hangzik: »Óh Te jószágos Szent!, öt év óta naponként imádkoztam hozzád, de mindezeidig semmit meg nem adtál nekem,

a mit tőled könyörögtem; most azonban reményem, hogy meg fogsz hallgatni. E szavak után még pár pillanat tölt el, a nő össze rogy, de im megjelentek a mentők is s a nő megmenekült. Olyanok itt a körülmények, hogy tartózkodni akarunk a megjegyzésektől s így csak rámutatunk itt a katolikus *építő* irodalomra.

»**Paritást!**« feliratu cikklet vettünk *Csia Kálmán* etédi lelkész aatól, a mely tévedés folytán későn jutott kezünkhöz s így a szerző által kívánt időben közölhető nem volt. A cikklet gondolatát azonban itt rövid kivonatban adjuk. Író álláspontja e cikkletben az, hogy az orbai- és szilágyi egyházmegyék indítványai a középiskolai tanárok képviseltetésére nézve a kerületi gyűlésen, csak részleges javítása a mostani abnormis helyzetnek, mikor a ker. gyűlés tagjai közül alig 1/4 rész egyházi elem. A helyzet orvoslására nem a redukciót — a mi szerinte némelyek előjogait sérti hanem azt ajánlja, hogy »az egyházi elem kerületi képviselőt kell kibővíteni addig a fokig, a míg a világiak számát eléri, az egyházmegyék és egyházközségek aránykulcsa alapján.« Szerinte a kérdés »talpig emberekkel« s azzal a »hamisítatlan igazság érzettel, mely minden emberben megnyilatkozik, ha lelkiismerete által legyőzi az önérdek ördögeit« könnyen megoldható volna. Csak a világi elemnek kellene belátnia, hogy az a helyzet, a melyet »atyáik érdemeiért a kerület szervezetében nekik adatott, nem zárja ki, hogy a tanácsnak lelkét ugyanannyi egyházi is bevigye az anyaszentegyház javát munkáló gyűlésbe.«

Klerikalizmus loyaltás. A klerikalizmus oppositioja állammal, trónnal szemben a legkonkrétebb módon Olaszországban áll előttünk ma. Igen: *ma*. Mert az oppositio ott rejlik elvileg a klerikalizmusban s csak a körülményektől függ, hogy az elv testet öltson más államokban is. Az történt ugyanis, hogy egy öreg olasz pap nyíltan adott kifejezést hazafias érzelmeinek s a szószéken rámutatott a vallásra, hazára s a dynastiára, mint ama hármass csillagra, melynek minden hű olasz fölött világitania kell. E hazafias szellem az egyházi táborban megbotránkozást szült s midőn a sorrenti érsek később e pap községében járt s a tisztelgők között *Parascandolo* is (így hívják e hazafias érzésű papot) az érsek elé járult kezét csókolni, az érsek durván förmedt rá: »nem engedek kézcsókot annak, ki Italia és a dynastia pártján van!« E szavak az állami rend ellen lázzadnak és lázzitanak. A kultuszminiszter az érsek ellen vizsgálatot indított, jövedelmét felfüggesztette, a belügyminiszter pedig letette hivatalából a polgármestert, ki a fennti jelenet tanúja volt, anélkül, hogy az érsek sértő szavaira reagált volna.

Az ausztriai ó-katolikusok egyesülete mult hó végén tartotta meg ez évi rendes nagygyűlését. A jelentésből kitűnik, hogy ez évben 1194 lélek lépett át az ausztriai ó-katolikus egyházba. Az ausztriai ó-katolikusok száma 25 év alatt 7 ezerről 15 ezerre emelkedett s az ó-katolikus lelkészek száma háromról tizenegyre.

Az erdélyi lutheranus egyház, a dr. *Müller* püspöksége alá tartozó szász luth.-egyház jelenleg 215 ezer lelket számlál. A mult évi állapothoz képest a szaporodás: 998. Kilépett ez évben 14 s áttért ez egyházba: 44. Iskolaköteles gyermek: 32886; a szász luth. iskolákat azonban 33787 gyermek látogatja.

Felhívás olvasóinkhoz a „Petőfi-ház“ létesítése érdekében. A nemzeti kegyelet, mely Petőfi Sándor dicsteljes halála 50-ik évfordulóján az országos ünneplésekben oly fényesen nyilatkozott meg, most törekszik megmutatni mély és szilárd jellemét az által, hogy legnagyobb magyar költőnk nevének, ereklyéinek, művei dicsőségének, eszméi világgá terjesztésének egy díszes csarnokot kíván emelni, díszül a főváros-és az egész országnak: a «Petőfi ház» at.

Tudvalévő már igen tisztelt olvasóink előtt is, hogy a kormányzat, ép úgy mint a főváros, egyként sietett magévá tenni a «Petőfi-ház» eszméjét, mert a nemzeti élet e kiváló zászlóvivői azonnal átlátták, hogy ennek megvalósítása nem pusztán kegyeleti tény, hanem a mily fennkölt, szintoly gyakorlati becsű kulturpolitikai követelmény is, a nemzeti közművelődés erőteljes fejlesztésére.

Pantheont emelni egy világhódító magyar költői alak és irodalmi eszméi propagálására: ez a leggyőzedelmesebb hódító politika, mely csakis elismerést és barátokat szerez nekünk az egész művelt Nyugaton, de gáncsolat vagy ellenségeskedést nem szülhet sehoh.

Ehhez a kulturpolitikához — a magyar kormány és Budapest székesfőváros után — hozzá csatlakozni a magyar nemzeti társadalomnak is elengedhetetlen erkölcsi kötelessége.

Hisz Petőfi az ő fényes költői szellemének örökbecsű kincseivel a magyar nemzet összeségét ajándékozta meg, illő, hogy e nemzeti kincsek és az ő kegyeletes emlékezete, a magyar nemzet együttes áldozatkészségéből létesülő «Petőfi-ház» ban leljenek örök otthon!

Egy magyar szívü, bár még német ajku község hazafias vezérembere, a «Petőfi-ház» alap jához pénzzadományával ekként járul: «A Petőfi-ház létesítésével a magyar nemzet önmagát becsüli meg!»

Bár jól tudjuk mi, hogy a magyar társadalom hazafias áldozatkészsége sok oldalról van igénybe véve, de számíthatunk ezutal is tisztelt olvasóink nemes ügyek iránt mindig megnyilatkozó áldozatkészségére. Nem kívánjuk mi, hogy ki-ki erején felül áldozzon, de kérjük, hogy mindenki erejéhez mérten hozza meg ez alkalommal, ha mindjárt fillérekben is, igaz hazafiai áldozatát, hogy majd a «Petőfi-ház» alapkövetelénél elmondhasuk: «Építette az egész magyar nemzet!»

Mai nappal tehát rendszeresen bevezetjük a gyűjtéseket a «Petőfi-ház» javára olykép, hogy a befolyt hazafias pénzzadományokat lapunkban nyilvánosan és névreszólóan nyugtázzuk és azokat minden hó végével a kezeléssel végleg megbízott «Pesti hazai első takarékpénztár»-hoz szolgáltatjuk be.

Ismételjük Jókai Mór és Bartók Lajosnak ez ügyben nem régen a magyar nemzethez intézett lelkes szózata e jellemző szavait: «Nem egy-egy nagy erszény ezrei, hanem ezrek fillérei segítsék felépíteni a Petőfi-házat!»

Hazafias tisztelettel:

A szerkesztőség.

Kiadói izenet.

Bukarest. Nt. Bartalus J. esperes urnak. A bukaresti segéd paptanító állomás háromszori körözésének díjában a 12 frank 85 bánt megkaptuk.

A megreklamált példányok másodszori elküldését illetőleg is intézkedtünk. „Másodszorit“ mondunk, mert első ízben minden példány itt pontosan postára tételik. A postán kell reklamálni.

Hivatalos rész.

3682—1899. PÁLYÁZATI HIRDETÉS.

A deési ev. ref. egyházmegyébe kebeleztet és lemondás folytán megüresedett *kaczkói körlelkészi* állomásra ezennel pályázatot hirdetünk.

Ez állás jövedelme, tisztességes lakás, kert és gazdasági épületek hasznélvezete mellett, *évi 693 frt 61 kr.* melyből 27 frt. 53 kr. a kánonikumok kat. tiszta jövedelme, a többi készpénz.

Évi 200 frt fuvardijra és a törvényesen levonásba hozható összegek pótlására ezen állomás föl van ajánlva.

A körhöz vannak beosztva a szelecskei, galgói és nagy-ilondai leányegyházak, valamint több szórvány-egyház, melyekben a körlelkészek a részletes utasítás értelmében kell funkciókat végezni.

A kellőleg felszerelt pályázati kérések, folyó évi október hó 31-éig főt. Püspök aához nyujtandók be.

Kolozsvártt, 1898. október 10-én.

Kádár János dr.

Bartók György dr.

titkár.

elnök.

MEGHIVÓ.

A marosi egyházmegye küüllői köre, őszi rendes papi értekezletét — a reformáció emlékére rendezendő istentisztelettel egybekapcsolva — folyó évi november 1-én, délelőtt 9 órán kezdődőleg Kibédén fogja megtartani, melyre a tisztelt tagokat és érdeklődő közönséget tisztelettel meghívjuk.

Tárgysorozat: Imát mond elnök aa; reformációi emlékbeszédet tart t. Gönczi Sámuel kelemen-telki lelkész aa; Értekezéseket olvasnak: t. Biró Géza sóváradi, t. Simon Imre havadi és t. Adi Sámuel abodi lelkész aai. Lehető előterjesztések, indítványok.

Makfalván, 1899. október 15.

Benedek Dénes,
értekezleti elnök.

Adi Sámuel,
értekezleti jegyző.

30—1899.

KÉRELEM.

A küüllői egyházmegye tiszteletes lelkészeit kérem, hogy jövő évi mindennemű hivatalos nyomtatvány szükségleteiket f. év és hó 31-ig nálam annál inkább bejelentsék, mert csak az előre bejelentett mennyiséget fogom meghozatni és az illető egyházaknak, illetve lelkészársaimnak megküldeni.

Dicsőszent-Márton, 1899. október 14.

Hegy Károly,

e. m. levéltárnok és nyomtatvány kezelő. —

Ráth Mór népies kiadásai.

(Budapest, Haas-palota.)

Arany János. Toldi. Toldi estéje. Szent László füve. Első lopás. Jókai ördöge. Számos képpel és a költő életrajzi vázlatával. 50 kr.

— — *Toldi. Szent László füve. Első lopás. Jókai ördöge.* 30 kr. Kötve 45 kr.

— — *Toldi.* A híres művész Vágó képeivel és a költő életrajzával. 20 kr.

— — *Toldi estéje.* A nagyszalontai szülőház és ó-torony látképével 25 kr.

— — *Toldi. Toldi estéje.* Életrajzzal, képekkel és a nagyszalontai szülőház és ó-torony rajzával 40 kr.

— — *Szent László füve. Első lopás. Jókai ördöge.* Képekkel. Egy-egy 4 kr. A 3 füzet díszes carton borítékban 15 kr.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister 1891. évi 26,163 sz. alatt a következő rendeletet bocsátotta ki:

Valamennyi kir. tanfelügyelőséghez és egyházi főhatósághoz.

Ráth Mór budapesti kiadó *Arany János: Toldi, Szent László füve, Első lopás és Jókai ördöge* című költeményeiből rendkívül olcsó áron, szépen illusztrált népies kiadást rendezvén, ezzel a nagy költőnek a nép és a nép gyermekei között való terjesztésre legalkalmasabb műveit még a legszegényebbek által is megszerezhetővé tette. Erről van szerencsém Czimedet oly felkéréssel értesíteni, hogy népolvasmányul kiválóan ajánlható eme kiadványnak a nép és iskolás gyermekek között való terjesztését saját hatáskörében lehetőleg előmozdítani s azokat a nép- és ifjúsági könyvtárak számára ajánlani sziveskedjék.

ERDÉLYI PROTESTÁNS LAP.

AZ ERD. EV. REF. EGYHÁZKERÜLET HIVATALOS LAPJA

Laptulajdonos: az erd. ev. ref. egyházkerület.

Felelős szerkesztő: MOLNÁR ALBERT, th. tanár.

Szerkesztőség, hova a kéziratok és előfizetések bérmentve küldendők, az ev. ref. theol. fakultás épületében 4. ajtó.

Előfizetési ár: egész évre
félévre

6 frt
3 frt

MEGJELENIK MINDEN CSÖTÖRTÖKÖN.

A »Szeretetház« ügyéhez.

Szeretetházunk ügye több mint négy éve foglalkoztatja immár nemcsak az egyh.-kerület vezérferfiát, hanem a nyilvánosságot is. Megoldásra a dolog ez őszi közgyűlésen kerül. A késedelem — már most állíthatjuk — nem volt kárára az ügynek. Itt is betelt, hogy az eszméknek forrni, érni kell, hogy helyes megvalósulásra jussanak. Az igazgató-tanácsi tervezetnek az egyházmegyékhez, kollegiumokhoz és püspöki vizsgálat alatti egyházközségekhez vélemény adásra való kiküldése nemcsak alkotmányjogi szempontból mondható helyesnek és szerencsésnek, hanem egyházi tudat és közvélemény kiképződése s a szeretetház ügy érdeme tekintetéből is. Az eddig nyilvánosságra jutott 21 véleményből akad kettő három, mely a javaslatot csupán csak az illető testületre való vonatkozásban, kizárólag a saját partikuláris érdekei szempontjából vizsgálja és véleményezi; a többi mind magasabb szempontból, a közegyház érdekei szempontjából tekinti. Mint örvendetes jelenséget kell ezt kiemelnünk és a nagytöbbség álláspontjával egyezőleg hangot adnunk azon egyházalkotmányunk szellemét érintő felfogásunknak, hogy a midőn a kerületi közgyűlés vagy az Igazgató-tanács valamely ügyet az egyházorganizmus alsóbb szerveihez (s itt egyik konkrét javaslatból kiindulva azt is hangsúlyoznunk kell, hogy *csak is ezekhez*) véleményezésre leküld akkor bennük a közegyház szerveihez s nem az egyház tagjainak bizonyos körülmények vagy érdekek által összefűzött csoportjától kér véleményt. A véleménykérés elvi jelentőségének félreismerésén alapszik tehát az olyan eljárás, mely bármely tervezetet csak a maga érdekei szempontjából bírál el vagy egyáltalán annak csak a reávonatkozó részével foglalkozik azon hallgatóságos feltétellel, hogy a többi nem tartozik reá. Az egyházi ügyek ilyen osztályérdekek szempontjából való felfogása nemcsak a közegyházi érdeket gyengíti s erkölcsi súlyát kisebbiti, hanem szükségszerűen osztály ellentéteket istámaszt. Ha a tanárnak »hekuba« az egyházak és lelkészek ügye és érdeke s viszont a lelkészeknek »csákiszalmája« az iskoláé és tanaré, ebből nemcsak kölcsönös

egyoldalúságok, hanem később osztályellentét és irigység és fejlődik ki, kiszámíthatatlan kárára a köztudatnak és anyaszentegyháznak.

Sok szem többet lát és sok gondolkozó több oldalról világosítja meg a kérdést. Az ügy határozott előnyére így történt a szeretetházi javaslattal is. A véleményezők lelkiismeretes, alapos munkája a maga részéről is sokban hozzájárul ahhoz, hogy az Igazgatótanácsnak a kerületi gyűlés elébe terjesztendő javaslata viszonyaink és kerületünk közszükségének teljesen megfelelő alakot öltjön.

Emlékeznünk rá, hogy a véleményezésre kiküldött tervezet fővonásai a következők voltak 1.) A vegyes (fiu-leány) árvaház mellőzésével csupa leányárvaház, lelkészek, tanárok s ha a hely engedi, más szülők kolozsvári iskolákba járó leány-gyermekei számára internátussal. 2.) A lelkész és tanár fiúárvák kollegiumainknál helyezendők el. 3.) Fentartására szolgáljanak: a.) Baldácsy-alap egy negyedrésze, b.) a lelkészek által fizetési osztályzatuknak megfelelő 2, 3, 4, 5, frt évi járulékok, c.) a rendes tanárok első osztályu lelkészi állomások után tervezett évi 5 frtos járulékaik d.) egyházközségek és kollegiumok által a fentartott rendes lelkészi vagy tanári állomások után fizetendő évi 1—1 frtos járulékaik.

E tervezetre beérkezett vélemények egy része teljertartalmul hozzájárul a tervezethez, egy része elvi módosítást ajánl, egy része pedig csak a fentartási költségek tekintetében ajánl módosítást, de egy sincs, mely a fiú árvák ajánlottgondozási módját kifogásolva az intézmény vegyes jellegének korábbi tervét fentartani kívánná vagy a Baldácsy-alap egynegyedének e célra rendelkezését kifogásolná.

A beérkezett vélemények között speciális új elvi álláspontjával egyedül áll a *vajdahunyadi egyházmegyéjé*. Keresztyén álláspontját e tételbe foglalja össze »A szeretet kényszerrel nem ismer és nem tőrjogi álláspontjáról pedig »a kötelező adózás jogosultságát nem ismeri el s az ellen, míg a kör és a cél megszabva nincs, óvást is emel.« A pap-tanári szeretetház fentartását adományok és évjáradékok gyűjtésére kívánja alapítani, a mihez maga is minden buzgalmát felajánlja.

A vélemények egy jó nagy része csak a fentartási költségtervezetre nézve ajánl módosítást. Személyenként a pap és tanár után, valamint a papi és tanári állomás után is évi 1—1 frt járulékot javasol a *nagyszzebeni* egyházmegye és a *fogarasi* püsp. vizsg. alatti egyházközség; évi 2—2 frtot a *kolozs-kalotai*-, *széki*-, *deési* (csak a lelkészi fizetések kiegészítése után), *nagyenyedi*-, *kézdi*- (tanároknak nem ajánl javaslatot tenni), és *nagysajói* egyházmegye. Ez utóbbi javasolja még, hogy a régen a tanulóktól a kerületi tanári özvegy-árvai alapra szedett 30 krok (6^o) krok voltak ezek!) mostantól kezdve szedessenek a Szeretetházra. — Progressív adójavaslat van a *szilágyszolnoki*-, *orbai*-, *küküllői*-, *gyulatehervári*- és *görgényi* egyházmegyéknek; az első a III—IV osztályu egyházak és lelkészek után 1—1 frtot, a II—I. osztályuak után 2—2 frtot javasol; a második az I. osztályu egyházak lelkészei és tanárok után évi 3 frtot, a többi után évi 2 frtot ajánl, egyházak és kollégiumok a fentartott rendes állomások után ugyanannyit fizetnének, mint az állást betöltő személyek; a harmadik a tervezet személyi járulékait egy-egy forinttal kívánja csökkenteni; a negyedik a tervezet személyi járulékait elfogadásai mellett ugyanolyan évi hozzájárulásra kívánja köteleztetni az állomások fentartóit is; az ötödik — a legszabadelvűbb — a személyek hozzájárulását élvezett fizetések 1/2%-ában kívánja megállapíttatni, míg az állomások után megelégszik évi 1—1 forinttal.

Egészen változatlanul fogadják el a tervezetet a *marosi* egyházmegye, a *szászvárosi* egyházközség és *sz.-udvarhelyi* kollégium, míg a *n.-enyedi egyházközség* a meghatározandó terhek készsége hordozása mellett, szeretné a végleges beállítás és hozzájárulás kimondása előtt a tervezet, szabályzatok stb. közmegegyezéssel való megoldását.

Hátralevő három kollégiumunk véleménye közül a *nagyenyedi* csak a tanárok és kollégium megadóztatása kérdésével foglalkozik. Más két társával együtt útal arra, hogy a tanárok árvái, a körülményekhez képest, elég jól el vannak látva, a tanár és iskola tulságosan megterhelve és igénybe véve s azonkívül a *kollégium hozzájárulását az alapító levelek is kizárják*. — Magasabb szempontból szól a kérdéshez a *zilahi* kollégium előjárósága. Szeretné, ha az intézmény nem lenne pártikuláris, hanem általános. De ha ilyennek kell maradnia, akkor is a tanárárvák helyett, kikerül a neveltetési járulék, tandíjkedvezmény, stipendiumok, stb. eléggé gondoskodnak, az énekvezérek árvái volnának bevonandók. A fentartást csak egyes osztályokra hárítani — s akkor mért nem az igaz.-tanácsi tisztviselőkre is?! — nem tartja igazoltnak. Javasolja, hogy az intézet papok és énekvezérek Szeretetháza legyen s ezek járulékait mellé — ha szükség — minden adófizető egyháztag megadóztatásuk s azon mérvben a tanárok is.

Egyik legalaposabb — de egy pár pontjában súlyos kifogás alá eső — munkálatnak a *kolozsvári* kollégium véleményének előbb csak a tanári és kollégiumi hozzájárulás kérdésére adott véleményével foglalkozunk. Az intézetet tervezett formájában közszükségnek nem látja, azért nem lelkesedik érte s hozzájárulásra magát nem ajánlhatja. Mert a tanár egyfelől

megfelelő ellenértéket nem kapna, másfelől annyira túl is van terhelve, hogy csak egyetemes nagy célokért vehető igénybe áldozata. Aztán különösen megfontolandó, hogy »vajjon a hat államsegélyes gimnáziumnak kormányhatóságilag megszabott költségvetésébe milyen címen lehetne bevenni a kollégiumokra kirovandó szeretetházadót, mikor az 1894. XXVII. t. c. 11. § a határozottan megszabja, hogy sem a tanárok meg nem terhelhetők semmitéle nyugdíj vagy özvegy-árvai egyesületi járulékkal, sem a gimnáziumok nem járulhatnak ilyen alapokhoz.« »A tanárok megadóztatásának kérdése tétessék át véleményadásra az erdélyi ev. ref. tanárok értekezletéhez

E véleményekben foglalt összes javaslatok lehetnek diszkusszió tárgyai. A többé kevésbé sikerült indokolásokkal vitába ereszkedni nem szándékozunk itt. De a mily nyomatékmal tiltakozunk a vajdahunyadi egyházmegye azon felfogása ellen, mely kétségbe vonja az egyházkerületnek azon jogát, hogy közszükségei fedezésére saját körén belől kötelező adókat róhat ki, vagy a kolozsvári kollégiumnak hasonló, bár a kormányhatóságra és gyakorlati (s nem elvi) nehézségekre hivatkozó felfogása ellen:* épp oly határozott állást kell foglalnunk ugyanezen kollégium azon javaslatára ellen, mely véleményezési jogot feltételez egy csoport embernek akár mint az egyház, akár mint a kerületi gyűlés egyik osztályának. Az első egyházi autonómiánk elejtése volna úgy kifelé, mint befelé, a második az egyház testének szétszaggatására vezetne. Miután pedig az intézet fentartásához való hozzájárulás kérdése módzataiban és mennyiségében egyformán másodrangu az intézet jellegéhez mérten, a mit a szükséglet is befolyásol: térjünk át az intézmény jellegét érintő fontosabb elvi javaslatokra.

E tekintetben — bár többen is érintik — különösen a *n.-enyedi egyházmegye* és a *kolozsvári kollégium* véleményeiben vannak megiszívlelendő dolgok. Arra hivatkozik mindkettő — a mit a hivatalos adatokból vonható következtetések és az ez évi tapasztalat is igazol, — hogy egy tisztán árvaházba nem fogunk kerületünkben annyi pap s tanári árvát kapni, a mennyivel az intézetet benépesítsük. A pap s tanári árvák Szeretetháza tehát nem tekinthető közszükségnek. Ellenben élénken érzett közszükségnek jelzik, éppen a kath. zárdák özvegyei felekezeti viszonyaira való útalással, a *leánynevelés* felkarolását. Az egyik azért az intézetből leánynevelő intézetet óhajt alakíttatni az árvák bevonásával, a másik valami leány-kollégium félére gondol az árváknak, a fiúárvák számára tervezett elhelyezési módjával.

Tagadhatatlan, hogy egyházunknak ma ez a legégetőbb szüksége. De, hogy egy önálló leánynevelő intézet költségeit, 15—30 ezer forintos évi költségvetéssel — az intézet jellegéhez mérten — mi magunk meg nem bírjuk, ez teljesen bizonyos. Mit csináljunk tehát? A konvent további segélyét kérjük az eredménytelenség bizonyos tudatában, a mint az egyik ajánlja, vagy évekig medítáljunk a dolgon, mikor min-

* Itt melleleg megjegyezzük, hogy a hivatolt §-ban efélét nem találtunk.

den percnyi késedelem új pusztulás és vereség — a mint a másik vélemény javallja?

E pillanatban lehetetlen ezen útra lépni. Egy félkész intézet kényszere van rajtunk s terveinkben erőnk korlátoaltsága kötve tart. Azért erőnkhez mérten kell szolgálnunk a legégetőbb szükségét, leánynevelésünk ügyét s vele kapcsolatban fenn kell tartanunk az árvaügyet is. Úgy a készen levő épület, mint a fentartásra fordítható anyagi erő ez idő szerint arra kényszerít, hogy *az intézet mostani ideiglenes formáját állandósítsuk s leányinternátust csináljunk belőle, a hová első sorban lelkészek, tanárok Kolozsvártt iskolázott leánygyermekkei a lehető kedvezményekkel s természetesen az árvák is állandó gondozásra telvétnek.*

Nem tagadom, hogy a nagy feladatokhoz képest szerény kezdet. De valami. Es az út nemcsak nincs elzárva a továbbfejlesztés elől, sőt úgy véljük, kötelezően fenn van tartva. Egy tisztán kálvinista leánynevelő intézet gondolatát többé nem lesz lehetséges levenni a napirendről s az árvaügy felkarolása is megindul e kezdettel s a szükség, erő, hagyományok és alapítványok szerint előbb az egyik, aztán a másik is önállóságra fejlődik. Szerény nézetünk szerint más út most nincsen.

S most visszatérhetünk a fentartás költségeire. Hogy mit fizessünk ebben a mintegy becsületbeli ügyben, felfogásom szerint, attól függ, hogy mire és mennyire van szükség. Hogy a fizetendőket magunk között hogy osszuk meg: ezt egyszerűen a czélszerűség és méltányosság dolgának tekinthetjük.

A szeretetházi bizottság számításai szerint* az intézetet 10 teljes fizetőre (200 frt), 20 kedvezményes (120 frt) és 10 árvára (50 frt) véve fel, a személyi (858 frt) és a dologi (7920 frt) kiadások összege 8778 frtot tesz ki, a mihez járul még az intézeten nyugvó 60 ezer frtnyi teher legalább 4^o/₁₀-os kamatja évi 2400 frt, összesen 11.178 frt. A minnek a fedezésére szolgálna a növendékektől 4900 frt, a Baldácsy-alap ¹/₄-e 1000 frt, országos közalapi segély (32 évre) 510, alapok kamatai 700 frt, összesen 7110 frt. Fedezetlen marad 4068 frt.

Ez évi 4068 frtot kell kiteremtenünk! Még hogyha az Igazgatótanács eredeti javaslata fogadtatnék is el felemelve az egyházak és iskolák járulékait rendes állomásonként 2—2 frtra, akkor is a személyes hozzájárulások összege (2000 frt) és az állomások utáni hozzájárulások (1200 frt), csak 3200 frtot eredményeznek s a közbuzgóságból előteremtendő évi fedezethiány 868 frt marad. Ez összeg a beérkezett különböző díjmérséklési javaslatok szerint 1492 frttól 2768 frtig emelkednék, a mi pedig már a közbuzgóságban nem nyerhetne fedezetet.

Hogyha pedig már ez ügy iránti köteleztetésünket érezzük, a mint hogy éreznünk is kell: szabad-e, lehet-e akár a megerőltetéssel járó áldozatoktól is visszaradni? Nem természetes-e, hogy a mikor hivatásunk buzgóságára is apellálni akarunk, akkor az áldozásban előljáró példaképpen éppen azoknak kell tündökölniök, a kik nemcsak a maguk, de egész családjuk existenciáját az anyaszentegyházról nyerik? S nem méltányos-e, hogy a kinek az Isten többet adott, attól többet is kívánjunk?

Mellőzzük hát az ügy is kisebb jelentőségű eltéréseket s ha erőmegfeszítéssel is, ha kedvencz gondolataink egy részéről való lemondással is tegyük lehetővé, hogy az eszme, bár egyelőre szerény testet öltön s az árvák gondjai felvételével kapcsolatos leányinternátus, a mi erdélyi Szeretetházunk fennállása biztosíttassék!

Magunk is megérjük, hogy áldásaiban részesülhetünk, pedig mi az örökéletű anyaszentegyháznak építünk!

Nagy Károly,

a „Szeretetház-bizottság” tagja.

Az orbai indítványok.

Tudjuk e lap folyó évi 32-ik számában megjelent tudósításból, hogy az orbai egyházmegye *ilyen* két indítványt fogadott el és emelt határozattá:

I. Tekintettel azon visszás helyzetre, hogy míg a legnépesebb egyházmegyékből is csak négy gondnok, esperes és jegyző tagjai hivatalból az egyházkerületi közgyűlésnek: addig a kollégiumok négy gondnoka és *mindenik tanára* hivatalból tagja, a mi az igazságos képviselő elvével homlokegyenest ellenkezik;

tekintettel másfelől arra, hogy a tanárok tömeges megjelenése súlyos terhet ró a kollégiumok — különben is államsegélyre szorult — pénztárára; kimondja az egyházmegyei közgyűlés, miszerint indítványt terjeszti az Igazgató-tanács útján az egyházkerületi közgyűléshez az »Utasítás« 51. 7. e) pontja eképen módosítása iránt: e) minden kollégium részéről *két tanár*, választva a tanári testület által.

II. Tekintettel arra, hogy a kandidáció a papválasztásoknál a sok visszaélés miatt eltöröltetett: az egyházkerületi közgyűlésre nézve lealázó az, hogy míg a többnyire értelmetlen nép a képesítéssel bíró egyének közül lelkészét szabadon választja, addig az egyházkerületi közgyűlés tanárválasztási joga kandidáció által legyen megszorítva: kimondja az egyházmegye közgyűlés, miszerint:

az Igazgató tanács útján indítványt terjeszt az egyházkerületi közgyűléshez az iránt, hogy az 1881. évi kerületi közgyűlés 37. sz. 4. pontja eképen módosíttassék:

a tanárokat az Igazgató-tanács által képesítetteknek talált folyamodók közül az egyházkerületi közgyűlés általános szavazattöbbséggel választja.

*

A tudósítás nem szól arról, hogy vajjon *junktím* gondolták-e ki s akarnák-e érvényesíttetni a két indítványt? De a körülmények, a két indítványok ikersége, s az egyszerű józan okosság azt mondják, hogy ezek *junktím* elbírálandó kérdések.

Mert ha, tegyük fel, az I. indítvány szerint, a kollégiumok tanárai nem lehetnének többé mindnyájan tagjai a közgyűlésnek: akkor a tanárválasztási szabályzat mostani 4. és 5. pontját lehetetlen volna jó móddal végrehajtani, s mulhatatlan szükséges a módosítása. Viszont, ha ezt a 4. (és 5.) pontot nem módosítják: akkor a tanárok közgyűlési tagsági jogának a megszorítása alig lesz jó móddal lehetséges. Tehát — *junktím*.

De mert a *junktím*ot nem kérik: az Igazgató tanács jónak látta — egyelőre legalább — csak az egyik,

a második indítványra vetni ügyet, s arra, illetőleg a tanárválasztási szabályzat revíziója tárgyában véleményt kér a kollegiumok előljáróságaitól.

A tanárválasztási szabályzat revíziójára, ha nem is nagyon sürgősen, de azt hiszem, csakugyan szükség volna. A revízió irányáról igénytelen véleményemet, egy fölmerült indítvány alkalmával, okadatoltan kifejtettem a »Protestáns Közlöny« 1888. évi folyamának 16. és 17. számaiban; hozzászóltam ugyanott a 19. és 20. számban Dózsa Dénes. Részemről »kollegiumi tanáraink alkalmazásának mostani módján azt a célszerű változtatást« ajánlottam, »hogy minden új tanárt, az illető kollégium előterjesztése és javaslata alapján, ugyanazon egy hatóság, alkotmányunk jelleme szerint az Igazgató-tanács alkalmazzon (törvény szerint 1—3 évig terjedő) próbaidőre és ideiglenes érvénynyel; a végleges alkalmazás, illetőleg rendes tanári állásokra való előléptetés kérdésében pedig a közgyűlés, nem mint választó, hanem mint az Igazgató-tanács megfelelő javaslatai fölött igennel, vagy nemmel határozó testület, döntsön«.

E véleményem mellett most is állok.

De ma még nem erről kell szólanom, hanem az orbai indítványról.

Az orbai indítvány egyszerűen csak a kandidációt akarja megszüntetni, a választó eljárásnak azt a mozzanatát, a melynél épen a kollégiumok tanárainak van némileg irányadó befolyásuk leendő kartársaiknak megválasztására.

Ha nem mondanák ki az orbaiak tisztán, hogy ők a választásra hivatott *közgyűlést* akarnák »lealázó« helyzetéből kiszabadítani, s legalább is arra a jogi színvonalra fölemelni, melyen a lelkészét szabadon választó »többszire értelmetlen nép« áll: azt kellene vélnünk, hogy a kandidáció eltörlésével a kandidálásban főrészes *tanári elem* iránt akarnak »lealázó« bizalmatlanságot kifejezni, s megfosztani azt attól a soha sehol — kollégiális rendszer mellett semmi esetre — kétségbe nem vonható jogától, sőt kötelességétől, hogy mindennapi, minden órai munkatársainak egy egész életpálya idejére szóló megválasztásánál némileg irányító befolyást gyakoroljon.

E befolyásról, s ennek a mi egyházkerületünkben aránylag nagyon is csekély voltáról volt alkalmam a »Protestáns Közlöny« 1886. évi folyamának 7. számában a következő megjegyzést tenni:

»A tanárkarok kiegészítése még ott is, hol ez kinevezés útján történik. magoknak a tanárkaroknak fölterjesztése alapján és értelmében szokott történni. A francia *École normale supérieure*nél, írja Fustel de Coulanges, egy magyar tanítványa tudakozódására küldött válaszában. — állandó szokás, hogy a miniszter azt nevezi ki, a *kit a facultas első helyen ajánlott*; a tanárok kinevezésének eme szabálya közel nyolcvan év óta van érvényben és minden kormányforma alatt fentartotta magát. — A magyar közokt. miniszter rendelkezése és vezetése alatt álló középiskoláknál is (az egyetemi tanszékek betöltése módjáról nem is szólva), a tanszékekre vonatkozó pályázati kérvényeket a főigazgató leküldi az illető intézet tantestületéhez és ennek *gyűlésben megejtett hármaskijelölése szerint* történik meg a kinevezés, a tanszék betöltése s ritkán esik meg, hogy ne az első helyen ajánlott pályázót

nyerjék az intézet tanárai társokul. (Hasonlót mondhatunk az államsegélyes intézeteknek a minisztertől kinevezendő tanáraitól.) Pedig az államnál a testületi disharmonia orvoslására a kormányzat az áthelyezésekkel is segíthet, s gyakorta segít is. Nálunk pedig hogy áll a dolog? Maguknak az egyes testületeknek nincs *döntő* befolyásuk a kandidációra sem; a választásra is csak magán-informatiók nyújtása és személyes szavazataik által folynak be a testületek tagjai; a megválasztott pedig, de stylo, élele fogytáig van állomáshoz kötve, a hol, ha nem tárt karokkal fogadták valamelyest, oly testületi élet vár rá, a milyen az egybeérőltetett házastársak családi élete, s az ily család életéhez könnyen lehet hasonlóvá néha egy-egy emberöltőre az illető intézetnek sorsa. Ilyesmivel megeshetett, s nem példátlan kollégiumaink multjában is

Azt akartam ezzel mondani, hogy nemcsak nem igen sok, de sőt igen kevés az a befolyás, melyet a mostani kandidáció révén a tanári elem a tanárválasztásra gyakorol. Miért akarja hát az orbai indítvány még azt is megszüntetni? Azért, mert a kandidáció »lealázó« a választás jogát gyakorló közgyűlésre. Hát az egyházmegyei, meg a kollégiumi gondnokokat, kandidáció alapján, — még pedig nem is közgyűlési bizottság, hanem az érdekelt alsóbb testületek kandidálásai alapján — választani kevésbé lealázó-e, holott az egyházkerületi főgondnokokat, épen mint a püspököt, főjegyzőt, igazgató-tanácsosokat, stb. kandidáció nélkül választjuk?

Világos, hogy nincs szükség kandidációra ott, a hol a választásnál szóba jöhető összes egyéneket hírből-nevből, multjukból, érdemeikről, s rendesen személyök szerint is, a választóknak legnagyobb része ismeri; ellenben a kandidáció útján tétetünk figyelmessé azokra, a kiknek képességeit, szűkebb körben, avagy más téren szerzett érdemeit csak kevesen ismerik, illetőleg bizonyítványok elbírálása, egybevetése alapján, körültekintő lelkiismeretességgel, mindnyájunk bizalmából, mindnyájunk számára, mérlegelik.

A kandidáció egy népes és dolgai intézkedéséhez korlátozott idővel rendelkező gyűlés számára az ismételt és szűkebb körű szavazások elkerülésére is segít. Okos gyakorlati és célravezető intézkedés, a mely nélkül az egyik napról másik napra, sőt délelőtről délutánra változó, s össze nem tartható kontingensű gyűlés általános szavazattöbbsége sokszor nagyon szeszélyesen és fonákul alakulhatna.

*

A lelkészválasztás és a tanárválasztás között keresett analogia felszínes, sőt téves. (Ellenben analog az egyházközségi lelkészválasztással az egyházmegyei esperes — s az egyházkerületi püspök választás.)

A tanárválasztást a lelkészválasztással a zsinati törvény is ép oly kevésbé állítja párhuzamba, mint a mi erdélyi alkotmányunk. A zsinati törvények szellemében *az illető tanintézet tanári széke* az a testület, a mely »Rendes tanár választáskor, valamint a tanszékek ideiglenes betöltésekor szakképzett jelölteket ajánl« (1884. évi konventi szabályzat 36. l.); a választást pedig ez alapon a fenntartó testület (pártfogóság, presbitérium, igazgatótanács, előljáróság) eszközli. (Egyh. törvény 467. §.)

Ha analogiát erőszakolunk a lelkészválasztás meg a tanárválasztás között, az csak így jön ki: »A többnyire értelmetlen nép a képesítéssel bíró egyének közül lelkészét szabadon választja« — tehát a professzort a képesített egyének közül hadd válaszsza magának szabadon — a kollégium ifjúsága! És ne siessünk ezen mosolyogni. Kollégiumaink története tud rá eseteket, a mikor az ifjúság, élén a seniorral, a fejedelemhez fordul, hogy ezt s ezt a tudós embert rendelje nekik tanárral, a fejedelem pedig megnyugtató választ ad nekik. No de általában mégsem adták meg soha a választójogot az ifjúságnak. Az ifjúságnak — mondanám — gyámhatósága, a professzorok és a kurátorok szemeltek ki mindig az arravalót és ajánlották a fejedelemnek, majd a supremum consistoriumnak kinevezésére. Ez ajánlásból fejlődött a tanárkandidáció régi módszere, mely 1881-ig állott fenn, s melyet az ifjabb nemzedék alaposan megismerhet Kolozsvári Sándor »Az erdélyi ev. ref. egyházkerület Egyházjoga« című könyvének 178. §-ából, holott is ezt olvassuk:

»A rendes tanári állomásoknak a kijelölés által korlátozott választás útján való betöltése módját részint az 1830—463, 1842—66 és 1857—444 számok alatt kelt egyházi rendeletek, részint az 1871. évi szervezeti alaptörvény határozzák meg. (NB. Az 1871-iki átalakulást megelőzőleg a rendes tanárokat a fennállott népes egyházi főtanács választotta) Ezek szerint az a tanoda előjárósága, a melynél tanári állomás jött ürességbe, vagy a melynél az egyházkerületi közgyűlés valamely új tanszéknek föllállítását engedélyezte, erről jelentéstétel mellett fölkéri az egyházkerületi igazgatótanácsot arra, hogy a kérdésben forgó tanszék betöltése céljából a szabályszerű kijelölés megejtését elrendelje. Erre az igazgatótanács, az illető tanszék pontos megjelölésével, felszólítja az összes fő és középtanodák előjáróságait, hogy arra kijelölésüket (candidatio) az igazgatótanácshoz egy kitűzött határidő alatt tegyék meg. A kijelölési jog megillet minden rendes tanárt és tanodai fő- és algonokot, a kik közül mindenik egy levélkére sorban irandó három egyént, a kiknek a tanárságra szükséges kellékekkel birniok kell, kijelöl, azt neve aláírása nélkül boritékba zárja és kívül a boritékra felírja: »kijelölése N. N. rendes tanárnak, avagy gondnoknak az n. n. tanoda n. n. tanszékére«. Ezen kijelölő levélké minden fő- és középtanodánál összeszedetvén, egy csomagban az ig.-tanácshoz felbontatlanul az egyházkerületi közgyűlés elébe terjeszti. Az egyházkerületi közgyűlésen azok időkimélés tekintetéből, minden alkalommal egy a végre kiküldött 5 tagú bizottság által felbontatván, ennek bejelentésére a közgyűlés által az a három egyén, a kik a kijelölésre jogosítottak szavazatainak többségét megnyerték, határozatilag, mint a betöltendő tanári szék jelöltjei, neveztetnek meg.

»Ezt követi a választás, a mely titkos szavazással, de csak a kijelölt 3 egyén bármelyikére történhetik. A 3 jelölt közül az létszen kijelentve megválasztott rendes tanárnak, a ki általános szavazattöbbséget nyert «

Ennek a szabályzatnak a helyébe készült 1879—80—81-ben, három év alatt, lassan, nagy gonddal, körültekintéssel, a régi szabályzat vezérelveinek és egy-

szersmind minden — méltó féltékenységgel őrzött — jognak, érdeknek szem előtt tartásával és méltánylásával*, a most érvényben levő szabályzat azon pontja, a melyet az orbai indítvány rövidesen el akar törölni. Pedig, már csak létrejöttének története miatt is megérdemelné az a pont, hogy, ha revízióját látjuk szükségesnek: ezt ép oly gonddal és körültekintéssel, s jog- és érdektisztelettel végezzük, a milyennel az a mai alakját nyerte.

Röviden: az orbai egyházmegye II. indítványa fölött, ha csak alkalmul nem akarjuk használni a tanárválasztási szabályzat *más irányban* való alapos revíziójára — napirendre térést javasolhatunk.

*

Ezen II. indítvány fölött való napirendre térés mint már bevezetésül jeleztük, tulajdonképp az I. indítványának a czélzatát is némileg elutasítja.

A rendes tanároknak egyh. ker. közgyűlés tagságát az 1871. évi szervezeti alaptörvény határozza meg. E határozvány módosítása iránt, tudtunkkal először 1883-ban a marosi egyházmegye tett vala indítványt. Később, 1886-ban a »kodifikáló bizottság« vetette föl a tanárok közgyűlési tagsági jogának megszorítása iránt a kérdést, azt javasolván, hogy (közgyűlésünk tagjai közül hagyassanak ki az egyházmegyei jegyzők és) korlátoztassék a tanártagok száma *kollégiumonkint négy-négy legidősebb tanárra*.

A tanári elem reductióját czélzó ezen indítványok azonban nem vezethettek eredményre, mert már beleütköztek az 1881. évi tanárválasztási szabályzat 5. c) pontjának értelmébe.

Az orbai egyházmegye tehát logikusan jár el, midőn a tanári elem reductióját és a tanárválasztási szabályzat revízióját egyidejűleg teszi kérdésbe.

De a mily logikusan jár el e tekintetben, ép oly egyoldalúak és tulzók a szándékai. Sem egyházalkotmányunk jellemét, sem a jogok történeti fejlődését nem veszi figyelembe. S tulló a czélon, midőn kétszerte szigorubb javaslatot tesz a reductiora nézve, mint tett vala az egykori »kodifikáló bizottság.«

Tudom, hogy a tanári elem közgyűlési jogainak valamelyes mértékben való reductiójára igen sokan elérkezettnek látják az időt, holott 1886-ban még nem volt itt az ideje. Ismerem a nyilvánvaló, ténybeli érveket. Akkor a közgyűlési tanártagok száma 43 volt, a közgyűlési összes tagok számának $\frac{1}{7}$ része: — számuk ma kétszer akkora s a közgyűlés kontingensének több mint $\frac{1}{4}$ része; az akkori tanárok számának több mint fele egyházi képzettségű férfiakból telt ki — a mai tanárok számának, a theol. facultás tanárait is számítva, alig egy negyedrésze egyházi képzettségű; az akkori tanárokat mind az egyházkerület választotta volt: — a maiaknak ide-tova egy harmadrészét a közokt. minister nevezheti ki, még pedig a szolgálat érdekei szerint való dislocálás jogának fentartásával; az akkori tanárok nyugalmazás és hátramaradottjaik ellátása tekintetéből intézeteikre és egymásra voltak utalva, tehát szorosabban is és egészen holtig egyházunk szolgálati kötelékében állottak: — a maiak az állami nyugdíjintézet kötelékébe tartoznak és 30 évi

* L. az 1881. évi egyh. ker. közgyűlési jegyzőkönyv 32. sz. alatti indokolást.

szolgálatuk után többé őket sem intézetünkhez, sem egyházunkhoz szorosán vett érdek nem fűzi; akkor mindenik kollegiumunk szigorúan felekezeti jelleggel önállóan élhetett: — ma hat kollegiumunk államsegélylyel virágozik...

Nem folytatom. Az esetleg napirendre kerülő reductionnak ezekből a tényekből kiindulól, de az egyházi fejlődés elveinek* és az *egyháziasság érdekeinek* körültekintő érvényesítésével és mindenemű folyamánaira: tanárválasztásra, kollegiumi előjárások szervezésére eleve kiterjesztendő figyelemmel kell történnie, nem pedig — a kollegiumok költségkímélése kedvéért.

Javaslatomban ezúttal nem bocsátkozom. Az orbai egyházmegye indítványa alkalmából, úgy vélem, elég általánosságban ennyi.

Váró Ferenc.

Egyházi élet.

A vajda-hunyadi egyházmegyéből.

Egyházmegyénk ez évi rendes őszi közgyűlését Hátszegen tartotta meg, szeptember hó 27-én. A kis városka közléte egészen fölpezsdült ezen alkalomból, a mi nagy mondás, ha meggondoljuk, hogy a lakosság itt csak tizenharmad részben reformált vallásu, a többi rész a gör. kel., gör. kath. és róm. katolikusok között oszlik meg. Nyolc évvel ezelőtt volt itt még gyűlésünk és az akkori kellemes fogadtatás még most is sokaknak él emlékében. Hová kell például fölemelőbb látvány — mint mikor úgy a templomban, mint a gyűlésünkön szép számmal jelennek meg a más felekezetűek is. A vendéglátó asztalnál, a közös lakomán pedig megjelenik és föláll a gör. keletiek főesperese is, és ismételt felköszöntőjében — engedelmet kérve arra, hogy magyar nyelven, kelően nem tudja magát kifejezni, szólhasson a saját anyanyelvén, szól — és csak úgy áradozik a magyar hazáért dicsőítésében és a testvéri szeretet hirdetésében. A dörgő »éljen« mi erre felhangzik, mi mást fejezne ki, mint azt: hogy »úgy legyen!« »Addig éljen, míg e honnak él, míg szavai mellett híven megáll!« Hova kell ennél szebb frigyesség? A szívek ilyen megnyilatkozásánál, és érzelmek kicserélésénél — mivel lehetne inkább erősíteni a hazáért oszlopait? Közgyűléseink tehát itt e megyében az egyházi köteleességek teljesítése mellett, nagy mérvű »hazafias missiót is végeznek.« — S talán éppen ennek tudata, eleven érzete vezette, nagy érdemű esperesünket és vezérünket a »vándor-gyűlések« megtartására. A megyénkben fekvő hét nagyobb város, ugyanis Déva, Piski, Szászváros, Hátszeg, Hunyad, Körösbánya, Brád, egymás után voltak már gyűléseinknek színhelyei; s bizonyára a közel jövőben, hasonló szempontokból rá fog kerülni a sor: Algyógy mezővároskára, és Petrozsény bánya-városra is, hisz mindkettő szolgabírói székhely és több intelligens családok számlál. — Gyűléseinken s közlakomáinkon csak róm. kath. páterekhez nem volt soha szerencsénk, mert

* V. ö. a Protestáns Közlöny 1886. évi 5—8. számaiban »Egyházkerületi közgyűlésünk tagjai« cz. cikksorozattal.

ezek nyilván tévedező báránycsapatnak tartanak minket, vagy pedig Rómából vették a tilalmi rendeletet.

E bevezetés után rá térek a lényegre, gyűlésünk történetére, melyet egy éles megfigyelő »jelen volt« tagtársam után a következőkben nyujtok röviden összevonva.

Egy különös véletlen folytán, — mire egyéb iránt még soha sem volt eset: megyei fő- és al-gondnokaink közül senki sem jelent meg e gyűlésen. Ellenben a papok és világi képviselők kellő számban jelentek meg, valamint szép számmal voltak jelen vendég hallgatók is az ur. Casinónak e célra készséggel átengedett tágas és csinosan berendezett termében.

A közgyűlést megelőzőleg, kegyeletes gyászünnepély tartatott — a mintegy tizezer forinton ujra épített ref. templomban — nagynevű püspökünk Szász Domokos emlékére. A beszédet és imát Thamó Gyula, alpestesi lelkész tartotta, meghatóan és nemes érzéssel ecsetelve a néhai püspök családi, egyházi és hazafias működését. Nagyban emelték az ünnepély hatását, azon gyönyörűen előadott szép énekek, melyet Elekes Kálmán hátszegi reform. kántor-tanító vezetése mellett, az általa életre hívott polgári dalárda adott elő, oly precizitással, mely akármely régi dalárdának is becsületére és dicsőségére szolgálna.

A közgyűlés tárgyai és határozatai közül, mint fontosabbakat és közérdekieket a következőkben említjük fel.

Nt. Bartha Lajos esperes és egyházkerületi direktor, szép megnyitó beszéde, gazdag irányadó eszmével, és a gyülekezetek vallás-erkölcsi életét illetőleg összegyűjtött adataival nemcsak örömmel fogadtatott, hanem fentemlített emlékbeszéddel együtt (mely Ezekiel 33 r. 20 versének ezen igéin épült fel: »Mindeniteket az ő utai szerint ítélem meg, ezt mondja az Ur«) kinyomatni és az érdekelt közönség részére szétküldeni rendeltetett. Kiváló örömmel fogadtatott az esperesi jelentés azon része, mely számadatokkal bizonyítja be, hogy a hunyadmegyei reformátusok száma évről-évre, jelentékenyen emelkedik, a tanköteles gyermekek pontosan járnak iskolába, a házassági frigyét kötő felek, valamennyien egyházi áldásban részesülnek, a hivek és lelkészek között a béke valamennyi gyülekezetben, folytonosan állandó és hogy az áttérők száma, a kitértékéhez viszonyítva, öröndetes gyarapodást mutat.

Az esperesi jelentés meghallgatása után a közgyűlés tanácskozási ügyrendje, véglegesen megállapítottatott s az esperes indítványára határozatilag kimondatott, hogy a közgyűlési tagok meghívása jövőre, a tárgyszorozat közzlése mellett, nyomtatott ívek szétküldésével történjék.

Az orbai egyházmegye indítványai felett, melyek egyfelől a kollégiumi tanároknak, az egyházkerületi közgyűlésen való részvételi jogait korlátozni, másfelől pedig a tanárválasztás módjait megváltoztatni kívánják, a közgyűlés elvben helyeselve az abban foglaltakat, beható tanácskozás után Réthi Lajos tanfelügyelő-királyi tanácsos és kerületi képviselőnek azon indítványa elfogadásával tér napirendre: hogy e kérdések még jobban előkészítendők, és más egyebekkel kapcsolatosan még nagyobb méretekben oldandók meg.

Következett most a kerületi özvegy-árvai gyámintézet, valamint a *Szeretetház ügyében kibocsátott* püspöki javaslat, illetőleg ig. tanácsi leirat tárgyalása; mely kérdések tanulmányozás és javaslattételre Szóts Sándor dévai lelkésznek voltak kiadva és a kinek javaslatai el is fogadtattak. E szerint a *Szeretetház kérdésénél a kényszerű megadóztatás elvének elvetésével* — az alapítványok gyűjtését, és önkéntes évi adó megajánlását ajánlja egyházmegyénk, mert ugymond a javaslat »erkölcsi kötelességgé lett a kerületre nézve immár *nemcsak fentartani* a Szeretetházat, hanem annak célját, körét, szervezetét is szabatosan körvonalozni — és annak *megfelelőleg létesíteni is*. Helyesli egyházmegyénk a Baldácsi alap évi 1000 frtjának e célra átutalását is.

Az egyház ker. gyámintézet kérdésénél nemleges álláspontra helyezkedett megyei közgyűlésünk, mert így szól az indoklás »az 1876-iki kerületi közgyűlés: *egyszer és mindenkorra* első sorban az önhibájukon kívül munkaképtelenné lett papok segélyezése céljából alkotta meg ez intézményt, másodsorban pedig, az özvegyek és árvák segélyezésére rendelte. Az ilyen lelkészek pedig segélypénzeiket ezután sem nélkülözhetik annál is inkább, mivel ezen kívül más segélyforrás részükre nincsen. Ennélfogva a kerületi gyámintézet eddigi szervezetében és meglévő alapforrásaival együtt továbbra is fenntartandó. A majdan felszabaduló tőke pedig a kerület kötelékébe tartozó lelkészek számára alkotandó *nyugdíj-intézet* alapjának növelésére fordítandó.«

Azon esetre pedig, ha a főt. közgyűlés 1896. jan. 1-től kezdve »a Zárt intézetté alakítást« mondaná ki — ezen nem remélt esetben mindazon lelkészeknek, kik visszamenőleg oda befizetést eszközöltek: segélyigényei fentartandó és kielégítendő mindaddig, míg ez is az 50 frtot el nem éri.

Egy jelen volt.

Az udvarhelyi egyházmegyéből.

Nagytiszteletű Szerkesztő úr!

Udvarhelyi egyházmegyénk e hó 8—9 napjain tartotta meg őszi közgyűlését Sz.-Udvarhelyen. Két fontos tárgy uralta a napirendet. Néhai nagy Püspökünk Szász Domokos emlékére tartandó gyász-istentisztelet s az egyházmegye tisztikarának megújítása. Az előbbi indokból, tekintve az udvarhelyi viszonyokat, helyes szokásunktól eltérőleg, vasárnapra gyűltünk egybe. A közgyűlés tagjai, a tanító képviselők kivételével, kik nagy részt a templomozások végzése végett kellett hogy elmaradjanak, a tárgysorozat fontosságához mért szép számban jelentek meg. Ott volt a soha el nem maradó, legbuzgóbb főgondnok Sebessy Ákos segesvári kir. közjegyző, méltó társa Dr. Gyarmathy Dezső gondnok, polgármester, Somogyi István képviselő, Nagy-Küküllőmegye alispánja, Somogyi Albert képviselő, nagybirtokos, mindkettő az alvidéknek valószínű világi papja, Miskolczi Károly képviselő, ügyvéd, más világi képviselők, tanárok, papok nagy számban, tanítók.

A gyász Istentiszteletre szóló harangozásra a kollegium dísztermébe gyülekeztünk. Innen testületileg

vonultunk be a gyászleppellel bevont templomba. Itt már várakozott a hivek serege, a tanuló ifjuság, a különböző testületek küldöttsége (a megyét kivéve). Jellemző az udvarhelymegyei viszonyokra, hogy ennek vezetői, a legtöbb lelket számláló felekezet ily fontos és illemből is respektálandó ünnepélyére még ügyet sem vetnek. A gyülekezet két éneke után Solymos Endre tanár kitűnő vezetésével az ifjusági dalkör oly meghatólag énekelt, hogy minden szemben a mély meghatottság könnyei csillogtak. Solymosi tanár mindig kiváló szakértelemmel s eredménnyel vezette az ifjusági énekkart, ez a mostani pedig tán eddigi sikerének is koronája volt. Nagyon sajnáljuk, hogy néha-néha másnak engedi át a teret, pedig őt még senki sem tudta helyettesíteni. Nekünk mindig, úgy tetszik, valahányszor kollegiumi ifjuságunk dalkara élén látjuk, hogy kitűnő tanári működése kétszeres értékkel bír. A mit különben örömmel tapasztaltunk — tanárainknak már egyházi szempontból is kezükbe kell vegyék minden ponton az ének-tanítást, intensivebbül s öntudatosabban kell e hathatós eszközzel is irányítani ifjaink lelkét. Jövő intelligens osztályunk meg fogja mutatni, hogy munkájuk nem lesz hiába való.

Ezen felemelő ének után Bedő Ferencz egyhm. főjegyző imádkozott. Fejes Áron tanár-pap tartott lelkes emlékbeszédet. Közben a városi kitűnő polgári dalárda énekelt, majd Solymosi tanár szép fuvola szólója hangzott el orgona-kiséret mellett. Menyhárt András esperes záró imája után ünnepélyes hangulatban gyülekeztünk újra a kollegium nagy termébe. Itt kiváló Esperesünk, bizonyos elfogodottsággal, de azért, önérzetes, határozott hangon, azonnal belekezdett tiz évi beszámoló és megnyitó beszédébe. Méltó önérzettel mutathatott rá azon körülményekre, melyek között az egyházmegye vezetését átvette, azokra az eredményekre, melyeket a gondnokok és tisztársai támogatásával elért. Arra a nyugodt békességre, mely most uralja az egyházmegyét s a lelkeket kivétel nélkül. Valóban Menyhárt Andrásnak apostoli szeretettel párosult ritka tevékenységét ez az egyházmegye nem is köszönheti meg eléggé soha. Ennek lehet tulajdonítani ama tényt, hogy tisztujítás lévén napirenden, nem gondolt közülünk senki arra, hogy még más is lehetne ez idő szerint Esperes. Az osztatlan lelkes hangulat ki kitört már a megnyitó beszéd alatt. Mikor pedig megköszönve az egyházmegye bizalmát helyét elhagyta, a lelkes éljenzés valószínű viharba tört ki, minőt ritkán lehet látni s önkénytelenül érzi az ember, kihez egy ily nagy és tekintélyes testület, ennyire önzetlenül ragaszkodik, annak érdemei kell legyenek. Az esperesválasztás a főjegyző elnöklésével meg is történt 2 perc alatt s a küldöttség élén megjelenő régi vezetőnk újra ott tisztelhetők az elnöki székben, melyet bölcsbben, tapintatosabban nem tölthet be közöttünk senki. Ezután nyomban Bedő Ferencz főjegyző mondott le maga és tisztársai nevében. A közgyűlés az aljegyző kivételével mindenik régi tisztviselőt újra egyhangulag megválasztotta. Főjegyző választásánál Sebesi gondnok kiemelte Bedő Ferencz érdemét a helyre állott békesség körül. Jakab Albert kis-galambfalvi lelkész, közügyigazgató lett újra Kelemen János n.-galambfalvi lelkész, számvevő, Bedő András bikafalvi lelkész

pénztáros, Lajos János bögözi lelkész tanügyi előadó, szavazat többséggel Biró Áron f.-boldogfalvi lelkész aljegyző. Az egyházmegyei tanács világi, új tagja lett Ráczkövi Sámuel orvos, fegyelmi bíró Solymosi Endre tanár.

Orbán József siklói, Baczó Lajos küsmüdi lelkészek, mákófalvi énekvezér-tanító, valinai énekvezér bekebelezése után e napra közgyűlés bezáratott. A nagyszámu közgyűlési tagok fehér asztalánál folyt aztán az eszmecsere köszöntők alakjában, melyeket Sebesi Ákos gondnok kezdett meg éltetve nagyreményű Püspökünket. Azután következtek a gondnokok, Esperes s így tovább. Egyházi égető kérdéseink alig egy-egy pillanatra kerültek le napi rendről. Az érdekes beszédek, fejtegetések hiszem, sokáig emlékezetbe maradnak azoknál, kik ezen barátságos összejövetelen részt vettek.

9-én reggel 9 órakor napirend szerint az előző napi jegyzőkönyv felolvasása után az egyházmegyei tanács működéséről tett főjegyző jelentést, mely helyeslőleg tudomásul vétetett. Majd a felsőbb leiratok meghallgatása után, melyek között volt főtiszteletű Püspökünknek köszönő irata, melyet az egyházmegye üdvözlétére küldött, főtiszteletű Szász Domokosné ő méltósága köszönete a traktus kifejezett részvételeért, — következett a három Igazgató-tanácsi javaslat tárgyalása. A szeretetház és gyámintézet érdekében hozott tervezeteket alólírott referálta. Első sorban a papok és tanároknak a szeretetház érdekében való egyforma megadóztatását ajánlotta, mi 3—3 frtot tett volna ki, a tanítók fakultatív felvételét, a nagy-utczai mindenkor pap, legalább is felügyeleti jogának biztosítását kérte kimondani s a Baldácsi alap jövedelmének esetleg nagyobb mérvű igénybe vételét. A közgyűlés többsége azonban minden lelkes érvelés daczára, úgy látszott bizonyos fokú fásult megadással, az Igazgatótanácsi javaslatot változatlanul elfogadta. Szerencsésebb volt előadó a kerületi gyámintézet érdekében beterjesztett javaslatával, melyet az ő akarata értelmében az egyházmegye úgy akar lezárni, hogy a régi özvegyek kegydíja 250 frtig emelkedjék. Csak azt nem fogadta al a többség, hogy az alap felszabadulásakor a kamatokból papi nyugdíjasok s a szeretetház is segélyeztessék, egyházmegye csak a papi özvegyeket segélyezné azután is. — Az orbai egyházmegye ismert átiratát, most már Igazgató-tanácsi felhívás értelmében is Sándor András muzsnai lelkész ismertette s tette meg e tekintetben érdemleges jelentését. A tanárválasztásra vonatkozó rész egyhangulag elfogadtatott, de a tanárok egyházkerületi képviselőségének célzott megszorítása, többek hozzászólása után Péter Károly és Csia Kálmán lelkészek azon módosításával emelkedett határozattá, hogy a nagy-enyedi képezde igazgatója, a gimnók igazgatói, a theologiai tanárok és 3—3 képviselőkön kívül, a kik szintén a kerületi közgyűlésnek hivatalból tagjai legyenek s a papság is mint testület ezen módon képviseltesse magát.

Ezek után egyik közbeszóló meg is jegyezte, ma nem volt a legszerencsésebb napjuk az előadóknak. No de semmi, tűzben tisztúlnak az eszmék, mi életképes, így sem veszhet el.

Alulírott tanügyi előadó tette meg ezután jelen-

tését, mely tudomásul vétetett. Az elfogadott javaslatok között nevezetesebb az, melynek értelmében egyházmegye elrendeli, hogy felekezeti iskola-székeink is készítsenek záros határidő alatt szabályzatot az iskola növendékek templomba vezetésére s azokat terjesszék megerősítés végett az egyházmegyei tanács elébe, mely aztán szigoruan fel fog ügyelni, hogy azok megtartassanak.

Kelemen János számvevő évi jelentése kapcsán a hanyag egyházakkal szemben megtétettek a szükséges lépések s jövőre a kötelező korona számítás kimondatott.

Majd a jövő évi költségvetés elfogadása, a kérelmek elintézése után az indítványokra került a sor. Egy indítvány került tárgyalásra Péter Károly alsó-sófalvi lelkész referádája mellett, mely az esperesi káplánság felállítását célozta. Közgyűlés az indítványhoz, előadó javaslatá hoz képest egyhangulag, az esperes személyi, tiltakozó megjegyzése daczára — hozzájárult. S reméljük, hogy még jelenlegi esperesünknek is segítségére lehetünk vele.

A gazdag tárgysorozattal bíró s lázasan tárgyaló közgyűlés délelőtt még olyankor záratott be, hogy még az általános papi értekezlet is elvégezhetette legszükségesebb teendőit. Meghallgatta Sándor András értekezleti jegyző beható ismertetését a körök működéséről, melynek kapcsán olykor-olykor érdekes eszmecsere fejlődött ki. Tervezgetett, bizottságot küldött ki a jövő évi segesvári értekezlet sikeres előkészítése érdekében. Aztán barátságosan, a legjobb jövő reményével szeretteink körébe tértünk.

Lajos János,
bögözi lelkész.

Nyilt, hálás köszönet,

egy nemes szívből fakadt hármias adományért.

Midőn a protestantizmusnak ismét — egy ön magát fenntartó azon szelleme nyilatkozott meg, melyből meritette egyetemes anyaszentegyházunk megalakulása óta erejét, fennállását és legyőzhetetlen hatalmát; nem tehetem, hogy ennek regisztrálására, a nagytiszteletű szerkesztő úr becses lapjában, tisztelettel annyi helyet ne kérjek, a mennyi ennek megírására, röviden elég leend.

A nemes szívből fakadt hármias adományok, az alábbi módon — és sorrendben történtek.

Midőn f. hó október 5-én Kis-Galambfalva község tagosítása, érdemleges tárgyalásának gyűlésén lettünk volna, felmerültek azon elodázhatlan szükséges kérdések, melyek iskolánkat, egyházunkat és községünket égetően érdekelték és a melyeknek elintézése, a legidőszorúbbnak látszottak: mint p. o. a gazdasági népiskola-kert, a már régebben foganatban lévő iskolánk államosítása esetében, egy 2-ik iskolai telek, és a már annyira betelt régi temetőhelyünk ügye, hogy egy elhalt ker. társunk porainak helyet nem adhattunk a nélkül, hogy egy régebben elhalt porai- és csontjainak nyugalmát a kegyelet ellenére, megháborítanunk ne kellene!

Az elsőt t. i. a gazdasági népiskola-kert helyiségét a község megajánlotta oly feltétellel, hogy fekvőségeiből levonandólag, közvetlen a falu mellett, kijelölt egy katasztrális holdat.

A második iskola- és egy új temető-helyiség kérdései úgy lettek megoldva, mégpedig nem kis megelégedésre az összes gyűlésnek; hogy özvegy Tekintetes Miklósi Károlyné sz. Felszei Károlyina úrasszony iskola-helyiségnek felajánlotta a papi lakkal szemben lévő kettős telkét, melyeknek egyikén, egy szobával és első pitvarral ellátott ház és ezen kívül csűr is van építve. Temető helynek pedig egy kevés várakozás után — ismételt felajánlott — 2 katasztrális hólodat levonandólag saját külső fekvőségeiből, kijelzendőleg ott, hol az egyh. község, a faluval összekötetésben kijelöltni jónak látja. És pedig mind ezeket jó lelkének önkéntes sugallatából egészen ingyenesen

Ezen nem remélt, nagyszerű adományok után, pillanatra mély csend lepte meg a gyűlés minden egyes tagját, a legnagyobb meghatottság tükröződött vissza minden arcokon: könnyek, hála könnyek szökkentek fel a szivekből és csillogtak a szemekben, és alúlirott, mély meghatottsággal mondott hálás köszönetet az adományozó, kegyes úrnőnek: melyeket a jelen lévők „Éljen” riadalma követett

Igy lön örökre feledhetlenné téve egyházam történetében október 5-ke; s a közügyek oltárára hozott igazán nagyszerű áldozatok által, időtlen-időkig, megörökítve az adományozó úrnőnek jóságos nagy neve!!

Egyben felkérettek előjáró-bíró Tekintetes László Domokos törvényszéki ülnök, és Kelemen Ádám működő mérnök urak, hogy a megjelölt beltelkeket és temetőkert helyiséget, a tagosítás útján az illetőknek, telekkönyvileg, jogos tulajdonává írassák át.

Még pedig olyaténképpen, hogy a temetőkert községünkben lakó minden egyes embernek, vallás- és felekezet különbség nélkül örök-nyugvó helye legyen és a sírokra fel nem használt rész pedig, ennek gondozása és rendezése díjjául, lelkész és tanító által: haszonélvezetileg, a megszokott osztály szerint használtassék.

Az adományozott bennvalók, épületekkel és az újtemetőnek felajánlott földhelyiséggel együtt, becsértékben jóval felül haladják az 1200—1700 frintot.

Hozta pedig mind ezen nagyszerű áldozatokat, a közügyek oltárára, ama nemes szívű és magas gondolkozású úrnő, ki ezelőtt alig egy évvel a székelyudvarhelyi reform. iskolának 1000, mond ezer forintot: kisgalambfalvi evang. ref. egyházközségünk énekvezér tanítói lakásának nagyobbitására, ugyan az alkalommal, 100 frtot adományozni kegyeskedett.

Mindezen nagy, nemes és soha eléggé meg nem hálálható magas tények!! „De hisz a jó keresztyén a maga szívének kincses házából hoz elő jókat!” Dicséretünkre pedig éppen nem szorultak; hisz magukban hordják a legnemesebb szívek, legméltóbb jutalmát, az öntudat drága kincseit!! S mint keresztyéni legszebb tények történtek a szentkönyv ama szavai szerint: „Ne tudja a te balkezed, mit mivel a te jobb kezed”.

Bocsásson meg jóságos úrnőnk, ha igen tisztelt nevével, jóságos tényeit is kapcsolatban nyilvánosságra hozni bátorokodtam! Talán nem sértettem meg ezek által, iskola, egyház, község, haza, nemzet és az egész emberiség iránt mélyen érző nemes szívét?

Csak például akartam feltüntetni sokak és mind azok előtt, hogy a kiket Isten szorgalmuk után földi

kincsekkel megáldott; hasonlót cselekedve, neveiknek tisztességet, emléküknél romolhatatlan fényes oszlopokat, lelkeiknek pedig elévülhetetlen kincseket szerezzenek!!

Fogadja jóságos úrnőnk itt a nyilvánosság terén is, úgy a magam, mint hálás egyházközségem minden egyéne nevében a legfokozottabb hálás köszönetemet kegyes adományaiért: azon óhajításom kíséretében, hogy földi életének a fájdalmas veszteség által oly sokszor felkorbácsolt tengere, találja meg csendes nyugalmát hoszura terjedő földi napjainak jó tettekkel ékesített édes emlékeiben!!

Kis-Galambfalván, 1899 október 19-én

Jakab Albert
evang. ref. lelkész.

Igazgató-tanácsunk üléséből.

Kolozsvár, 1899. októb. 19.

Elnökölt: Br. Bánffy Dezső, egyházkerületi főgondnok aa. Jelen voltak: Dr. Bartók György, püspök, Kenessey Béla, főjegyző, Bartha Lajos, közügyigazgató, Dr. Vályi Gábor, Br. Bánffy Ernő, Szász Dénes, Parádi Kálmán, Deésy Gyula, Becsek Lajos, Sándor János, Dr. Sárkány Lajos ig.-tanácsosok, Deák József, pénztárnok, Maksay János, számvevő, Dr. Deák Albert, ügyvéd és Dr. Kádár János, titkár.

Elnöklő főgondnok aa. az ülést megnyitva, bejelentette, hogy Simó Lajos és Zeyk Dániel, főgondnok aai., valamint Lészay Ferencz, ig.-tanácsos aa.; kimentették távolmaradásukat. Szolgált tudásul.

A tárgysorozat rendjén, szászvárosi kollégiumunk új államsegélyi szerződését ismertette, első sorban, tanügyi előadó aa., mely is örvendetes tudomásul vétetett és megfelelő jóváhagyási záradékkal ellátva, fölterjesztetett az egyetemes konventhez, a továbbiak végett.

Sajnálattal vette tudomásul ig.-tanácsunk, ezután a kolozsvári kollégium ama bejelentését, hogy Dr. Borcsa Mihály tanár aát, súlyos betegsége folytán, egy évre szabadságot és helyébe ideiglenes tanerőt alkalmazott.

A kolozsvári kollégium kérésére, hozzájárult ig.-tanácsunk elvileg ahhoz, hogy 5 rendes tanár aa. okleveles helyettesi minőségben töltött szolgálata, a korpótlékozás szempontjából, beszámíttassék, az esetben, ha a kollégium költségvetése a terhet meg fogja bírni.

A nagy-enyedi kollégium fölterjesztése alapján, elhatározta ig.-tanácsunk kérelem intézését az egyetemes konventhez az iránt, hogy ref. leánynövendékeknek a ref. felekezeti tanítóképző intézetekben magántanulókként való felvétele, általánosan szabályoztassék.

A M.-Vásárhelyt megtartott javító- és pótló érettségi vizsgálatok eredményéről szóló jelentés tudomásul vétetett.

Ugyancsak elfogadta ig.-tanácsunk a marosvásárhelyi kollégium ama bejelentését, mely szerint az első gimnáziumi osztályban némely tantárgyakat a beiratkozott tanulók nagy száma miatt, két csoportban tanítanak, de figyelmeztette egyúttal az előjáróságot, hogy jövőre a teljes párhuzamos osztályt állítsa be.

A nagy-enyedi és maros-vásárhelyi főgimnáziumoknál alkalmazott ideiglenes és helyettes tanerők beállításáról szóló jelentések szintén tudomásul vétettek, ismételtlen figyelmeztetvén ig.-tanácsunk az előbbi a már rendszeresítve levő vallástanári tanszék sürgős betöltésére; utóbbi pedig arra, hogy jövőre a helyettes tanári állásokat is mindannyiszor rendes pályázat útján, töltsék be.

Ezek után még a hosszufalusi felekezeti iskola államosítását engedélyezte ig. tanácsunk s néhány apróbb gazdasági kérdést intézett el, melyek után a rendkívüli közgyűlés tárgysorozatába fölvetett ügyek előkészítése következett.

Az egyházkerület jövő évi költségvetése, 303,830 frt 88 kr szükséglettel s 298,473 frt 68 kr fedezettel és a tartalék-alapból fedezendő 5357 frt 20 kr hiánnyal állapított meg.

Kolozskalotai egyházmegyénk kérelme folytán, elhatározta ig.-tanácsunk fölterjesztés intézését az egyetemes konventhez, az iránt, hogy az 1897 évi konventi határozat megváltoztatásával, a kellőleg indokolt nyugdíjazások esetében, úgy a nyugalmazott, mint a megválasztandó új lelkész ismertessék el az országos gyámintézet rendes tagjával, oly módon, hogy mindkettő az egész papi fizetés után legyen köteles fizetni a tagsági díjakat.

Az egyházkerületi özvegy-árvai gyámintézet jövő fölhasználása tekintetében beérkezett egyházmegyei vélemények alapján, végleg megállapította ig.-tanácsunk a közgyűlés elé terjesztendő javaslatot, e tárgyban kelt határozatának ama módosításával, hogy a jogosult özvegyek és árvák segély-jutalékai évi 100 frtig fokoztassék, az azután föl szabaduló alap pedig az erdélyi egyházkerület papjai számára létesítendő nyugdíj-intézet javára tőkésítették.

A rendkívüli közgyűlésen végrehajtandó gondnokválasztások tárgyában, a megtörtént jelölések értelmében fog ig.-tanácsunk előterjesztést tenni, csak épen a kézi egyházmegye főgondnok-jelölését nem látja elfogadhatónak azért, mert a jelöltek között az esperes testvére is helyet foglal, holott ig.-tanácsunk véleménye szerint e két állásnak rokonok által való betöltése összeférhetetlen, miért is azt javasolja ig.-tanácsunk a közgyűlésnek, hogy az összeférhetlenség esetét konstátálva, útasítsa az egyházmegyét új jelölés megejtésére.

A theologiai tanári kar amaz indokolt kérését, melyben a külön theol. tanári nyugdíj-intézet szervezésének módoszatait sorolja föl és az egyetemes konventet ezen intézmény mielőbbi életbeléptetésére kéri, ajánlattal terjeszti ig.-tanácsunk a közgyűlés elé.

Balogh Sándor mező-bodoni lelkésznek az Ig.-tanács egyik közigazgatási határozata elleni föllebbezése, a föllebbezési zár-kérés egyik részének teljesítésére való ajánlása mellett, terjesztetik a közgyűlés elé.

Hosszú és beható vitát provokált ezután a Szeretetház megnyitásának és a fenntartáshoz szükséges egyházi adó kiróvásának kérdése. Az előkészítő bizottság ugyanis husz árva leánynak és harmincz bennlakó leány-növendéknek ellátására készitvén számítást: a fedezetet csak akként látta biztosítottnak, ha a véleményezésre szétküldött eredeti javaslat 2. 3. 4 és 5 frtos kulcsával rovatik ki az adó, míg a véleményező ehmegegyék nagy része sokkal kisebb tételekben óhajtotta az intézet fenntartásához szükséges rovatalt megállapítani. Ig.-tanácsunk több tagja, a felállítandó intézet állandó biztosítása érdekében, a fenntartás fokozatos rovatot, vagy pedig a görögnyelvi ehmegegye által ajánlott és az egyenlő megterhelés elvénél fogva mindenesetre figyelemreméltó $\frac{1}{2}\%$ -os kiróvást pártolta; míg mások a kisebb és egyenlő rovat mellett foglaltak állást. Végre is az Ig.-tanács eredeti javaslata talált elfogadásra s ily értelemben fog a kerületi közgyűlés határozata is kérelmeztetni.

Foglalkozott Ig.-tanácsunk az orbai egyházmegye által benyújtott és több egyházmegye által pártolt ama indítvánnyal is, mely a kollegiumi tanárok közgyűlési tagsági jogát korlátozni kívánja. Nem látta azonban Ig.-tanácsunk időszerűnek e kérdést most a közgyűlés elé vinni, hanem kiadta az indítványt egy bizottságnak, avégből, bogy foglalkozzék a kérdéssel és annak idején tegyen előterjesztést arra nézve, bogy vajjon a

közgyűlés egész szervezetének módosítása mily irányban volna kívánatos és lehetséges?

Epen így szükségtelennek találta az Ig.-tanács közgyűlés elé terjeszteni a marosi és kolozs-kalotai egyházmegyék az iránti indítványát is, mely a gyulafehérvári róm. kath. püspök részére rendeletileg biztosított »Erdélyi püspök« czimben rejülő sérelmet kéri orvosoltatni, hanem áttették ez indítványok is Br. Bánffy Dezső főgondnok úr ónagyméltóságához, a ki Főtiszt. Püspök úrral egyetértőleg, ez irányban már tárgyalásokat folytat a vallás- és közoktatásügyi miniszteriummal.

Ezután még néhány apróbb ügy nyert csak elintézését s ekkor az ülés az idő előrehaladottsága miatt bezárattott.

r. s.

Különfélék rovata.

Egyházkerületünk közgyűlése, mint lapunkban már korábban is említettük, november hó 7-ik napján kezdődőleg tartatik meg.

A jövő vasárnapon egész egyházkerületünk reformációi ünnepet ül. Megvagyunk győződve, hogy lelkipásztoraink ez ünnepi alkalmat föl fogják használni, hogy e nap templomainkban, iskoláinkban, felnőtt hiveinkre nézve, és gyermekeinkre nézve is egy emelkedett ünnep, egy termékeny nap legyen. A reformáció méltatását jövő számunknak tartjuk fön.

Egy kis moralstatistika cím alatti tárcájában a klerikális »Alkotmány« sem tagadhatja el *Oettingen* következő adatait: Az 1876. évben 4029 protestansra esett 1 elítelt, de már a katolikusok között 3081-re. Más években is mindig több a gonosztevő a katolikusok között, mint a protestansok között.

A klerikális »Alkotmány« így ír; »Mire valók az anyakönyvvezetők? Miért kell a szegény népnek a születés házassági egybekelés és halálozás komoly, égető perceiben még a jegyzői irodák ajtain is kopognia — kitéve százszoros zaklatásnak? A székelységnek erre még senki sem adta meg a kellő feleletet.« No, hát meg kell okvetlenül adni a feleletet. Mert mindennek oka maga a Clerus; a Clerus renitenciai miatt volt kénytelen az állam nálunk is, más államokban is anyakönyvet és házassági ügyet kivenni az egyházak kezéből. Erről föl kell világosítani a népet.

A gyergyó-szent-miklósi ref. templom föl-szentelése lapunk mult számában közölt program szerint folyt le. Az ünnepély iránt kiváló érdeklődés mutatkozott azok között is, kik különben a katolikus egyház színejavát teszik. A templom pedig ott áll a túlnyomólag katolikus környezetben, ott áll, mint egy próféta s biztat egy ott is bekövetkezendő tisztább jövővel.

Statistika A miniszerelnökség által a Ház elé terjesztett s az 1888. évre vonatkozó stáistikai évkönyv néhány adatát közöljük itt s hangsúlyozzuk, hogy az adatok is ref. hiveink lelkipásztori gondozását sürgetik. A 209. lapon ki van tüntetve, hogy a Magyarországon 1898-ban kötött ve ryesházasság közül (a római katolikusok és görög katolikusok között kötött 2143 házasság nincsen beszámítva) 2964 esetben jött létre megegyezés a születendő gyermekek vallására nézve. A 2964 megegyezés közül 1856 kedvezett a katolikus félnek, 120 a görög katolikusnak, 72 a görög keletinek, 272 az ágostai evangélikusnak, 620 a reformátusnak, 4 az unitáriusnak, 18 a zsidónak, 2 egyéb vallásuaknak. Ebből a katolikus egyház tiszta nyeresége 563, némi nyeresége van a görög-katolikus vallásnak, a többiek mind vesztek, legtöbbet a protestáns felekezetek. A felekezetből való kilépések száma 1898-ban 2520 volt, 2415-tel kevesebb, mint 1897-ben és 1470-nel kevesebb, mint 1896-ban :

ebből a 2520-ból 1004 esik a protestáns felekezetre, katolikusságra a kilépetteknek csak $\frac{1}{5}$ része esik. Hány polgári kötést követte 1893-ban a frigynek egyházi megáldása? 1898-ban 9291 polgári kötés nem kötött meg a templomban, azaz 134 541 polgári kötésnek 7 százaléka. Az egy valláson levő párok közül beírta a polgári kötéssel: 822 római katolikus, 178 görög katolikus, 1097 görög keleti, 138 ágostai evangélikus, 799 református, 17 unitárius, 2653 zsidó, 8 «egyéb vallású», 25 felekezeten. Vegyes pár nem ment a templomba: a római katolikusoknál (a hol tudniillik a menyasszony római katolikus) 2187, a görög katolikusoknál 633, a görög keletiéknél 246, az ágostai evangélikusoknál 63, a reformátusoknál 30, az unitáriusoknál 56, a zsidóknál (ezek a zsidó-keresztény házasságok) 339, egyéb vallásuaknál 6, a felekezeteneknél (hol az egyik fél valamelyik bevett valláshoz tartozik) 4. Százalékokban ez annyit tesz, hogy a tisztán római, katolikusok között létrejött polgári kötéseknek 2·9⁰/₀-a, a vegyes kötéseknek 87·8⁰/₀-a, a tiszta görög-katolikus polgári kötéseknek 1·6⁰/₀-a, a vegyeseknek 65·1⁰/₀-a, a tiszta görög-keleti kötéseknek 7·8 százaléka, a vegyeseknek 55·1 százaléka, a tiszta ágostai kötéseknek 1·6⁰/₀-a, a vegyeseknek 52·5⁰/₀-a; a tiszta református kötéseknek 5·1⁰/₀-a, a vegyeseknek 51·9⁰/₀-a; a tiszta unitárius kötéseknek 7⁰/₀-a, a vegyeseknek 64·4⁰/₀-a; a tiszta zsidó kötéseknek 32·7⁰/₀-a, a zsidó-keresztényeknek 100⁰/₀-a a nem részesült egyházi áldásban.

A marosi egyházmegyébe kebelezett szentháromsági egyház templomkijavitási költségeinek fedezésére belügyminiszterileg engedélyezett — hat óra szülő — «gyűjtőkönyvek» szerint a fenti czélra gyűjtöttünk s esperesi ellenőrzés mellett el is számoltunk az alábbi összegekkel: 1. Berecki Domokos szentháromsági birtokos könyvében 5 frttal. 2. Sántha Albert szentháromsági birtokos könyvében 7 frttal. 3. Orbán József bedeszenháromsági ref. lelkész könyvében 217 frttal. Összesen 229 frttal. Siklód, 1899 október. *Orbán József* s. k. (bedei volt) siklói ref. pap.

Udvarhelyi egyházmegyében: a küsmődi egyház addigi helyettes lelkészét, Bacó Lajost, — és a siklói egyház Orbán József bedeszenháromsági lelkész egyhangú meghívással papjává választotta; előbbi egyház folyó október havában, utóbbi 1899. augusztusban.

Főt. és Mélt. Dr. Bartók György püspök úr a folyó 1899. évi november hó 12-én, a szilágy-szolnoki ref. egyházmegyébe kebelezett *völcsöki* ref. anyaegyházközség új templomát személyesen fogja fölavatni s átadni magasztos rendeltetésének, Az imponánsnak ígérkező püspökfogadtatás és fölavatási ünnepély teljes programja e lapban is közöltetik. *Barabási Lajos*, ref. lelkész.

Az új-szövetség Károli-fordításának átdolgozó munkatársai által Debrecenben 1899. évi szeptember hó 21. napján tartott értekezlet *jegyzőkönyve*.

Jelen voltak Főtisztelendő Szász Károly püspök elnöklété alatt Kiss Áron, püspök, Fejes István, Radácsi György, Petri Elek, Szócs Farkas, dr. Masznyik Endre, dr. Mayer Endre, Balogh Ferencz, Révész Kálmán, Hamar István, dr. Erdős József úgy is mint jegyző.

1. szám. Főtisztelendő Szász Károly püspök úr, hivatkozással a revisorokhoz Budapestről f. évi szeptember hó 7-én kelt levelére, szívélyes üdvözlés után előadja az egybegyűlt értekezlet célját s előterjeszti a revisorok hozzá küldött leveleit, melyekből kitűnik, hogy az egyes új szövetségi iratok Károli-fordításának átdolgozására, a felszólított munkatársak kész örömmel ajánlkoznak.

Az érdemleges eszmecsere megkezdése előtt, az értekezleti tagok részéről és nevében Radácsi György, Isten iránt érzett hála kifejezésével hangot ad annak az örömmel, melyet egyen-egyen érzünk

a felett, hogy az új-szövetségi Károli-fordítás átdolgozását ugyanazon buzgó és áldásos tevékenységű köztisztelt Elnökünk vezetése mellett kezdetjük meg, a kivel együtt, az ő szövetségi kánon revízióját befejeztük. Ez alkalomból az értekezlet a multra nézve őszinte köszönetét fejezi ki főtisztelendő Elnök úr iránt, a jövőre nézve pedig kívánja, hogy bölcs vezetése mellett, a most meginduló munka is sikeres és óhajtott befejezést nyerhessen.

2. szám. Olvastattott dr. Duka Tivadar úrnak és a britt és külföldi biblia-társaság titkáranak, Watt úrnak f. hó 4-ről kelt levele, mely mind kettőben kifejezve van főtisztelendő elnökünk eddigi eljárása s az ezután elért eredmény indokából a teljes elismerés.

Örvendetes tudomásul szolgál; s midőn értekezletünk ez alkalomból is őszinte tisztelettel örökíti meg a britt és külföldi biblia-társaság áldozatkészségéért érzett benső háláját és dr. Duka Tivadar úr nemes közreműködéséért s állandóan tanúsított buzgóságáért ismételtlen köszönetet mond: öt díszdoktori kitüntetésé alkalmából e jegyzőkönyv lapjain is hitsorsosi örömmel s tisztelettel üdvözli, áldást és kegyelmet esd életére s további közhasznú munkálkodására.

3. szám. Az 1. szám alatt jelzett ajánkozások figyelembe vételével, az új-szövetségi iratok Károli-fordításának revíziója és contrarevisiója, az egyes munkatársak között a következő módon osztott föl:

Máté és Márk evangelioma. Revisor: dr. Bartók György. contrarevisor: Radácsi György.

Lukács evangelioma. Revisor: Kenessey Béla. contrarevisor: Petri Elek.

János evangelioma. Revisor: Radácsi György, contrarevisor: dr. Kecskeméti István.

Apostolok cselek. Revisor: Petri Elek, contrarevisor: Kenessey Béla.

Római lev Péter I. és II. lev. Jak. lev, Judás lev. Revisor: dr. Mayer Endre, contrarevisor: dr. Erdős József.

Korinthusi I. és II. lev. Revisor: dr. Masznyik Endre, contrarevisor: Radácsi György.

Galatak-, Timotheus- I. II. Titus-, Zsidókhöz. Revisor: dr. Erdős József, contrarevisor: dr. Masznyik Endre.

Efézus, Kolosse, Filippi és Filemonhoz. Revisor: Bancsó Antal, contrarevisor: dr. Erdős József.

Thessalonika I, II. János I., II., III. levelei. Revisor: Radácsi György, contrarevisor: dr. Mayer Endre.

János. Jelenések könyve. Revisor: dr. Kecskeméthy István, contrarevisor: Radácsi György.

4. szám. A fennebbi ponttal kapcsolatban Elnök úr bejelenti, hogy a revisorok és contrarevisorok által megállapított szöveg felülvizsgálatára, elnöklété alatt Baksay Sándor, Fejes István, dr. Bartók György, Dicsőfi József, Szócs Farkas és Petri Elek urakat kérte fel. Tudomásul vétetik.

5. szám. Az értekezlet a követendő irányelvekre nézve a következőkben állapodott meg:

a) Alapul tekintendő a textus receptus.

b) A Károli-fordításban meglevő szakaszokra és versekre való, osztás valamint a nevek írása változatlanul meghagyandó.

c) A parallel helyek felteendő, főtekintettel a tárgyi parallelizmusra.

d) A nép ajkán élő közismert kifejezések megtartandók.

e) A fejezetek tartalmi összegezése (felírata) revidéalandó.

f) A revisorok és contrarevisorok véleményeinek eltérése esetén a döntés illetőleg a szöveg végleges megállapítása a superrevisorok feladata leendő.

g) Az összehajtott félvegeknek csak egyik felére kell írni a szöveget, a másik fele fenntartandó a contra- és superrevisorok számára.

h) A revisióval kiki a jövő 1900 év január havának végére legyen készen, s munkálatát kontra-revisióra küldje el az illetékes munkatárshoz és erről az elnökséget tudomás végett kiki értesítse.

6. szám Elnök úr felkértek, hogy ezen jegyző-könyvet 50 példányban kinyomatni, s tájékozás és tudomásvétel végett az érdekelteknek és a hazai prot. lapoknak megküldeni kegyeskedjék

7. szám. Elnök az értekezletet áldás kívánásával berekeszti.

Kmft.

Jegyzette:
Dr. Erdős József.

Szász Károly,
elnök.

Hivatalos rész.

NYILVÁNOS NYUGTÁZÁS.

B. e. Szász Domokos püspök aa. emlékének megörökítésére és a Szeretetházra ismét a következő kegyes adományok folytak be:

1. Csiki József m.-záhi lelkész gyűjtése	5	frt 30	kr
Nagy Domokos kutyfalvi lelkész gyűjtése a 2—9-ik sorszámig:			
2. Bedőházi Pál	2	—	»
3. Kutyfalvi egyház	2	»	—
4. Nagy Domokos lelkész.....	1	—	»
5. Boér József malommester	1	—	»
6. Kis Lajos	—	»	50
7. Kapotsi Emilné	1	»	—
8. Szakács János	—	»	50
9. Nagy Ágnes	—	»	50
10. Gönci Lajos tanár.....	10	»	—
11. Maksay János ehker. számvevő	5	»	—
12. Csák Aladár ref. lelkész gyűjtése	3	»	70
13. Ambrus Mózes	—	»	50
14. Gróf Teleki László	5	—	»
15. Hosszúfalvi ref. egyház.....	2	»	—
16. Pap István esperes	5	»	—
17. Berkeszi ref. egyház	4	»	—
18. Kemény István ref. pap gyűjtése	5	»	17
19. Brádi ev. ref. egyház	50	—	»
20. Brádi Lipót.....	1	—	
21. Kónya Dénes ref. pap gyűjtése	6	»	80
22. Gegesi ref. egyház.....	—	»	50
23. Fogarasi ehker. gyűjtése	18	»	83
24. Veress József galambódi lelk. gyűjt.	3	—	
25. Berivói János.....	5	»	—
26. Jakab Mózes ref. pap	2	»	—
27. Félegyházi Antal tanár.	2	—	
28. Horváth Pál gyűjtése	3	—	
29. Veress Károly ref. lelkész gyűjtése	2	—	
30. Csákány Miklós ref lelk. gyűjt.	1	»	50
31. Br. Incédy Ádám	2	»	
32. Solymossy Miklós lelkész gyűjtése..	2	»	10
33. Nagy István harasztosi lelk. gyűjt	1	»	50
34. Boc Elek sz.-régeni lelk. gyűjt.	4	»	45
35. Botka Károly lelk. gyűjt	3	—	
36. Bitay Mihály udvarfalvi lelk. gyűjtése	5	»	—
37. Br. Bornemissza Andrásné	10	»	—
38. Bod Károly tanár.....	1	»	—

Összesen..... 178 frt 85 kr.

azaz: százhetvennyolc frt nyolevanöt kr.

Fogadják a nemes szívü adakozók Ig.-tanácsunk őszinte köszönetét.

Kolozsvárt, 1899. október hó 24-én.

Kádár János dr. titkár. Bartók György dr. elnök.

1097—1899. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerületben a szilágy-szólnoki egyházmegyébe kebeleztet *tasnád-szántói* kántortanítói állomásra pályázat hirdettetik.

Javadalma: Szántás s szénamunka pénz 23 frt 33 kr, 19 hold szántóföld s 3 hold kaszáló, az egyház pénztárából 6 frt 30 kr. fapénz. A báró Radák udvartól 50 frt, 16 véka elegendő, 4 köbméter tűzifa. A gróf Mikó udvarból 2-5 hl. tisztabuza, 2-5 hl. rozs, 4 kbm. tűzifa. Tandíj minden tanulótl 40 kr, egy véka csős málé, ismétlőstől 45 kr. Államsegély 179 frt. Tisztességes lakás, kerttel.

Kötelessége: a kántori s tanítói teendőknél törvényben előirt módon való teljesítése.

Pályázati határidő november 15.

Okmányokkal felszerelt pályázati kérvények nagytiszt. Viski Pál esperes úrhoz küldendők Zoványra.

Kolozsvárt, 1899. október 20 án.

Dr. Bartók György.
ev. ref. püspök.

1090—1899. PÁLYÁZAT.

Az erdélyi ev. ref. egyh. kerületben a kolozs-kalotai egyházmegyébe kebeleztet *jákótelki* egyház község énekvezér-tanítói állomásra ezennel pályázat nyitattik.

Javadalom: Jó lakás és 400 frt fizetés, melyből 290 frt államsegély, a többi a hivatástól bejövő termény kepe és a can. portió értéke.

Pályázati határidő nov. 16. Folyamodványok nt Deési Gyula esperes aához küldendők Gyaluba

Kolozsvár, 1899. október hó 20-án.

Dr. Bartók György,
ev. ref. püspök

Ráth Mór népies kiadásai.

(Budapest, Haas-palota.)

Arany János. Toldi. Toldi estéje. Szent László füve. Első lopás. Jóna ördöge. Számos képpel és a költő életrajzi vázlatával. 50 kr.

— — Toldi. Szent László füve. Első lopás. Jóna ördöge 30 kr. Kötve 45 kr.

— — Toldi. A híres művész Vágó képeivel és a költő életrajzával. 20 kr.

— — Toldi estéje. A nagyszalontai szülőház és ó-torony látéképével 25 kr.

— — Toldi estéje. Életrajzzal, képekkel és a nagyszalontai szülőház és ó-torony rajzával 40 kr.

— — Szent László füve. Első lopás. Jóna ördöge Képekkel. Egy-egy 4 kr. A 3 füzet diszes carton borítékban 15 kr.

A vallás- és közoktatásügyi m. kir. minister 1891. évi 26.163 sz. alatt a következő rendeletet bocsátotta ki:

Valamennyi kir. tanfelügyelőséghez és egyházi főhatósághoz.

Ráth Mór budapesti kiadó Arany János: Toldi, Szent László füve, Első lopás és Jóna ördöge című költeményeiből rendkívül olcsó áron, szépen illusztrált népies kiadást rendezvén, ezzel a nagy költőnek a nép és a nép gyermekei között való terjesztésre legalkalmasabb műveit még a legszegényebbek által is megszerezhetővé tette Erről van szerencsém Czimedet oly felkéréssel értesíteni, hogy népolvasmányul kiválóan ajánlható eme kiadványnak a nép és iskolás gyermekek között való terjesztését saját hatáskörében lehetőleg előmozdítani s azokat a nép- és ifjusági könyvtárak számára ajánlani sziveskedjék.